

VERIDICVS
BELGICVS,

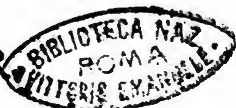
QVEM AVCTOR P. Carolus Scribanius Soc. J.

AVXIT, RECENSVIT:

E BELGICO

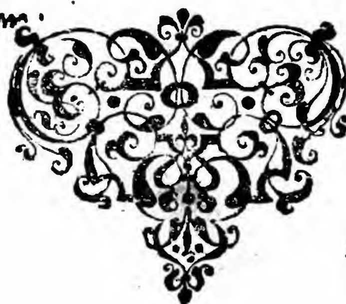
LATINVM REDDIDIT

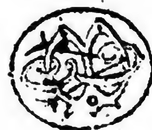
AN. DR

Acceſſit APOCALYPSIS BATAVICA,
item auctior, emendatior.

Coll. Rom. Soc. Jesu
Cat.o Inscrip.

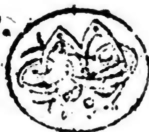

Anno partæ ſalutis M. DC. XXVI.

AMICE LECTOR,

INCIDIT *non ita pridem in manus meas, institutum inter duos Hispanos Nobiles*, Pelagium *&* Bonauenturam, *de rebus Belgicis, Belgico redditum sermone, Colloquium, nec non antè paulò* APOCALYPSIS BATAVICA. *Inspexi, legi; &, quia perplacebant, relegi, pretiúmque operæ facturum me censui, si Hispanos illos Latinè loquentes inducerem; vt, quæ tum ipsi, tum Apocalypsis illa, reuelant mysteria, etiam exteris innotescant, quibus hac interpretatione mea non mediocriter me gratificaturum confido. Vale & fruere.*

PELAGIVS.

SVMMVM mihi, iam abhinc biennio & ampliùs, fuit tecum, clarissime Bonauentura, coràm agendi desideriũ, vt quæ ad bellum résque Belgicas attinent, amicè ac sincerè me edoceres: scio namque, à

nemine mihi aut fideliùs, aut certiùs, tum quæ iam antè toto Belgici belli tempore contigêre, tum quę adhuc futura imminent & exſpectantur, poſſe enarrari. etenim & ætas tua grauior, vtpote iam annos octoginta transgreſſa, & ſumma rei bellicæ peritia atque experientia, mihi irrefragabilis inſtructoris inſtar futura ſunt. Quis enim te potiùs, quoad omnes euentus & ſucceſſus id ipſum præſtet; vtpote qui vnà cum Duce Albano ad bellum Belgicum ex Hiſpania profectus es, & annis plus quinquaginta, varijs muneribus bellicis cum laude defunctus, arma tractaſti?

BONAVENTVRA.

Hanc mihi voto deſiderioque tuo vſquequaque ſatisfaciendi occaſionem oblatam, non minùs ſanè gaudeo, quàm ipſe poſſes. etenim volupe mihi & honori futurum eſt, ad ſingula interrogata reſpondere; cum fide tamen, quantum in me erit; adeò vt nec gentis noſtræ negligentiam propugnaturus, nec hoſtis generoſitati, & induſtriæ vel in minimo ſim derogaturus. hoc quippe canos & annos dedecet meos; cùm præter ſempiternam apud Deum mercedem aliud mihi iam in vita exſpectandum non reſtet, nullumque, illo vno excepto, à cuius benignis manibus vita mea omnis dependet, me timere oporteat.

PELAG. Non poſſum non ingentes de inſigni

ſigni hoc tuo in me affectu tibi gratias agere. Vides namque ætatis meæ imperitiam, vt qui quartum & vigeſimum necdum tranſgreſſus ſum annum: aueo proinde, quàm fieri poteſt breuiſſimè, res Belgicas per te edoceri, vt, ſi fieri queat, vel horæ ſpatio ediſcam, quod ipſe vix quinquaginta annorum vſu edidiciſti. Et, ne te verbis fruſtraneis æquo diutiùs morer, ſcire ex te ante omnia velim, in quo potiſſimùm Dux Albanus deliquerit.

BONAVENT. Paucis verbis, multa à me tibi petis declarari: & quis ego, qui magni illius Ducis geſta factaque ſugillem, aut eius errores alijs diuulgem? imò quis, eius loco ſi fuiſſet, in terra ignota non turpiùs impegiſſet? quis, vndequaque ab hoſte cinctus & preſſus, ſemper ita ſibi in omnibus fuiſſet præſens & circumſpectus, vt non aliquãdo ceſpitaſſet, etiam cecidiſſet, aut à debito rationis tramite deflexiſſet?

PELAG. Non eſt quod timeas: ſolus hîc mecum es; abeſt hoſtis & æmulus, ac delator hîc nullus: ad poſtulata ergo mea reſpondeas, dubiaque mea diſſoluas, obſecro.

BONAVENT. Nullatenus id tibi negare poſſum, imò nec aliud quidquam: dicam ergo de illo apertè, quod ſentio, ſine vllo, ne quis dicta carpat, ob eaque diem mihi dicat, metu. Semper ergo mihi Dux ille viſus eſt erraſſe

Primò, in Belgicarum conditionum ac pro-

pensionum ignorantia; quæ non paucorum,& quidem grauissimorum, plerumque esse solet errorum mater.

Secundò, in morum asperitate & duritie, quæ apud Hispanos fortasse non displicuisset, apud Belgas non item. Tot annorum namque vsu experientiaque comperi, Belgas moderatam quamdam in rectoribus suis ac Dominis requirere affabilitatem, præuenientem sesèque vltrò offerentem benignitatem, facilem & beneuolum, atque ab omni verborum, animi, vultusque asperitate & acerbitate quàm remotissimum accessum. Non ducūtur nimiâ illâ Germanorum, qualis patres decet, grauitate; vti nec nimiâ illâ Gallorum, quæ matrum est, affectus profusione: verùm moderato quodam & amicabili affectu ac beneuolentia, qui nec effundat se nimiùm, nec subducat quasi videri fugiens, latêre gaudens. In quo, meâ quidem sententiâ, Dux errauit, dum prouincias has eodem prorsus, quo barbaros Indos bello subactos, & in seruitutem natos, modo regere voluit. Qui sanè, non minimus eius fuit error: cùm nullam orbe toto reperire gentem sit, minùs seruitutis patientem, quàm Belgas; vtpote quibus omnibus innatum est, vitam intolerabili huic dominatui posthabere, & mori malle, quàm fœdè & turpiter cuipiam famulari.

Tertiò, in diffidentia de Belgis, quæ in ijs vicissim

cissim nouam de ipso Duce diffidentiam gignebat. Hinc sinistræ vtrimque pullulabant suspiciones, hinc alter metuebat alterũ, hinc quoque mira animorum alienatio, & indiscreta nascebatur æmulatio, quæ omnia tum verba, tum facta quàm potest pessimè interpretari, bonamq́; intentionem in deteriorem commutare gaudet. Vbi tabes hæc semel occupare animum cœpit, vix ei peritissimi medici medelam adferant: postquam enim diffidentia in hominũ animo semel dominari, & in intimis eius fibris radices agere cœpit, vix eas quis, nisi simul & vitam & animam, euellat. Quidquid enim promiseris, quidquid donorum æmulo contuleris, imò effuderis, sinistri quid moliri velle iudicaris; quoque se affectus ampliùs & cordialiùs effundit, eo etiam magis increscit suspicio, vtpote semper verita, ne quis sub specioso hoc velamine lateat dolus, ne quod pretiosis hisce lancibus, & sapidis edulijs immixtum sit toxicum & aconitum. adeò quidem, vt plerumque non aliter hæc exui ac seponi possit diffidentia, quàm vel insigni aliqua partis alterutrius oppressione, vel vniuersali exterminio & internecione, vel denique probrosa ab armis cessatione, aut pace satis infami.

Quartò, in nimia de se ipso fiducia: quòd videlicet nihil vsq; adeò putaret arduum ac difficile, quod non se vel ingenij sui acumine ac

ſagacitate, vel armis ſuis victricibus, felicem ad exitum ſperaret poſſe conducere: cùm tamen conſtans ea ſit apud omnes orbe toto ſapientes viros opinio, nomen ſapientis non mereri, quiſquis ſuis in rebus vno ſuiipſius nititur iudicio, nec alienum dignatur inquirere.

Quintò, in hoſtium ſuorum contemptu & deſpicientia: atque hæc, vnica ipſorum corroborationis & incrementi fuit cauſa. Ac velut, dum quis paruum quoddam in corpore vulnus, exiguum initio morbum, pauculas in domo ſua ſcintillas loco indebito ignientes negligit; valetudinem, vitam, & fortunas denique ſuas omnes extremum in diſcrimen conijcit: ſic ſe periculo apertiſſimo exponit is, ſuum qui hoſtem ob paruitatem deſpicit, eumq́ue interea per otium increſcere ſinit, vſque dum numero & viribus cum contemnente conferri & pariari queat. Sapientis ducis non eſt, hoſtem non curare, aut deſpicere. etenim ecquæ bonorum iactura, honoris amiſſio, caſtrorum, agrorum, prouinciarum, regnorum euerſio ex hoſtium ſecuta ſint contemptu & vilipendio, omnium gentium tum veteres, tum recentiores hiſtoriæ ſatis loquuntur.

Sextò, in prouinciæ & locorum illius ignorantia. Taceo hîc autem, quàm irreparabile, varias apud gentes (vti domeſticæ illarum produnt hiſtoriæ) ſit è regionis, terræ, locorumq́ue pa-

patriorum ignoratione damnum consecutum, sempiterna plurimorum illustrium ac magnorum Imperatorum cum infamia ac probro. Iam liquet, nihil vsque eò Duci nostro nocuisse, quàm ciuitatum & arcium Hollandicarum ac Zelandicarum situm, oportunitatem, munitionem, robora nesciuisse. Si enim sub aduentus sui initium, cùm primum hostium impetum feliciter satis copijs suis fregisset, primarias tam Hollandiæ, quàm Zelandiæ, vrbes maritimas inuasisset; facili negotio vniuersas hasce prouincias ad obedientiam reduxisset, earumque mansisset dominus, & anno vix vno res omnis, nemine obiicere se vel audēte, vel valente, fuisset confecta, & prorsus debellatum. A quinque, aut summùm sex, ciuitatibus vniuersa ea res dependebat; quibus ille occupatis, aut certè retentis, Hollandiam & Zelandiam, quæ leonis Belgici velut frænum sunt ac ferreum vinculum, æternùm Regi parentem atque obsequētem reddidisset.

Septimò, in arrogantia & superbia, vtpote qui fusilem ex ære sibi Antuerpiæ statuam velut victoriarum testem ac monumentum, erigi iussit. Hæc lapis fuit, ad quem omnes vicinæ prouinciæ pedem offenderunt.

Pelag. Volupe sanè mihi est, vniuersa hæc ita singillatim ex te audire. non possum autem in tam illustri Imperatore ac Duce, post tantam

armorum ſcientiam, quam ſub CAROLO V. Cæſare ſibi parare potuit, hæc non ſummopere mirari.

BONAVENT. Verè ita de eo ſentis: certum eſt enim Albanum primis, quos ſæculum præſens habuit, ducibus & Imperatoribus, ſi non præſtitiſſe & præcelluiſſe, comparari tamen poſſe & conferri. Habuit enim virtutes duci neceſſarias, non paucas, &

Primò, armorum ſcientiam & peritiam incomparabilem, vt qui ſub ſummo Imperatore CAROLO V. varijs in prouincijs, nuſquam non ſe virum oſtendit.

Secundò, in omnibus expeditionibus erat interritus, immobilis & conſtans; in audacia autem prudens. nihil iuris vmquam hoſti in ſuos & caſtra ſua conceſſit; nihil quoque inconſultò, temere, aut è leuitate quadam eſt aggreſſus; numquam denique ſeſe aduerſario nudum ac feriendum præbuit.

Tertiò, etiam hoſte procul agente, caſtra, priſcorum Romanorum ritu, ſemper vallis & aggeribus communita vndique, nec non rebus omnibus neceſſarijs inſtructiſſima habebat, nihil omittens quod quomodocumque vſui eſſe poſſet. in illis verò diſſoluendis mirè erat circumſpectus, loca omnia ad quæ profecturus erat, nec non vicina opida & pagos, per exploratores antè perſpecta habens. Eamdem & in caſtris

castris locandis adhibebat prudentiam, cùm quæ ad suorum tum tutelam, tum alimoniam oportuna erant, semper loca deligeret.

Quartò, disciplinæ militaris diligentissimus erat obseruator: quam apud eum si quis infregisset, impune non habebat, & qui vel pullum à rustico sustulisset, mox furtum luebat. Hinc fiebat, vt necessariorũ nihil vmquam ei in castris deesset, & illo cum copijs transeunte, rusticorum nullus, maleficium veritus, fuga sibi ac rebus suis consuleret; imò in felicitatis parte non parua ponerent, illius copias apud se habere; quòd magno cum compendio, at paruo cum labore, ijs diuenderent, quæ, nonnisi magna cum difficultate, ad vrbes vicinas vendenda conuehere solerent.

Quintò, in suis ad altiora munia euehendis non tam generis nobilitatem ac splendorem, aut commendantium amicorum merita interuentionemque, quàm vnicam spectabat virtutem, & cuiusq; promerita; etiam infimos quosque, & genere obscurissimos, ad Centurionum, Chiliarcharum, Legatorum castrensium (quos vulgò *Maestros del campo* vocitamus) dignitatem euehere solitus, cùm eam virtute & fortitudine iam commeruissent. Addebat hoc animum militi, cùm videret etiam sibi ignobili & gregario, per virtutem & robur, aditum ad eminentissima in castris munia patere, seque pro

vir-

virtute præmiandum; atque adeò in oculis se certare eius, qui nullum facinus abire sinebat irremuneratum. Hinc nata, hæc illius axiomata & apophthegmata: Si, vt oportet, castigaris delinquentem, præmio affeceris bene meritum; fortissimis castra tua viris redundabunt. Rusticis, etiam in hostili agro, si parcas, semper tuis de commeatu abunde erit prospectum. Menstrua militi si numeres stipendia, in omnibus eum habebis obsequentissimum; nec vsquam ei tunc parce delinquenti. at castigare, & quod debes non exsoluere, nec remunerari, non hominum est, sed belluinum & barbarum.

Sextò, ad dona omnia corruptelasque munerum erat inuictissimus, multò minùs cedens auro, quàm marinis fluctibus cautes, atque ab omni eius acceptione quàm remotissimus, imò & omnium munera accipientium hostis iuratissimus: hinc suo eos arcebat cōtubernio, quos illis norat illaqueari solitos. Regi quoque suo fidelem vbique præstabat operam, nusquam sibi in eius causa parcens.

Septimò, consilia sua & cogitata mentis tam alto premebat silentio, vt sæpè antè res confecta appareret, quàm cœpta aut incipienda sciretur. Vidisses in viro cogitationes profundas, verba rarissima, & mirā in omnibus sibi fideique suæ concreditis taciturnitatem & silentium, vt subinde nec bellico imperio, nec

Re-

Regum consilijs,nec rerum magnarum executioni eum diceret admouendum, qui linguæ nesciret imperare.adhæc numquam ignoscendum in viris delictum esse, tacere non posse;ad omnia eum munia,& præsertim castrensia, ineptum censens, qui linguam non posset moderari.Hæ sunt primariæ, quas in ipso notaui,virtutes,quas ea quæ commemoraui vitia nonnihil inobscurant, ne dicam imminuunt.Sed noris oportet, vix vllum iam inde ab orbe condito,quantumuis magnum, ducem fuisse,in quo non semper ij quibuscum egit, aliqua desiderarint,& non paucos,magnas inter virtutes,defectus obseruarint.

PELAG. Summopere gaudeo hæc ex te audiisse, quæ mihi suo tempore etiam vsui futura sunt, vt horum quædam imitari, alia studeam euitare.Porro,quid de Magno Commendatore Ludouico Requesencio tibi videtur?

BONAVENT. De hoc,quòd quàm breuissimo tempore summæ rerum prȩfuerit,pauca dicenda sunt: hunc tamen omnes passim, vt virum bonum, Dei timentem, atque in omnibus sincerè sine fuco & vllo humano respectu procedentem suspexere. Quod enim animo sentiebat, hoc lingua promebat: neminem quoque circumueniebat,sed aiens aiebat, negans negabat. Omnium adhæc virtutum cultor erat ac fautor; suprà modum affabilis, nulli loquenti

aurem

aurem non accommodans, & ad audita quàm humanissimè respondens, bonis item desiderijs plenus. Qui si maiorem in aduersis cōstantiam, & infractum animi robur, æmulorum quoque, detractorum, ac maleuolorum, qui illum cùm in Hispania apud Regem, tum in hisce imperio suo concreditis prouincijs malignè traducere satagebant, contemptum maiorem prætulisset; næ ille inter optimos atque illustrissimos, quos vmquam habuit Belgium, Gubernatores numerari potuisset. At præpropera & inuida Belgio mors, omnes eius præclaros conceptus & molimina præcidit ac subuertit.

PELAG. Quid autem de Ioanne Austriaco censes? quod ducum, qui sub eo militarunt, de illo iudicium?

BONAVENT. Nulla dotes eius verba satis queunt exprimere: nescio enim, num magno celebrique Imperatore digna virtus, vlla ei defuerit. Animositate enim præstabat quàm qui maximè, vti & munificentia & humanitate. nulli cedebat labori; at prouidus, circūspectus, gnauus, impiger, nullius item erat occasionis negligens, at in omnem excubans; consiliorum quoq; deliberatorumq; seruantissimus, in promissis fidus, eloquentia præstans, ingenio simul & memoriâ magnus (quæ duo raro in vno simul reperias) in expeditionibus suscipiendis fortunatus; consulta antè, quàm executioni

man-

mandaret, maturè examinans, & omnem in partem verſans;in illis autem peragendis fortis, & infractus. Conſulentes alios haud inuitus audiebat, alienumq́ue conſilium melius, ſuo poſtpoſito,ſequi non pudebat.Militem fortem non ſecùs ac fratrem complectebatur: hinc nulla eius bene facta indotata ſinebat. diſciplinam autem militarem legeſq́ue caſtrenſes exactiſſimè ſeruabat, benemeritos præmians, & in delinquentes animaduertens; ita vt ſub illo nec virtus vlla indonata, nec crimen eſſet impune.In bellis denique indefeſſus erat & martialis,at extra arma placidus, & in contubernio iouialis.

Nihil autem in eo culpandum inuenio,quàm quòd, dum primùm Belgij gubernacula capeſſit,Pacificationi Gandenſi ſubſcripſit, ab Eccleſiaſticis quibuſdam viris ad illi ſubſcribendum inductus. Factum hinc, vt, fortiſſimo milite aliorſum iam ablegato, nudum ſe & inermem armatis hoſtibus expoſuerit. In quo cùm non multò pòſt ſe peccaſſe videret, Bruxellâ & Mechliniâ fugere coactus, quò vitæ conſuleret,inſigni aſtu & arte,per ſpeciem inſtituendæ venationis egreſſus, in Namurcenſem arcē, vnicum vitæ tuendæ præſidium,ſeſe ſubduxit, & amandatū extra Belgium militem reuocare compulſus fuit. Video eum præterea, ob confictam ab æmulis calumniam,qua apud Regem

fratrem

fratrem tamquam Belgico inhians imperio insimulabatur, plus æquo animum deiecisse. quã cùm nonnullos, ad sinistrè de eo sentiendum, inductos vidisset, in morbum, præ mœrore sensim contabescens, incidit; à quo etiam, haud multò pòst, incredibili & irreparabili orbis Christiani cum damno, in florenti ætate, ex hac vita sublatus est.

PELAG. Inauditum id hactenus mihi fuit; gaudeo proinde rei veritatem ex te, simul & magni huius Imperatoris virtutes ac dotes audiuisse; adhæc, quàm pestilentes & noxij in Regum ac Principum aulis sint detractores, & alienæ virtutis & gloriæ corrosores; quàm denique, apud nullum non Principem, sit vel nudum arrogati imperij nomen odiosum, & variarum suspicionum seminarium; atque adeò nullum cuiuspiam oculum tam ad rei deforis accidentis contactum indolere, seseque contrahere, quàm cor Regis ad minimam regni ab alio inuadendi suspicionẽ. hæc etenim, vtcumque parua, vtcumque cassa & falsa, semper aliquam in eo diffidentiam generat, & plagam infert. è qua mox innumera sequuntur mala, quę extremam florentissimis etiam regnis perniciẽ attulerunt. At quid de Duce Parmensi, qui potissimam Belgij partem Regis ad imperium reduxit, & sub quo varijs ipse muneribus castrensibus perfunctus es, sentis?

BONA-

BONAVENT. Multum Parmensi debere me fateor, non tam ob accepta ab eo beneficia, quàm ob insignes & heroicas quæ in eo eluxere virtutes; tum verò ob eam, quæ illius operâ & industriâ, Regis nostri imperio facta est, nemini non notissimam, accessionem: vt primarijs qui orbe toto, & omni ætate fuere, ducibus meritò eum censeam annumerandum & comparandum; præsertim, si locorum Belgicorum, illo gubernacula capessente, statum, munitionem, hostium multitudinem; Regum, Principum, ac Rerumpublicarum exterarum auxilia, qui hostem tum milite, tum auro identidē clàm & aperte iuuabant, consideremus, & quòd in Belgium primùm veniens, præter Luxemburgensem & Namurcensem agros, vix locum haberet, cui tutò militem concrederet. Prætereò, vno eum tēpore iussum à Rege fuisse, in Gallia simul & Belgio bellum gerere; & non rarò tāto rei nummariæ cum defectu, vt vix quisquam credat, nec solùm annuos suos prouentus soluendo militi insumpserit, verùm & paternas possessiones, ære alieno intolerabili grauatas ad filium transmiserit. Illustria illius facinora orbi quà patet notiora sunt, quàm vt referri conscribique opus habeant.

Nihil in eo desiderasses, quod in magno illustrique Imperatore quis requirat. In penè omnibus namque expeditionibus fuit felix, muni-

nificus in obuios, humanus etiam in minimos, prudens, ſagax, ſollers, & placidus quàm qui maximè; ad clementiam propenſus, in periculis intrepidus, in quæ tamen nec ſe, nec ſuos, temerè & inconſultò conijciebat; in omnibus agendis cautus ac circumſpectus, exigente neceſſitate interritus & infractus. in cunctis operibus, in menſa, aula, ſupellectile, familia, comitibus, regiam magnificentiam ac generoſitatem ſpirabat. nullus eum fatigabat labor, nulla deiiciebant pericula. vidiſſes in aduerſis patientem & ſperantem meliora, in bonorum iactura conſtantem, & velut ſenſus expertem. De generoſitate quid dicam? vt etiam morti iam proximus, imò mortuo quàm viuo ſimilior, nouam in Gallos expeditionem Rege iubente moturus, equum conſcenderit. Demum in omnibus ſuis conſilijs, iam antè maturè excuſſis, exequendis fuit immobilis, in omni verò conuerſatione ſubtiliter acuteque inuentis inſignis; nullum denique nationum agnoſcebat diſcrimen. Inter hæc tamen, fuere nonnulli, qui ſuæ gentis hominibus plus nimio eum credidiſſe cenſeant, & ob falſas de luxata nonnihil illius in Regem ſuum fide, in Hiſpaniam miſſas delationes & calumnias, plus quàm par erat ſeſe deieciſſe; atque hinc eum, contractâ tabe, mortem ſibi acceleraſſe, communis multorum eſt opinio.

P E-

Pelag. Recreant hæc me, & in magni huius Alexandri virtutum gestorumque admirationem rapiunt; simul & stomachum mihi mouent, cùm tantum virulentis illis ac perfidis susurronibus, in inuictos illos Heroas, quos nulla frangere, aut de statu mentis deiicere potuerunt arma, nec vis hostilis, iuris esse video. At Archiducem Ernestvm quem fuisse dicis?

Bonavent. Meritò hîc cum Poëta exclamẽ:

Ostendent terris hunc tantùm fata, neq; vltrà
Esse sinent.
Heu pietas, heu prisca fides!

Indignæ sanè prouinciæ Belgicæ fuisse videntur, quæ tanto bono ac viro diutiùs fruerentur. Erat enim in moribus maturus, in consilijs solidus, in verbis & operibus serius, in promissis fidus; virtutum omnium, & pietatis inprimis, cultor, orationi mirè deditus, vitæ integer, ab omni mulierum familiaritate alienus; in verbis breuis quidem, sed profundus; iuratus mendacij hostis, adulatores, susurrones & detractores cane peiùs & angue detestans; diuinissimi Altaris Sacramenti cultor & venerator assiduus; in clientes, fidos tamẽ & probatos, effusus & propè prodigus, nullum obsequium virtutemque indonatum passus; in pacem denique quàm bellum propensior, hoc tamen non minus sedulò curabat atque illam. Multa quidem ad Belgij bonum salutemque spectantia exequi

decreuerat vtiliter; ſed, dum commodam ad eadem efficienda oportunitatem præſtolatur, Deus eum è vitæ ſtatione euocans, bene cœpta abrumpit, vt ei pro virtutum merito coronam, ac beatæ æternitatis lauream apud ſuperos pararet, illius in locum ALBERTVM Magnum, qui poſt Fontanum Comitem res Belgicas, primò vt alienas, dein vt proprias, curaret ac regeret, ſuffecturus.

PELAG. Deplorandum ſanè ac miſerum, magna non diu ſtare, ſed ilicò intercidere; quaſi ſi magnitudo & diuturnitas ſimul ſtabulare & agere neſcirent. De Fontano ergo Comite ecquid videtur?

BONAVENT. Fuit is haud dubiè inter omnes Principes & Magnates, longè feliciſſimus: breue namque imperium bene geſtum, omnes bene de eo ſentire fecit. Generoſus erat vt pauci, & fortunatior quàm vulgò militares ſolent; infractus & interritus, nullas difficultatum aut diſcriminũ remoras exhorrens, periculaq; tam intrepidè deuorans, quàm alius pultes ſacharatas. alloquio acceſſuque erat facilis, in alijs audiendis comis ac blandus; in tentanda fortuna effuſior, quàm retractior; in aggrediendo audax, in vrgendo promouendoque etiam audacior. Regi ſuo fidelem per omnia operam præſtitit. In reos ſine vllo perſonarum diſcrimine, pro delicti grauitate, animaduertebat, iuſtitiamque

tiamque tam in castris, quàm ciuitatibus, tam domi quàm foris, exactissimè seruari volebat. quòd autem feliciter satis habenas Belgicas sit moderatus, hinc bonam apud omnes Europæos Principes de se opinionem concitauit, & optata pauculorum annorum felicitas magni illi & fortunati ducis nomen orbe toto peperit. Hæc sunt, quæ mihi in præsens de Comite illo dicenda occurrunt: credo equidem, si diutiùs imperio præfuisset, non benigniùs illi à pestilentibus æmulorum linguis futurum, quàm fuerat superioribus, & in eadem qua illi, amaritudine & luctu eum vitam terminaturum fuisse. Hæc namque ordinaria, & penè communis, omnium Rectorum & Imperatorũ est merces.

PELAG. De ALBERTO Archiduce, qui per nuptias Belgicarum prouinciarum Dominus ac Princeps factus est, quid opinaris?

BONAVENT. Non sunt hæc huiusmodi, vt tribus ea verbis tibi queam exponere: qui enim Magni illius ALBERTI virtutes enarrare tentet, is maris quà profundissimum est, fundum bolide explorare contendat; cùm nulla sit virtus, quam non in Principis illius pectore sedem sibi delegisse vidisses. Etenim singularis illius erat castimonia, ne vel indecentius verbum ferens; sui ac suorum omnium custos erat integerrimus, & iuratissimus omnis fœditatis hostis. Liberalitas eius, maximè in res pias & pauperes,

tanta, vt centena per annos ſingulos millia in illas erogaret. Piam in Deum diuinaq́ue mentem nullus exprimat calamus, lingua nulla; quâ etiam Regibus ac Principibus omnibus vt fax præluceat: quotidie enim multas orationi horas impendebat, etiam tum cùm in caſtris ageret; ſacrificio quoque Miſſæ ſingulis diebus intererat, cùm valetudo permittebat: adhæc Virginis-Matris cultor erat indefeſſus, illius nomini dicata loca & oratoria tum precibus ſuis, tum regijs donarijs honorans; nulla penè vt eſſet ædes atque altare, quam, in Matris ſuæ gratiam, ſingulari miraculorum prærogatiua honorabat Deus, quam non ſuis ALBERTVS muneribus honoraret. erga ſanctiſſimum denique Euchariſtiæ Sacramentum ita afficiebatur, vt, quoties illud geſtans ſacerdos ei per viam occurreret, ſemper illum, ad infimorum etiam domos, ſequeretur; in quo magni illius RVDOLPHI Auſtriaci, qui ob delatos ſacræ huic hoſtiæ honores, primum inclytæ & perilluſtris Auſtriacæ domus potentiæ fundamentum poſuit, ſuper quod duodecim continua ſerie Imperatores, vt innumeros taceam Reges ac Principes, inædificati orbem gloria & triumphis repleuerunt, exemplum eſt ſecutus.

Poteſt, præter hæc, non ſine ratione, omnium ſuę ætatis Principum ſapientiſſimus nominari, vt qui vniuerſos Conſiliarios ſuos acumine, maturi-

turitate, prudentia, ingenij dexteritate longo interuallo præcurreret; quæ pòst futura erant, eminus præuidens & ſubodorans, quin etiã necesſaria, in tempore, priusquã eſſet ſeriùs, remedia obiiciens. In verbis ita erat breuis, vt tamen nec neceſſariorũ aliquod omitteret, nec fruſtra vllum proferret, vtpote ſententiarum vberior quàm verborum. Memoriæ ita tenacis, nihil vt illum fugeret, & ad triginta, etiã quadraginta, maximi momenti poſtulata, eodẽ tempore propoſita, ſingillatim eo prorſus quo petita erant ordine, nonnumquam reſponderit. In conferendis dignitatibus tam ciuilibus, quàm Eccleſiaſticis, ad ſtuporem vſque prudens, &, quod rariſſimum, ſupra modum felix. Virtutum omnium vti cultor erat, ita fuit & admirator, & quos virtute quapiam noſſet eminere, eos pro ratione ſtatus euehere ante alios ſtudebat. Iudicij adeò erat perſpicacis & lyncei, vt vel ſemel viſum hominem ita intus & in cute noſſet, ac ſi decennium illo familiariter eſſet vſus. Innata ei licèt eſſet Regia vultus & verborũ grauitas, comis tamen in primis erat & affabilis, & quos ab emicante maieſtate veluti ſideratos & conſternatos cernebat, ſuo ipſe alloquio recreabat, ac velut ſibi reddebat. In promiſſis erat conſtans, neminem fallens, nihil cuipiam quod non præſtaret, addicens. Ingruente deſubitò difficultate nequidquam de ſede mentis moueba-

tur, ſed quæ facere decreuerat, intrepidè perurgebat. incidentia pericula, inopinatum damnum, graues aliorum minas, & arma intentata, non ſecùs deſpectabat, quàm ſi leoninum illi, non hominis, cor fuiſſet. Nihil vt fuerit vmquā, quod illum aut ab addicta fide, aut verbo dato, aut eo quod rationi foret conſentaneum, dimouerit; quòd illius conſtantia & mens eſſet immobilis, & rupem quis antè, quàm ratione nitentem illius animum, de loco mouiſſet. Hoc perſæpè ei in maximi momenti rebus vſu veniſſe vidimus, quarum etiam felix & optatus fuit exitus: magis vt vno illius verbo, & nuda ſponſione, quàm validiſſimo propugnaculo niti quis poſſet.

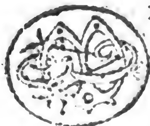
Vultus illi ſemper ad placidam lenitatem, ad iracundiam, feritatem aut toruitatem numquam compoſitus. ſic & verba ſemper æquabilia, matura, & in rebus aliunde incidentibus lætis, triſtibus, paruis iuxtà ac magnis, ſolita temperie referta fluebant; ſemper vt ſui eſſet ſimilis, nec verba, nec colorem ſubitis in caſibus mutaret, vultumúe contraheret, ac ſi prorſus ſenſus fuiſſet expers. In ſermone ita ſedatus apparebat & compoſitus, quaſi verba octiduo antè eſſet præmeditatus; vnde fiebat, vt & nullum proferret non neceſſarium, & neceſſariorum nullum prætermitteret. Omnia denique illius tum dicta, tum facta, ex arte compoſita di-

dixiſſes, quibus, niſi omnem ſenſum illorum peruertere velles, nihil addi, demi nihil debere videbatur.

A mendacio ita erat alienus, numquam vt illud protuliſſe auditus ſit, & Principis eſſe diceret longè ſupra omne mendacium eminere; ipſum, euidens animi timidioris, etiam perfidi, ac fallere cupientis, (quod Principis magnitudine nimis quàm indignum eſt) ſignum eſſe exiſtimans. hinc vniuerſa eius verba ab omni erant mendacio fucoque aliena, ac ſincera, & cum eo quod pectore claudebat, mirè colludentia.

Nemo illum, aut ob proſpera plus æquo gaudentem, aut ob aduerſa vultu deiectiorem vidit; nemo quoque vlli præterita præſentiaque exprobrantem beneficia audiuit. In morbis omnibus (quos habuit multiplices) tantam prætulit conſtantiam, vt ſupra hominem ea eſſe videretur: hinc eum nemo in torminibus aut cruciatibus audiuit queritantem, nec vultum vidit ſolito contractiorem; nemo oculos dolorem teſtantes, nemo frontē rugatam, nemo os contortum, nemo colorem natiuum immutatum, aut vultum præ pallore luridum conſpexit, ne quidem in ſupremo vitæ articulo, cùm iam intaminatum in ſummi Iudicis manus ſpiritum eſſet emiſſurus.

In bellis porro, media inter arma ita agebat

interritus, & in castris vrbiumq; obsidijs adeò securus, tamquam si per amœnissimum domi hortum satellite multiplici cinctus obambulasset; centuplo plus animi præferens, quàm corporis vires paterentur. tam quoque intrepidus vera inter arma, eorumque discrimina versabatur, atque aliquis domi inter picta in aulæis bella, & maris tempestates, nullum deforis casum extimescens, agit; tamquam si vitæ auctor Deus aliunde incidentium malorum eum securũ esse iussisset, & ipse plures Bruxellæ in arca reclusas habuisset vitas, quas, vnâ sub armis amissâ, redux ex ordine reassumere posset. Si vidisses illum equo insidentem, de priscis aliquem heroibus (adeò scitè & decorè eum moderabatur) videre te putasses: &, quia scientiarum omnium, ac Matheseos inprimis & Geometriæ, gnarus erat inter paucos, hinc munitionibus castrensibus coràm inspiciendis, tum veris, tum vmbraticis, summopere capiebatur. Ne verò te diutiùs verbis detineam, ita vniuersa illius vitæ ratio, adinstar horologij contemperata erat, vt etiam in cibo, potu, somno, omnibusque homini necessarijs exercitijs, eo nemo posset esse moderatior, & magis ad normam compositus: vt omnis illius vita portentum esse potiùs, quàm hominis vita videretur; simul & omnium virtutum prototypon, ad quam non Reges solùm & Principes, sed

&

& Religiosi, qui se à rerum mundanarum turbis & strepitu Dei causâ sequestrarūt, vitam componant suam. Ita quippe seruiebat Deo & virtutibus, tamquam si non aliud tota vita fecisset; ita omnibus prouinciarum suarum commodis & necessitatibus consulebat, ac si nullis præterea rebus intendisset.

Quantus omnium sæculi huius magnitudinum atque honorum fuerit contemptor, tum liquidò testatus est, cùm oblatum secundò ab Electoribus Imperium, antè quàm & frater illius MATTHIAS, & FERDINANDVS ad id assumerentur, inusitato & sæculis omnibus penè inaudito exemplo, repudiauit. Quàm enim paucos reperire est, qui oblatos sibi vel fasces, vel sceptra, & diademata generosè reiecerunt! quàm pauci, etiam eorum qui omnem sæculi fastum & pompam perosi, vni Deo seruire se velle aiunt, sublimiores gradus subterfugiunt, cùm ad eos capessendos, non dico compelluntur, sed tantùm deliguntur aut inuitantur!

PELAG. Postrema hæc longè me, quàm priora, magis recrearunt. Sed quid tandem Belgio huic fiet? quamdiu omnes suos Rex noster thesauros illi iuuando insumet? quamdiu annuas auri messes, quas illi profert India, vni huic frustra impendet? Supra centum auri milliones bello Belgico Reges nostri insumpsere; &, cùm ante bellum vix vllę in Belgica essent opes,

iam

iam paſſim omnes auro & argento abundant. crediderim noſtris omne, quà patet, Belgium ducatis propè poſſe cõſterni; & interim Hiſpaniâ totâ aurum & argentum exulat, illiuſque in locum ærea de Belgicis cacabis procuſa pecunia ſucceſſit: ſæpè vt mihi ſatius & conſultius facturus Rex noſter viſus ſit, ſi haſce prouincias repudiando deſereret, quàm vniuerſum theſaurum illis tam irrito euentu prodigè impenderet. Hac ille ſibi pecunia vniuerſæ Africæ imperium haud ægrè paraſſet, & varios illos per Indiam regulos Hiſpanico ſceptro vectigales feciſſet. Quod verò maximè deplorandum, nondum belli finis, nondum prouincia aliqua de hoſtilibus Regi acceſſit. hodie enim Regij vrbem aliquam occupant, cras aliam rebelles, in orbem velut vices alternando; & poſt tot annos vix vllus, ecce, fit progreſſus, nulla notabilis obtinetur victoria. Nec ſolius Hiſpaniæ, ſed & omnium ei ſubiectorum regnorum, exhauriuntur opes, incolæ, potentia, nerui; idque irrito ſemper conatu, & orbis totius cum exploſione, cùm vniuerſam cum ſuis opibus & regnis per orbem ſparſis Hiſpaniam, duabus tribuſue prouincijs, ſexaginta propè annis iugum imponere non potuiſſe videt.

BONAVENT. Erras, mi Pelagi, erras, & quidem grauiſſimè, dum Belgicas haſce prouincias tam parui facis. ſed ignoſcendus error illas

ig-

noranti. Etenim non ſemel, ſed ſæpiùs, non vltimos gentis noſtræ proceres & nobiles, qui Belgium frequentarant, audiui, dicentes, ſi ſibi aut Hiſpaniæ, aut Belgij poſſidendi optionem regnorum dator faceret Deus, illam huic ſe poſtpoſituros. Nec id tute miraberis, ſi vniuerſum Belgicarum prouinciarum corpus iunctũ conſideres. Fòrs Murciæ, Valentiæ, Cantabriæ, Aragoniæ, aut alteri cuipiam Hiſpaniæ regno Belgium par exiſtimas. Plures ſanè id ambitu ſuo non magno vrbes elegantes, magnas & copioſas complectitur, quàm vniuerſa Hiſpania ſimul & Luſitania, quàm etiam tota aut Italia, aut Gallia, aut Germania. Illius, & ciuitatum eius, ea eſt munitio & potentia, nullum vt in orbe regnum habeat munitiores. Agrorum & nemorum amœnitas, eorumque diuerſus aſpectus, nullo ſatis exprimi calamo, nec verbis poteſt. ea quoque maris, ac fluuiorum, quibus paſſim ceu venis corpus hoc Belgicum interſecatur, eſt oportunitas, vt nulla ei quoad hoc regna paria ſis viſurus.

Terræ totius is eſt prouentus & vectigal, vt, ſi vni vniuerſa Principi parêret, & Batauicarũ quæ modò eſt formâ regeretur, octonos auri milliones & amplius in annos ſingulos ei penderet. Belgis ad victum & vſum neceſſaria, præter ſalem, oleum, vinum, domi omnia naſcuntur. nullum tamẽ reperias regnum, quod plura,

aut

aut magis varia, habeat vina; etenim Hiſpanienſe, Germanicum & Gallicum, tam in Belgio redundat, quàm in terris vbi natum, & ſub torculari gemuit. Ipſius quoque flumina ita piſculenta ſunt, & omnigenis piſcibus abundant, vt hinc quaquauerſum ad exteros euehantur. Veruecina & bubula mirè hîc ſapit; vti & auium tam altilium, quàm ſilueſtriū genus omne, quarum maxima hîc eſt vis. butyri denique & caſei ea eſt copia, vt butyro, caſeo & lacti propè tellus omnis innatet, & nonnemo non ſit veritus dicere, tantū vnicam Hollandiam ſuis dare lactis, quantum ſuis Gallia vniuerſa dare ſolet vini. Lineo Belgium panno ita abundat, vt vniuerſum propè orbem eius faciat participem; vti & lanei, & aulæorum ſcitè textorū, quæ per omnia Europæ regna ac prouincias, etiam Turcarum imperium, & vſque in Sinas & Iaponios vltimos, & alio ſub ſole calentes Americanos auehuntur. Pictores habet & arte præſtantiſſimos, & numero plurimos, vt vnica Antuerpia, vrbs non adeò ampla, plures pingendi artifices alat, quàm vniuerſa ſimul Germania, Gallia, Italia, Hiſpania. Quæ verò hîc fiunt opificia mechanica, opera & inſtrumenta, omnia terrarum exterarū opera elegantiâ & arte ſuperant. Incolas videbis linguarum peregrinarum, etiam diuerſarum, ita peritos, vt in alienone quàm materno idiomate verſatiores ſint addubites;

&

& non rarò, etiam mulieres, quinque diuersis linguis loquantur; paucos quoque reperias, qui non saltem binas ternasúe calleant.

In studia & litteras naturâ propendent, & laborem eorum quàm aliæ nonnullæ gentes, ferunt faciliùs: quodque longè pulcherrimum, nulli non arti scientiæúe sese applicant, Iurisprudentiæ, Theologiæ, Philosophiæ, Mathesi, litteris humanioribus. Linguarum Græcæ, Hebraicæ & aliarum externarum, quibus doctrina traditur, cognitione, & inprimis Latinæ, ita excellunt, vt hanc quis ijs natiuam existimet: Latinè autem dum scribunt, eam spirant elegantiam, vt stupori sint omnibus. adeoq; nulla aut ars est, aut scientia, quam ignorent. Innatum quoque illis dicas, cum omnibus exteris sine difficultate, fastidio & dissensione conuersari, illorum genio ac moribus quàm scitissimè sese accõmodando. Iouiales vt plurimum sunt, in amicitia fidi, colore vultus eleganti, nec contemnendo; indole, complexione & staturâ bonâ; robusto, vegeto, & bene cõposito corpore. Quid de deteriore feminarum sexu dicam? acupingunt propè omnes, & in omni panni genere; in cultu & nitore corporis, domusque supellectile, ad stuporem, ne dicam superstitionem, nitidæ; quodque mirere magis, non minùs solerter & industriè omnia mercimoniorum genera tractant, quàm viri.

Mari-

Maritimæ & naualis rei cognitione quæ Belgicam gens ſuperet? iam orbem terræ enauigaſſe, apud eos ludus eſt. Qui vbiuis gentium, in exercitibus robore & audacia præſtant, Belgas eſſe comperies. Wallonicus peditatus audacia, generoſitate, conſtantia, & omni quæ militem decet dote, inter omnes gentes fert primas. Equitatu quoque valent & præſtant Belgæ, maximè Geldri, Campinienſes, Tranſmoſani, & illis vicini. In arcibus vrbibuſque cõmuniendis nullos eis habebis pares, vti nec in operibus naualibus, maritimis, & aquaticis. In inueniendo indagandoque videbis ſolertes, in exequẽdo conſtantes & nauos, mille per artes & vias ad præfixum ſibi ſcopum peruenire conantes.

Pelag. Quid audio? propè ſum vt mentem & conceptũ de Belgio iudicium mutem. Numquam enim mihi hæc in mentem, ne ad aures quidem venerunt.

Bonavent. Vix mediam eorum quæ præſens apud eos vidi, partem tibi commemoro. Quod regnum aut prouincia, quæ gens, ſexaginta propè annis inteſtinum & ciuile bellum ferat? & cùm ſumma illius moles penè ſemper Brabantiæ ac Flandriæ incubuerit; illas tamen ſi inſpicias, ita opulentas & feraces videbis, ac ſi hoſtem nullum, exercitus nullos ſenſiſſent. Incendio integri abſumantur pagi, & quidem millenarum familiarum, anno, vel certè dimidio

dio vix elapso,ita videbis omnia instaurata,nullum vt deflagrationis appareat vestigium. In quo incredibilis Belgarum solertia & indefatigabilis animositas elucet, quam sæpè mecum ipse tacitus sum demiratus.En tibi aliud animi Belgici argumentum. Tentarunt (intentatum id hactenus iam inde ab orbe condito)per Balticum Arctoaque glacie concretum pelagus (quis credat?) in Orientem penetrare, securibus sibi ac nauibus suis per glaciales illos montes,iter parantes ac secantes, identidē noctu & interdiu, tractus illius feris ac belluis epibatas infestantibus. Repete deinde tecum quidquid tam orientis,quàm occidentis Solis per Indiam & gesserint & tulerint, & nullos id Reges tentasse, aut fecisse hactenus deprehendes; mille per discrimina tam intrepidè ac securè nauigantes,ac si epulas adissent.

Intuere adhæc animositatem hanc in causa non bona,etiam prudentiâ,versutiâ,simul & industriâ succinctā. An non Bataui ita rem suam egere,vt cum omnibus propè orbis Regibus & Principibus societatem aut fœdus inierint? Sic Gallorum Regum auro & milite bellum sustinuerunt: sic Angliæ Regis, & omnium propè Germaniæ Principum suppetias annis singulis impetrarunt.Sic & per vniuersam Germaniam turbas concitarunt, incolas ad iugum Imperatorium & domus Austriacæ excutiendum in-

ſtigando:ſic Gaborem ad res nouas moliendas, Turcam ad bellum Cæſari mouendum miſſis legationibus impulerunt:ſic Palatino Bohemię coronam impoſuerunt, Danum in Germaniam concuocarunt, Sabaudo & Venetis auxiliarias copias miſerunt; Rupellenſes & Hugonottas Gallos ad Regi ſuo rebellandum animarunt. & ipſi interea, Gallorum ſocij, amici & clientes (in quo ſanè magna opus dexteritate fuit & calliditate) manſere.

En tibi aliud inſuperabilis illorum animi exemplum. Hi ipſi Bataui, tribus iam proximè elapſis annis, centum & ampliùs præſidiarias & onerarias, omnibus neceſſarijs rebus, armis, & in triennium duraturo commeatu optimè inſtructas naues, varijs ſub ducibus, in Occiduum orbem, incomparabili diſpendio emiſere; quarum pars potiſſima noſtras in manus incidit, pars tempeſtate iactata diſperijt. Quarũ impendia ſi ſubduxeris, & vnicuique naui triennali ſuo commeatu inſtructæ, centum florenorum millia aſſignaris; vix decem florenorum millionibus claſſes illas parari potuiſſe comperies. Apud Orientales quoque Indos, non exiguam, ſed, prout æſtimarunt nonnulli, non minorem quàm apud Occidentales, nauium iacturam ſunt paſſi. Quod verò à Dunkerkanis tam in nauibus, quàm halecum piſcatu diſturbato & intercepto, tulere damnum, quinque
flo-

florenorũ millionibus vulgò æstimatur. Viginti millionum, Bredanæ obsidionis causa, quod fecere impendium, nec ipsi quidem dissimulant, sed euulgant. Nondum tamen animo cadunt, sed terra mariq́ue ad nos oppugnandos se communiunt; vt taceam, illos Dano in singulos menses noua aduersus Cęsareanos, tum militum, tum pecuniarum, subsidia mittere; nouas quotidie naues instruere, & ad nuperam illam Britanniæ Regis aduersus Hispanos, & Galliæ aduersus Rupellanos, comparatā classem suas cum Admiralio suo naues addidisse; alijs denique Protestantibus Principibus auxilio venisse.

PELAG. Meritò sic censes: at mihi numquam id in mentem venerat. Verùm, cur tibi Belgicæ hæ prouinciæ Hispano Regi adeò necessariæ & vtiles videntur, vt nulla ob impendia, opum patriarum euersionem ac labores, easdem sibi ille deserendas ducat?

BONAVENT. Intuere primùm illarum situm. Galliæ, Angliæ & Germaniæ conterminæ, illarumq́ue velut frænum sunt: vt quisquis has possidet, multum ille in vicinos omnes iuris, & penè imperium habeat.

Secundò, prouincias has ipsiusmet Hispaniæ ceu vallum esse, & munitissimum aduersus omnes, à quibus impeti posset, aduersarios propugnaculum: sunt enim solæ per se plusquam

ſatis ad omnium Hiſpani nominis hoſtium impetum aut infringendum, aut excipiendum.

Tertiò, quamdiu harum prouinciarum Rex noſter dominus erit, non eſt quòd aut Galliam, aut Angliam, aut Germanos metuat. aduerſus Hiſpaniam enim inſurgere quî audeant, cùm timent, ne à Belgis, quorum is ſitus eſt, vt nullo non tempore in vicina regna impetum facere poſſint, domi inuadantur, & irreparabile damnum patiantur?

Quartò, vbi plenum Rex Belgij imperium habebit, habebit & maris, atque in eo orbis totius: & nullius Regis ea tunc erit potentia, vt Hiſpanum, quamdiu mari imperabit, inuadere audeat.

Quintò, putaſne, ſi haſce prouincias à ſe Rex abdicaret, fore vt, quos ipſe habet æmulos & hoſtes, eum Hiſpania ſua quietè frui ſinerent? Si, cùm Regis exercitum propè intra viſcera ſua habeant, Hiſpaniam nihilominus atterere & arrodere iam tentent; quid facturos putas ab hac timendi occaſione iam liberos? Ergo vides, longè ſatius, ſecurius & conſultius eſſe, procul à ſua Regem Hiſpania bellum alere, quàm id domi & in viſceribus regni experiri.

Sextò. veriſſimum eſſe deprehendes, quàm rariſſimè ea quæ latè patent regna, ab armis quietem habere, & non ſemper aliquos eis aduerſarios exoriri. cùm ergo alterutrum neceſ-

ſariò

ſariò deligendum ſit, præſtat haud dubiè, foris & procul à ſede Regia, quàm domi, belli palæſtram ſtatui.

Septimò, prudentiſſimè ſanè magni Reges, quibus numquam magni deſunt æmuli, agunt, dum continuò ad omnem inopinatũ hoſtium incurſum, exercitatum in armis militem, & varias peditum & equitum copias alunt, quas, cùm opus fuerit, in aciem aduerſus aduerſarios educant. Regni quippe totius ſalus in diſcrimẽ adducitur, & periclitatur, cùm repentinis in caſibus in exercitatos nouus è tirocinio miles educitur. Regis ergo noſtri permultum intereſſe puto, quòd in armis natum & adultum, & belli peritum militem ſub ſignis continenter habeat, quem, quocumque libuerit, mittat pro Rege ſuo vitam exponere promptiſſimũ. Vt taceam, per aſſiduum hoc armorum exercitium & vſum non paucos duces & Imperatores poliri, & velut exſculpi, quorum Rex operâ varijs in prouincijs, pro vario euentu, ſuum in obſequium vti valeat.

PELAG. Bene quidem prudenterque tu hactenus; at quomodo has ſub imperium ſuum prouincias Rex redigat? quis facere ſe poſſe dicat, quod ne primi quidem orbe toto duces, Albanus, Ioannes Auſtriacus, & Parmæ Dux, ne ipſe quidem Magnus ALBERTVS facere vmquam potuere? quæ ergo nobis, poſt tantum

tantorum conatum, ſpes reliqua? nonne ſtultum, felicem aliquem poſt tot irrito euentu labores, exitum ſperare velle? Nihilominus quidnam hac de re ipſe ſentias, ſcire è te velim, vt qui iam inde à belli Belgici initijs ad inducias vſque, omnibus vrbium oppugnationibus & prælijs pro Rege ſuſceptis interfuiſti. Si enim fieri non poſſe putes, vt rebelles hi ſubigantur, & in Regia iura armis compellantur, cur tantas Rex noſter ſine vlla profectus ſpe impẽſas ſubeat? quis ſuas in irrecuperabilia & impoſſibilia opes effundat? non ſatius, aurum & militem ſuum domi tenere, quàm ipſum ſine omni rebellium horum ſubigendorum ſpe, profundere, ne dicam prodigere?

BONAVENT. Bene dicis: ſtultum ſiquidem eſt, volantes per aëra aues velle coëmere; ſtultum, impoſſibilia ſperare; ſtultius, illis acquirendis theſauros, honorem, vitam & ſanguinem inſumere: multo verò conſultius, pecunias arcâ continere, quàm temerè in minimè parabilia expendere. At numquam impoſſibile putaui prouincias has ſub Regis noſtri iura poſſe redigi: etiam, poſt tam præſtantes ac magnos Imperatores, deſperare hîc nolim; & quamquam id arduum fore non diffitear, non is tamen rerum mihi videtur eſſe ſtatus, vt omnem penitus ſpem abiicere, animumq́; deſpondere nos oporteat. Quis vmquam crediđiſſet

fore,

fore, vt Augustus meliùs ac securiùs Rom. Imperium, quàm qui ipsum condidisset Iulius Cæsar, possideret? quis, vt Martius, duorum profligatorum exercituum Romanorũ collectis reliquijs, ijsque perexiguis, duos Pœnorum, victorijs prioribus etiam inflatos, exercitus cæderet? quis, vt Numantia, non ita magna Hispaniæ ciuitas, viginti ipsos annos varijs Romanorum exercitibus non resisteret modò, sed & sæpè in fugam pelleret ac profligaret? Quis credat, Hollandiam ac Zelandiam, de septemdecim prouincijs duas, sexaginta ferè annis, aduersus potentissimũ orbis totius Monarcham, terra marique bellum gerere potuisse? nec sua solùm defendere, sed & terras Regias, varijs orbe toto locis, ad Orientem æquè atque Occidentem, imò & in ipsomet Hispaniæ corpore, bello aggredi ausas fuisse; quin hoc belli incendio etiamnum durante, sua in Germaniam, Bohemiam, Italiam, Galliam arma intulisse, & per vniuersum propè quà patet orbem eadem circumtulisse? Nihil vt sit, quantumuis arduum, quod, cùm animosè, prudenter, sapienter, constanter vrgetur, non optatum ad exitum possit conduci. Quis item credidisset fore, vt Ioannes Austriacus pugillo militum validissimas instructissimasque Ordinum copias ad internecionem deleret? quis, vt MARCHIO SPINOLA Bredam obsideret & expugnaret, penè ad dena

passuum in circuitu millia ipsam vallis & aggeribus circūcingeret, ac ducentis castra sua propugnaculis communiret, hoste permittente, nec se mouere auso? cumque hac in obsidione omnis castrensis apparatus & commeatus per octo menses continuò, terrestri octo leucarum itinere, & quidem curribus & carrucis, conuehi deberet; & ipso exercitu hostili, Gallicis ac Britannicis auxilijs suffulto, & Gallica, Britannica, aliarumque potentium Rerumpublicarum, Principum ac Statuum pecuniâ collecto inspectante; quis credat, toto illo tempore ne vnum quidem nostrorum comitatuum ab hoste aut tentatum, aut inuasum? & Mauritium, post tot annorum vsum militarem, post tot felices expeditiones, tot illustria stratagemata, non semel tum suis, tum Regum sociorum armis, quibus cum potestate præerat, aggeres nostros, & in illis erecta propugnacula, tam latè diffusa patentiaque, aggredi ausum? cumque MARCHIONEM SPINOLAM paulatim copias colligere, vrbique admouere propiùs cerneret, suæ (qua valebat plurimùm) prudentiæ oblitū, de omnibus ad obsidionem tolerandam necessarijs rebus vrbi suæ non meliùs prospexisse? & cum omni Batauica solertia, omni sua maritima potentia, omnibus acutè adinuentis alibi fèlicissimè sæpiùs probatis, omnibus suis nauibus, & hîc perfractis alibi oppositis aggeribus,
ne

ne hilũ profeciſſe? & ore tenus iactatã, ſed numquam reipſa tentatam opidi vnius obſeſſi liberationem, Batauis vicenis florenorum millionibus & ampliùs, (ac quidem fruſtra) ſtetiſſe? Mauritium verò, cùm ſciret in quot menſes de commeatu Bredæ eſſet proſpectum, alias interim Regias vrbes, quibus vſque adeò prouiſum non erat, non tentaſſe, quò SPINOLAM à Breda auocaret, aut eius ſaltem copias diſtraheret? quis credat, hunc ipſum SPINOLAM, cùm vallis & propugnaculis de ſufficienti milite proſpexiſſet, cum reliquis copijs Mauritium ac Mauritianos vndiquaque communitos, aperto in campo exſpectare, quin & ad prælium ineundum laceſſere auſum fuiſſe? hunc verò, tot copijs inſtructum, ſuis ſe caſtris continuiſſe, ne leui quidem, vt illuſtre nomen ſuum quieſcendo non inobſcuraret, velitatione tentatâ? Mira hæc ſunt, & propè fidem ſuperatura, niſi paſſim editis libris omnium in ore ceu certa verſarentur.

PELAG. Verè quidem tu hæc; ſed ſcire ex te peruelim, qua Rex rebelles via edomare, ſuiq́ue iuris facere poſſit?

BONAVENT. Viam quidem & modum ignoro, non tamen penitus impoſſibile id eſſe duco.

PELAG. Sententiam tuam tantùm audire volo, quemq́ue commodiſſimum modum exi-

ſtimes, mihi proponi: cùm illum aperiendo, nullum aut honori, aut facultatibus tuis damnum creaturus, at tibi me quàm deuinctiſſimū, beneficijque huius perpetuò memorem, & quà potero remuneratorem, redditurus ſis.

Bonavent. Cùm tam ſtudioſè hoc à me ipſe efflagites, liberè candideque mentem tibi meam aperiam; at magis, vt tibi gratificer, quàm vt quæ dicturus ſum, ceu oracula & notatu digna haberi velim. Scias ergo, non aliter hæc à me dici, quàm vt tuæ curioſitati noſtræque neceſſitudini morem geram, cùm noris, nihil eſſe quod tibi amicorum intimo negem. Aures igitur ad temerarias opiniones has meas arrige, & audaciam meam vni tibi, qui ad hanc me compuliſti, imputa.

I. Primum ergo ſibi locum vendicat amor & timor Dei, à quo vno omne deſcendit bonum, & à cuius invincibili manu omnis exſpectanda victoria eſt. Varijs hoc tam è veteri, quàm nouo Teſtamento depromptis exemplis poſſem cōfirmare. In nouo quidem Conſtantini Imperat. cum Maxentio & Licinio, Heraclij cum Coſrhoë, Theodoſij cum Eugenio, Ioannis Comneni cum Scythis, Henrici Aucupis cum Hungaris, Boleſlai & Ladiſlai cum Ruſſis, Wenceſlai Bohemiæ Ducis cum Radiſlao, Ramiri, Alfonſi, Ferdinandi Hiſpaniȩ Regum cum Mauris, Beliſarij cum Wandalis, Narſetis cum Totila,

tila, Cataculi cùm Saracenis bellantium; & aliorum plurimorum:

Et non ita pridem FERDINANDI Imp. contra varios exercitus, & infinitas propè copias diuersis sub ducibus collectas decertantis; & quidem vno simul tempore: Ottomannicas enim ducebat Gabor Bethlinus, Protestantium Iagerendorfius, Caluinianas Palatinus & rebelles Bohemiæ Ordines in Bohemia, Hungaricas Hungarus Palatinides, & alij proceres; alias in Palatinatu Durlachius, alias Brunsuico-Halberstadiensis, alias Mansfeldius: septem inquam exercitus aduersus pauxillam militum manum, quos cùm BAVARIÆ Dux, tum BVCQVOIÆ Comes subsignis, nomine Cæsaris habebant. Quis autem vsque adeò cæcutiat, vt non videat, solùm victrice Dei dextrâ, hunc victorem euasisse, hostes verò fusos, & omnem potentiam aduersariam fractā concidisse? Quisquis ergo FERDINANDVM paulò antè à tot copijs hostilibus cinctum, & Hungaria, Bohemia, Silesia, Lusatia, Morauia, Austria quoque suā, & omnibus prouincijs hereditarijs pulsum (vt sola propè Vienna illi reliqua esset) vidit; at non multò pòst, pulsis aduersarijs, absolutū harum omnium prouinciarum videt dominum constitui; non Dei opt. maximi, suos numquam deserentis, abiectum sustollentis, oppressum eruentis, contemptum & deiectum exaltantis,

&

& aduersus omnem sæculi potentiam in se sperantes protegentis, se inuocantes exaudientis, denique in se confidentes neutiquam destituentis, magnalia obstupescet, & victricem ac beneficam illius dextram agnoscet? Antiqua miracula priscis è monumentis hîc arcessere haud est necesse, cùm nostri temporis FERDINANDVS omnium Dei mirabilium sit mirabilissimum, summum miraculorum miraculum, potentiæ diuinæ speculum, & euidentissimum Domini exercituum, contra omnem hominum potentiam, & præter omnium huius sæculi sapientium & politicorum opinionem, suos exaltantis exemplum.

At in veteri occurrent tibi Moses, Iosue, Gedeon, Machabæi, Dauid, Iudith, & sexcenti alij, quos tædij & prolixitatis vitandæ causâ non refero; quibus non tam propria industria, robur, animositas, copiæ, quàm Dei nutus & dextra victoriam peperit.

Videbis vice versa, impios & scelestos numquam non Deo vindici suæ pœnas impietatis dedisse; vti olim quidem, Pharao, Antiochus, Sennacherib, Nabuchodonosor, Timotheus, Nicanor, Holofernes, Apollonius, Abimelech, Achab, alij. Post Christi verò tempora, Valens, Zeno, Basiliscus, Anastasius, Heracleon, Phocas, Philippicus, Michael, Maximus, Leontius, Murzyphilus, Andronicus, & alij non pauci

By-

Byzantini Imperatores; nec nō Cosrhoës, Totila, alijque Reges & bellici Imperatores; quibus, quia in Deum impij, in Diuos iniurij, caro sua stetit impietas. Et quamuis initio subinde impune habeant, & prosperos expeditionum suarum successus experiantur; vt plurimum tamen cum impijs Impp. Iuliano, & Constantino Copronymo infeliciter & tragicè vitam finiunt.

Quocirca minimè dubito, quin, cùm Regem nostrum Dei timentem, ac feruentissimum Catholicorum & Catholicæ religionis zelatorem & defensorem videam; iusta illius arma Deus ter maximus felicitaturus, atque è contra inimicos fidei dissipaturus, illorum vnionem scissurus, potentiam protriturus, mentem erepturus, astum & artes elusurus, audaciam repressurus, vim denique & arma euersurus sit. Vnde si, vitæ correctione præuiâ, vnà cum Rege, spem omnem & fiduciam in Deo collocemus; insignem mox, Deo dante, rerum mutationem, & fortunantem Dei dexteram videbimus: si modò, à parte nostra fecerimus, quidquid humanitus loquēdo, facere valemus, nihil inquam negligamus, quæque ipse nobis contulit subsidia, quà possumus, adhibeamus. Peccata nostra, quæ per omnem Hispaniam inualuere, enormia & magna, fateor, sunt; sed spero vt superioribus hisce diebus nobis euenerit id, quod olim

olim Dauidi, cùm ob præuaricationẽ, vltricem Domini manum, non hostium suorum furorẽ, sensit. Etenim ipse, ceu benignus & placabilis Pater, flagitia nostra insolitâ & mirabili illâ aquarum inundatione eluit & expurgauit, sed ab immitibus & immanibus hostium nostrorum nos manibus liberauit; vnde spero fore, vt eos ceu Absalomum & Achitophelem humiliaturus, ceu Sennacherib dissipaturus, ceu Holofernem pudore repleturus, ceu impium Nicanorem & Iulianum castigaturus sit.

II. Secundò, necessarium eumprimis disciplinam & ordinem militarẽ quàm accuratissimè tueri: hæc enim vbi frigescit & negligitur, omnis militum perit generositas, animus ac robur; & in armorum, animositatis, fortitudinis, vigilantiæ, audaciæ, honoris & prudentiæ locum veniunt ignauia, tædium, mollities, ebrietas, negligentia, inertia, impudentia; & virtutibus omnigena succedunt vitia. Exemplo nobis sit miles Romanus contra Iugurtham & Numantinos, ducibus Albino & Metello, & idem ducibus Mancino & Scipione eductus. quantum enim distat ortus ab occasu, tantum fuit inter illos dum Metellum & Scipionem duces habebant, & dum Albinum & Mancinum, discrimẽ.

Iam, quid aliud à milite, qui nullâ legum seueritate coërcetur, & disciplinam omnem nescit, speres, quàm latrocinia, rapinas, agrorum de-

depeculationem, cædes, furta, feminarum ac virginum oppreſſionem, & viſo eminus hoſte trepidationem, metum, inobedientiam, atque inde probroſam fugam? Magni ſanè duces ſemper omnimodis curarunt, militaris vt diſciplina inter ſuos quàm exactiſſimè ſeruaretur, cùm maximam victoriæ partem ab ea noſſent dependere; & illius è contrà neglectum, apud nullam non gentem potiſſimam cladium, totalis exercituum diſperſionis, & regnorũ ac prouinciarum euerſionis cauſam extitiſſe.

Niſi enim militem ſeueritate coërceas; & ſuppliciorum intentandorum metu refrænes, omnes rurales præ damni metu in fugam ages. quod vbi fit, de neceſſarijs alimentis quomodo caſtris tuis proſpicere poſſis minimè video: cùm hæc à ruſticis petantur & habeantur neceſſe ſit. Hinc fiet, vt vel omnis exercitus fame intereat, vel ad hoſti reſiſtendum, armaúe tractanda impotens reddatur; beneuoli quoque & amici tui à te tuiſque alienentur, hoſti verò faueant, & cùm opus erit, eius partem foueant, omnium quæ eius ſcire intereſt, certiorem faciant; te verò prodant, &, quoſcumque tuorum tam benè quàm malè valentes, à commilitonum turba ſequeſtratos nanciſci poſſunt, clàm de medio tollant. Quid autem cum refractarijs, inſolentibus, cõtumacibus, ducum iuſſa explodentibus, & proteruè in ea peccantibus

(quales

(quales ſunt omnes, quos ſuppliciorum metus non continet) militibus dux agat? Morigerum, intrepidum, impauidum, & hoſtes audacter ſimul & prudenter adorientem, & antè mori quàm pedem referre paratum militem cupis? peccanti ne parcas, at delicta ſingula caſtiga, nullumque in diſciplinam militarem quocumque modo peccatum tibi ſit impune.

Sed vt inculpatè & tutò in delinquentes animaduertas, in menſes ſingulos addicta ſtipendia vt ſoluãtur, erit curandum. Caſtigare enim, & malignè illa numerare, ferinum eſt, non humanum; bene numerare, ac tum delinquentium rapinas vindicare, dominorum eſt. nec promeritum miles ſuppliciũ recuſabit, ſi menſtruum illi exſoluas. quod cùm feceris, nullum is ſubterfugiet diſcrimen, nullum adire verebitur periculum, hoſtem non formidabit, quin vltrò in mortem ruet. Vis ergo diſciplinam militarem ſacroſanctam & integram, vis caſtris de omni re neceſſaria bene proſpectũ, vis fortem, impauidum, tibique in omnibus parentẽ militem, non contumacem, refractarium, ſed nulla iuſſa, ne mortem quidem, detrectantem? debita conſuetaque pendi in menſes ſingulos ſtipendia perſolui curato. tunc enim nihil erit ei graue, cùm ſibi ſtipendium ſoluendum, ac generosè factis præmia, & meritis mercedem certò nouit rependendam. Aurum enim, ſimul & ſpes maio-

rum,

rum, mortem facilem, imò dulcem & optabilem faciunt.

Pudeat nos Christianos, Turcis in disciplina & ordine militari concedere. cùm enim illorum castra vt plurimùm tercentum bellatorum millia contineant; nullus tamen in ijs auditur clamor, tumultus, blasphemia, sacrilega verba, nulla denique iurgia; vt quisquis illa videt, Religiosam se familiam intueri putet. Quę autem illa intersecant viæ, adeò sunt mundæ, vt ne minimum immunditiæ in illis cernere sit vestigium, quin & humanæ sordes omnes terrâ adobruantur & lateant. Exulant illinc alea, chartæ lusoriæ, ebrietas; at tanta in illis viget sobrietas, vt etiam in generali totius exercitus macello vix viginti iugulatas pecudes venum expositas videas: cùm omnis penè miles ad multos menses vsui futuram annonam, allia, cepas, rapa, cucumeres, raphanos, aliaque id genus olera, sale & aceto condîta secum conuehat. siti verò sedandæ sufficit aqua. Duella, digladiationesque numquam, aut raro admodum, ibi videre est: vnde etiam magni Solimanni tempore, in Welibegum summi intèr ceteros Turcas nominis & roboris, quòd se Arslambegum, qui totius exercitus fortissimus & valentissimus habebatur, ad duellum secum ineundum prouocasse palàm iactaret, Bassæ & præfecti castrenses grauiter animaduerterunt, & ali-

quot eum mensibus carceri manciparunt, alijsque infamiæ apud vniuersum exercitum notis affecere; quasi inexpiabile piaculum foret, cùm tam multi Christiani hostes forent, contra quos vires exerere, & fortitudinis specimen edere posset, Turcam ad certamen prouocasse. Vt verò disciplina hæc meliùs apud eos constet, & ad hostem impetendum nemo non animetur; nonnisi pro meritorum ac virtutum ratione, & nullo stirpis nobilitatisúe patriæ habito respectu, dignitates conferri solent. Atque hæc est ratio, cur vt plurimùm Turcorum primores rusticum, plebeium aut mechanicum patrem habeant, qui per robur & heroica facinora, paulatim ad amplissimas dignitates & magistratus, prout meritus quisque est, ascenderit. Imò laudi sibi ducunt & honori plebeio & abiecto sibi ad altius fastigium aditum patuisse. Videre hinc est, quantum nos ab illorum disciplina militari, norma castrensi, in victu potuque moderatione, continentia, quiete, parentia, prudentia, accurata in dandis bellicis muneribus disquisitione, castrorum munditie, duellorum pœnis, blasphemiarum, conuitiorum, alearum, chartarum, ebrietatis, aliarumque illecebrarum vires destruere natarum proscriptione, absimus & illis concedamus.

III. Tertiò, vt autem disciplina hæc commodè seruetur, Regiæ pecuniæ prudenter, & nonnisi in

in res necessarias erunt expendendæ. cui rei cumprimis vtile futurum arbitror, duplex Regiarum pecuniarum ærarium constitui, cui & duplices custodes præficiantur. Priori eas asseruari vellem, quæ militi præsidiario, in bellum necessario, & pugnanti, in stipendium sint exsoluendæ. stipendia autem singulorum, quantum commodè fieri posset, æquari, vt nec huic maius, illi minus persoluatur. peditum quoque omnium nonnisi duos constitui ordines & genera, sclopetarios videlicet & hastarios; & illis eiusdē omnes capacitatis & magnitudinis sclopos, vt glandes omnes quadrent omnibus, dari; hisce verò æqualis longitudinis hastas. vtrisque autem menstruè duodenos; equitibus, cuiuscumq; demum generis sunt, tricenos (exceptis ijs qui aliquo funguntur munere) florenos Brabanticos stipendij loco numerari; idque certò, ne quam miles aliena rapiendi, dux verò delinquentibus ac rapinæ reis necessariò parcendi occasionē habeant. Si nec negentur, nec prorogentur stipendia, non est quòd vllas militum seditiones Rex vereatur; quæ sanè in Belgio aut amissarum vrbium ac regionum, aut non relatę de hoste, cùm referri commodè potuisset, victoriæ causa potissima fuere. Sic Ziricseam, Goesam, & Tolam, simul & in quibus singulæ sitæ sunt insulas amisimus, atque earum incolas ad indignationem, & à Rege suo auer-

ſionem concitauimus. His quoque Friſiæ totius, & aliorum plurimorum opidorum & arcium, à quibus totius rei ſalus & incolumitas dependebat, amiſſio aſſcribenda. Sic & primariæ Hollandiæ ciuitates, ob malignè numeratum præſidiario & caſtrenſi militi ſtipendium, Regi ſunt ereptæ, & hoſti ſe ſubmittere coactæ. Ac iam pridem pacificum Belgij totius imperium Rex noſter habuiſſet, ſi, quod debebatur in menſes, militi exſolutum fuiſſet. Cuius rei mecum teſtes eſſe queunt, qui iam inde à tumultuum initio bellum tractarunt & viderunt.

Alterum dein ærarium, alio ſub præfecto, eas contineat pecunias, quæ in honorarias quorumdam penſiones, & occultas impenſas annuè expendendæ ſunt; in eos nimirũ, qui poſt longa & multa Regi præſtita obſequia, tum ob decrepitam ætatem, tum ob vulnera & detruncata membra, bello poſthac inutiles eſſe deprehenduntur. Inde quoque petantur donaria, quæ varijs de cauſis, tum bello, tum domi bene merentibus, aut etiam è priuato erga quempiam affectu, Reges pro ſolita & innata ſibi munificentia erogare conſueuere. Hinc quoque depromant tam occultas, quàm notas, in loca ſacra & egenos, eleemoſynas, & in ſplendorem ſuperuacuum, oblectamenta, palatiorum hortorumque Regiorum ſtructuram, & alios id genus vſus neceſſariam pecuniam. At ſi vtrique

ærario locupletando prouentus non ſufficiant, ſecundum tantiſper quieſcat, & primo ſuccurrat, donec vberior nummorum ſit prouentus, qui neceſſarium ærario vtrique ſanguinem & ſuccum ſubminiſtret.

Quartò, cum primis vtile erit, nulli militum aut propter generis ſplendorem, aut etiam parentum propriamq́; virtutem ac merita, ſtipendia adaugere. Promeritus quis virtute ſuâ maiora eſt, ad altiorem dignioremúe gradum euehatur, è gregario milite Signifer, è Signifero Centurio, è Centurione Tribunus (Sergantum Maiorem vocamus) è Tribuno Chiliarcha & Colonellus conſtituatur. Ita fiet, vt in digniore gradu poſitus auctius habeat ſtipendium, cùm vnà cum dignitatibus creſcant ſtipendia, quibus hæc annexa ſunt. Etenim ob priuata amicorum merita, alienam commendationem, generis claritatem, aliaúe de cauſa, ſtipendia alicui adaugere; vt plurimùm ignauiæ, inertiæ, inuidiæ, contumaciæ, & murmurationum multarum cauſa eſſe ſolet: cùm, qui amicis & Procerum commendatione deſtituuntur, ſeſe iacêre obſcuros, nec promoueri altiùs; ineptiſſimos verò, ignauiſſimos & inertiſſimos quoſque ſtipendio donari vident ampliore. &, quod deterius, hos non tam promeritis, & bene factis, quàm muneribus & aureis pontibus ad illa viam ſibi ſternere, & quidem adhuc imberbes & ado- IV.

olescentes; se verò & ætate & meritis graues negligi, neúe vllam sui apud duces rationem haberi. Hinc belli in ipsis nascitur incuria, concidit animus, exolescit audacia, & ardor omnis intepescit.

V. Quintò, non antè ad magistratus aut dignitates castrenses promoueri vllos velim, quàm triennio quadriennioúe gregarium militem egerint; neminem ad Centurionis munus assumi, qui Vexilliferi partes non implerit; neminem ad Chiliarchiam vel legionis præfecturã, qui Centurionatu probè functus non fuerit. Alijs enim quî imperabit, qui recens ab aula, aut ludo litterario? armorum peritus quomodo erit, qui numquam hostilem vidit ensem? quo vrbem modo obsideat, qui nulli obsidio interfuit, nec eius pars vlla fuit? armatos adoriatur hostes, qui arma hactenus nulla gessit? prudentérne ac sapienter quid armatis imperabit, qui nullius armati armatus iussum vmquã excepit? Vnde efficio, hanc belli inexpertorum ad castrensia munia euectionem, certissimam totius exercitus, atque adeò regnorum, pestem & interitum esse.

An non temerarius & fatuus ille audiet, qui quam nec didicit, nec vmquã vidit, artem docère & exercere præsumet? qui domos ædificare; calceos, vestes, naues parare, pingere, agros colere; cùm nullum in fabrili, sutoria, sartoria,

nau-

naupegia, pictoria & agricultura habuerit magistrum? næ longè ſtultius, atque etiam damnoſius,eſt,aliquod armorum imperito, & tironi nupero,in bello munus concredi. Quid? Regéſne ac Principes tanti momenti negotia, à quibus regionum ac regnorum ſalus aut iactura non rarò dependet, rerum imperitis palatinulis, imò penè pueris, committere? vicennis aut octodecennis adoleſcens militibus quomodo imperet & regat, qui numquam arma tractauit,aut caſtra coràm inſpexit? Omitto,hacce inexercitatorum tironum promotione, veteranis omnibus animū concidere ac frangi, ſimul & ſpem emergendi adimi. Cordati proinde ac prudentis Principis erit, in caſtrenſibus muneribus conferendis, non tam amicorum commendationem, aut naturæ dotes, quàm armorum peritiam, exercitia & vſum, generoſitatem, virtutem, priora facinora & merita ſuorum intueri; nullam verò generis, parentum, aut conſanguineorum rationem habere.

Sic ad Imperium orbis, viliſſimos & abiectiſſimos quoſque, etiam de triuio, perueniſſe, priſca hiſtoriarum monumenta teſtantur. Ælius Pertinax libertino natus eſt patre: Macrini parentes qui fuerint neſcitur: Maximinus ab ouibus ad Imperium aſcendit, Pupienus abincude paterna, Philippus à latrocinio, Aurelius ab aratro; Diocletianus è ſeruis prognatus;Ma-

ximianus, agricolam; Valentinianus & Valens, funarium; Iustinus, bubulcum & deinde carpentariũ; Iustinianus, porcarium, patres agnoscunt: Mauricius antè notarium egerat: Basilius Macedo parentes ignorauit, vtpote bello captus & in seruum venumdatus: Michaelis Calaphatæ pater nauibus piceandis victum comparat. Et hos omnes aut Roma, aut Byzantiũ Imperatores vidit. Romulus inclytæ gentis parens & auctor, parentem quem habuerit, ipse nesciuit; Tullus Hostilius in agresti patris tugurio primùm lucem aspexit; Seruium Tullium serua mater genuit & vbere lactauit. Atque adeò potissimam Rom. Imperatorum partem ex infima plebe natam, armis, virtute & robore ad Imperium venisse notissimum est.

Et certè, quisquis in re bellica, præter virtutem & armorum peritiam atque vsum, aliud quid spectat, seipsum ac sua omnia certissimo discrimini exponit. Vnius quippe ductoris aut Centurionis, tam peditis quàm equitis, fuga reliquorũ omnium conciliat fugam. Testis Gemblacensis conflictus, in quo Centurio equestris, nescio qua de causa, in fugam se conijciens, alterum; hic tertium & reliquos omnes, in fugam pellexit: quam fugam conspicati pedites, ita etiam se fugiendo distraxere, denuo vt recolligi & coalescere non potuerint: atque hæc vnica, illustris illius victoriæ, quam exiguâ militum

litum manu, præter ſpem omnium, Ioannes Auſtriacus retulit, poſt Deum fuit cauſa. Quæ cladis apud Neoportum & fugæ noſtrorum fuerit cauſa,norunt illi,qui poſt inſignem peditatus noſtri victoriam, fugientem ac cedentem turpiter equitatum conſpexere. Paria, in omnium gentium hiſtorijs, exempla non pauca occurrunt.

Sextò,optarem,omnes turmæ pedeſtres,cuiuſcumque demum ſint gentis, non pauciores trecentis milites complecterentur; equeſtres, non pauciores ducentis. Regio hinc ærario plurimum emolumenti accedet: carebit enim hac ratione Rex non modica Præfectorum copia, in quos non parua pecuniæ Regiæ portio inſumitur & effunditur. Si enim ſingulis legionum præfectis (Colonellos vocant) cuiuſcumq; ſint nationis,tria militum millia aſſignentur,& vnicuique Centurioni ac Capitaneo trecēti; incredibile, quantum per hoc Regio ærario ſit acceſſurum. VI.

Septimò, nulla omnino legio exauctoretur vel emori ſinatur,niſi militum numerum minui expedierit, aut neceſſe fuerit. ſed veteres turmas exauctorare,& nouas inſtituere,quid aliud eſt,quàm duplici & non neceſſaria impenſa Regem grauare, & peritorum, vtilium, veteranorum in locum,imperitos inutileſque tirones,ingenti cum diſpendio ſufficere? ſi qua fortè legio VII.

gio notabiliter decreuerit, nouis (quod factu haud difficile) capitibus erit instauranda, & suæ restituenda integritati.

Adhæc expedire censeo, nulli vt Centuriones, Vexilliferi, aut alijs castrensibus muneribus fungentes, emeriti censeantur, vel (vt dicunt vulgò) reformentur; sed tamdiu suum quisque munus fungatur, quoadusque per virtutem ac merita dignus iudicetur, qui ad altius fastigium & dignitatem euehatur. Etenim per hanc munerum reformationẽ immensùm crescunt stipendia, & pecuniæ plurimum in perpauca capita effunditur; cùm his emeritis eadem stipendia numerentur, quę, dum mererentur. quod profectò cum primis noxium est, pecuniarum vorago, & ærarij ærugo.

Meritus quis est munere suo priuari? suo quoque meritus est priuari stipendio. inutilis redditus quis, diutiùs vt operam suam Regi præstet? (quod rarissimum est) de honesto ei prospiciatur, pro meritorum pensitatione, ad alimoniam stipendio. Atque hanc omnibus cuiusuis gentis militibus, tum ad æmulationem tollendam, tum quòd Regis hoc intersit, concedi prærogatiuam velim. Rationi quippe consentaneum est, vt qui vni Regi merentur, parientur, quò maiore vnione & concordia, animis maioribus, suam Regi operam nauent. Etenim vni concessa, alteri negata, prærogatiua, cui-

euidens odij & inuidię ſeminarium eſt. Si enim neges promeritis, animo cadunt; & fiet non rarò, vt in neceſſitate deſtituant quos ſibi immeritò præpoſitos vident. Scio non deeſſe rationes, quibus vna gens alteri, quoad emeritationem, præponenda videatur: ſed, re omnem in partem librata, optarem omnes eodem ſub Rege merentes nationes, in ſtipendijs, prærogatiuis, & emeritatione æquari.

Octauò, perutile quoque foret, electiui militis, ſacramento Regi non adſtricti, ſed patriæ ſtipendijs militantis, cohortes adaugerentur: Flandria ſenas, Brabantia totidem, Transmoſana, Limburgenſis, Falcoburgenſis ditio ternas; Gelria ternas, & Tranſiſalaniæ vicinus ager binas aleret; trecenta porro capita cohors vnaquæque complecteretur. Quòd enim hi capti, auro (vt alij milites ſolent) irredimibiles ſint; hinc pro vita tuenda pugnant acriùs, hinc hoſti terrori ſunt, eiuſque excurſiones nimium quantum remorantur: quin imò plus ei damni inferunt, cùm eius agrum intrepidè depeculentur. denique ſunt in propoſita militia conſtantiores, probè gnari aut moriendũ ſibi, aut vincendum; medium nihil dari. addit hoc animos, adauget audaciam; & dictu incredibile, ad quæ non ſtrategemata, & generoſitatem adigat deſperatio. Quod verò illis perſoluendum erit ſtipendium, nec non reliqua neceſſaria impendia VIII.

dia ex hoſtili forſitan agro poſſent peti. hactenus enim is, cùm tamen facillima noſtris ad eum pateat acceſſio, graſſationem, capturam, rapinam & depeculationem noſtratium, menſtruâ pagatim ac vicatim ſolutâ pecuniâ non redemit; adeò vt vnicuique electiui militis ductori quidam hoſtium aſſignandi ſint pagi, è quibus is menſtruum militi ſuo ſtipendium, per modum contributionis, educere poſſet.

IX. Nonò, numerum eorum qui in caſtris à rationibus ſunt, calamoque rem agunt, minuendum cenſeo. Eorum ergo qui nunc præſunt, nec non ærarij Regij præfectorum, tertia, imò & quarta, ad vniuerſo exercitui commodè ſatisfaciẽdum, pars nimis quàm ſatis foret. Octo Commiſſarij, luſtrationi militari præfecti, etiam plus quàm ſatis eſſent, ad vbiuis luſtrationi pręſidendum. E qua numeri imminutione tam horum, quàm illorum, ærario Regio maxima fieret acceſſio; præſertim ſi ad ea munia aſſumerentur viri quorũ virtus & probitas antè probata foret, vitæ integri, ab omni munerum & auri acceptione remotiſſimi, quorum vitę ratio inculpabilis & ſupra omnem maledicorum linguam, quique nullam iniuſtitiæ, aut alterius grauioris flagitij notam aut contraxere, aut in illius vmquam ſuſpicionem incidêre, boni denique apud vnumquemque nominis & famæ, & in quibus ne momus quidem, quod reprehẽdat

dat inueniat. Quales non deerunt, si sua benemeritis præmia non desint. qui si vel in minimo suo defuisse officio & æquitati comperiantur, grauiter, sine vlla indulgentia aut dissimulatione, cuiuscumq; demum gentis, status, contionis sint, castigentur; nullus autem habeat impune, delatori verò sua stet merces & honorarium.

Decimò, vt intolerabili propè sumptu, quem tolerauit hactenus, Regem exoneremus, non incommodum aut inconsultum foret, (& fieri commodè posset) si, quæ Regi adhuc parent in Belgio prouinciæ, è suis ipsæ quos habent prouentibus, omnibus omnium ciuitatum, castellorum, arcium, propugnaculorū præsidiarijs stipendia persoluerent. Sed hac seruata ratione. Primò, vt vnaquæque ante omnia nosset prouincia, quænam ad se prȩsidia spectarent, & sui oneris essent. Secundò, ipsæmet per delegatos & deputatos suos, necessariā in stipendia menstrua pecuniam numerarent & mitterent. Tertiò, nemini obolum dare tenerentur, quàm reipsa militantibus, & operā præstantibus. Quod certè prouincijs adeò non erit graue (cùm omnes vbiuis locorum præsidiarij vix vndecim hominum millia expleant) vt etiam vltra præsidiarios hos, simul bis mille quingentos equites Regio in exercitu alere possent, quibus per delegatos suos menstruatim stipendia persoluerent; X.

uerent; aut, quod præstabilius & compendiosius foret, horum bis mille & quingentorum equitum loco, viginti præsidiarias omnibus rebus instructas, in mare naues emitterent. menstruà enim harum impensa ad centum florenorum millia non ascendet. Cederet hoc in magnam indigenarum quietem ac tutelam, commerciorum maritimorum prosperitatem & securitatem, & incredibile ærarij Regij subsidiū.

Vt autem aliquod prouinciæ & prouinciales suo in onere subsidium sentiant, & annui earum prouentus incrementum; certè non erit abs re si suæ iurisdictioni addictorum pagorum titulos & dominia Rex, in auctione plus offerentibus velut in pignus addicat. Equa oppignoratione quantum annuè auri redigendum sit, vix quisquā credat. Etenim in prouincijs Regium imperium etiamnum agnoscentibus, plusquam quinque pagorum millia censentur: quorum circiter millia quatuor ad Regem spectant. horum si is solum titulum varijs oppignorare velit, vniuscuiusque titulus quingentos annuatim florenos (æquatione pagorum facta, cùm hic pauciores, plures ille daturus sit) haud dubiè pendet; quorum summa capitalis & sors ad vigesimum nummum reducta, nonnisi ad decem florenorum millia perueniet. Annuus autem omnium titulorum oppignoratorum prouentus facilè duos florenorum milliones efficiet.

In

In pagorum numero si fortè errarim, parum refert: etenim certus eorum haberi numerus facili negotio potest. Adhæc, si non titulum tantùm ac nomen, sed & iura & iurisdictionem, pagorum alijs in pignus dare Rex vellet, longè sanè plura incredibili annuorũ suorum prouétuum cum increméto, inde conficeret: cùm iam propè omnis cunctorum illius pagorum reditus, in ministrorum, curatorum, receptorumque stipendia, aliosque sumptus depereat & euanescat; vt me puderet aperire & euulgare, quàm, vltra necessarias impensas, parum inde ad ærarium Regium deueniat.

Neque verò hæc pagorum oppignoratio Regis magnitudini & nominibus quidquam adimit aut deterit; neque enim is vlla à pagis cognomina aut titulos vsurpat. Quin & hos tunc rursus sibi ac iuri suo arrogare potest, cùm annuo illo prouentu quem hæc oppignoratio illi pendit, carere lubebit. Interea temporis prouentus & reditus suos immésùm augebit: vt, cùm hodie per annos singulos, omnibus necessarijs sumptibus deductis, nonnisi vnum recipiat, per oppignorationem hanc quinquaginta, imò centum & amplius, sine vllo omnino onere & impédio, annuatim percepturus sit. Spondere tamen nolim, ex vnoquoque ei pago tantum quantum dixi, prouenturum; sed ex hoc pauciora, ex illo plura, pro loci situ, commodis,

&

& magnitudine. Et esto, nonnisi mediam horum partem reciperet, prouentus tamen ille modernum quinquaginta & ampliùs partibus excederet. Possent præterea syluarum, calaminaris lapidis fodinarum, & aliorum Regiorum iurium redemptiones carioris æstimari & inaugeri. Quæ vniuersa, ærarij onera mirè subleuabunt, & militarium stipendiorum numerationi magno futura sunt subsidio.

XI. Vndecimò, non inutile foret, si quadraginta peditum, & tria equitum millia, suo Rex ære in Belgio aleret, eisque menstruatim addictum stipendium penderet. Non graue id ei aut incommodum erit, si (quod num. 4. seruandum præscripsi) nulli quidquam præter consuetum stipendium eroget, idque omnibus æquale; si nulli stipendiũ adaugeat, nulli denique nisi arma tractanti & reipsa militanti, id soluat. Hoc ego exercitu sperem, Regem quidquid bello volet effecturum, quoslibet aduersarios edomiturum, ac vicinis Principibus ita terrori futurum, vt illum armis suis nec impetere, nec perterrere ausuri sint: neque eum hosti animum ac vires futuras, huic vt sese exercitui, dummodo prudens & peritus armorum dux ei cum imperio præficiatur, opponat. Sex enim & quadraginta armatorum millia, menstruè stipendiata, quid non perfringant aut edoment; si præsertim seuerè & sine vlla in delictis conniuentia,

uentia, militaris diſciplina ſeruetur?

XII. Duodecimò, ſi fortè Regi, poſt tot annorum bellum, poſt ducentos & amplius auri milliones huic inſumptos, graue ſit tantum ære ſuo exercitum alere; aliam tibi, qua ſine vllo ærarij ſui grauamine aut imminutione, non dico ſex & quadraginta, ſed centum & plura, militum millia in aciem producat & ſuſtineat, rationem ſuggeram. Regna illius omnia, Hiſpaniam, Luſitaniam, ſolis Occidui & Orientis Indiam, Neapolim, Siciliam, Mediolanum, & alias prouincias tibi propone. in his ducenta & ampliùs locorum & oppidorum millia, in quibus centum familiæ cenſeantur, reperies. Horum locorum ſingulis ſi, præter ordinaria Regi pendi ſolita vectigalia, vnius, aut etiam medij, militis ſtipendium perſoluendũ aſſignes; pluſquam ducenta, ad minimum vltra centum, armatorum millia ſub ſignis habebis. Vt taceam, etiam in hiſce regnis plurima locorum millia reperiri, quæ centum familias non numerent. his ergo erit medium militis vnius ſtipendium, vel tertia, aut etiam quarta pars, iuxta domorum aut familiarum numerum, aſſignandum. Non, quaſi copioſa & opulenta, plurimorumque incolarum ciuitas, non plus contributura ſit, quàm vix centum familias recenſens pagus; ſed vt pro familiarum multitudine, loca ſingula militum viginti, decem, ſex, quatuor, vnius, dimidij, aut

etiam minus; ſtipendia contribuant. Et ſpondere auſim, Regem centum quinquaginta, imò etiam ducenta, nullo ſuo impendio, militum millia ſacramento ſibi deuincta habiturum. Nec nimius aut fidem excedens cuiquam hic militum videri numerus debet, cùm Ferdinandi III. Regis tempore, Hiſpanicarum prouinciarum non maxima, Bætica, ducenta & ampliùs opida, & centum pagorum millia numerarit. Etſi non ignorem numerum hunc iam ſatis imminutum eſſe; hinc tamen haud ægrè colligas, quanta extra Belgicas prouincias, per omnia Regis noſtri dicto parentia regna & regiones, cogi multitudo queat. imò, ſi penitiùs & accuratiùs rem inſpicias, me in minuendo potiùs, quàm exaggerãdo peccaſſe comperies. Ac non ita pridẽ à probatæ fidei viro, cui proinde credo, mihi ſignificatum eſt, in ſolo Caſtellæ regno pluſquàm octoginta baptiſteriorum millia cenſeri; Madritum tamen pro vno dumtaxat baptiſterio numerando. è quo ipſe colligas, quàm multa in Luſitania, Aragonia, Catalaunia, Valentia, Nauarra, Sardinia, Corſica, Balearibus, Neapoli, Sicilia, Mediolano, & vtraque in India numerari queant. Ex vnoquoque autem baptiſterio ſtipendium in militem vnum, aut ſanè medium tantùm, educito, & videbis quàm potentẽ Hiſpanica regna, ſine vllo regij ęrarij incõmodo, exercitũ ſint productura.

Ne-

Neque verò id mihi persuadeo Regijs vasallis vsque adeò graue futurum: bonâ enim locorum & familiarũ omnium initâ distributione ac diuisione, ad illius sanè stipendia nonnisi exiguum quid domus vnaquæque, ac ne sentiens quidem, erogabit. Neque etiam perpetuum id onus futurum; sed bello finito habebit finem. Quæ quo commodiùs, minoreque incolarum cum sensu peragantur, posset, Rege annuente, modicum & tolerabile in vnoquoque loco vectigal constitui, ijs potissimùm è rebus colligendum, quæ ad aduenas potiùs & peregrinos, quàm locorum incolas pertineant; aut, si indigenæ grauandi, ita modicum addi grauamen, vt qui illud pendit se ne pendere quidem sentiat. Neque etiam omnem hunc militem, vno simul tempore colligi aliúe necesse est; sed pro rei bellique necessitate plures pauciorésue. Vt, si nonnisi quadragenis aut quinquagenis Rex bellatorum millibus indigeat, horum stipendia vnicuique regno aut prouinciæ possent, pro cuiusque potentia, aut familiarum multitudine, persoluenda æqualiter designari.

Posset & alio modo hæc stipendiorum persoluendorum ratio iniri: nimirum vt Castella Vetus, dena; Noua itidem, dena; India Castellanæ detectionis & iuris, dena; Lusitania cum sua India, duodena; Aragonia, octona; Valentia,

terna;Catalaunia,dena;Bætica,quindena;Neapolitanum regnum,duodena;Siculum,ſeptena; Mediolanenſis Ducatus, octona; Cantabria, Nauarra,Galęcia iunctim,nouena;Granatenſe &Murcianum regnum,quatuor;Mediterranei maris & Oceani inſulæ, etiam quatuor; Belgicæ prouinciæ Regiæ, ſexdecim peditum millia alant.Equitatus illa è gente & prouincia petatur, quæ lectiſſimos ſubmittere equites conſueuit; quos quæ dabit, ei peditum minor numerus aſſignabitur. mille porro equitum,binis peditum & quingẽtis æquivalebit, aut circiter.

Qua in re quædã neceſſariò velim obſeruari.

Primum, vt vnaquæque prouincia præſcriptum ſibi militem colligat & conſcribat.

Secundum,ſi quæ prouincia tot in militiam capita è ſuis indigenis emittere nequeat, reliquos in ſupplementum aliena è prouincia eam colligere fas ſit.

Tertium, omnes imperium & dignitatem caſtrenſem habentes ex ea aſſumantur gente, quæ ſtipendium perſoluit; tametſi forte miles, quòd indigenæ non ſuppetant,ſit ex aliena.

Quartum, vnumquodque regnum aut prouincia,militi ſub ductoribus ſuis agenti,per delegatum & deſignatum aliquem, à ſe ad hoc muneris ſigillatim aſſumptum, ſtipendium adnumeret.

Quintum, iſthæc militum conſcriptio, nonniſi

nisi necessitate fiat exigente, & cùm eam cuique Rex prouinciæ imponet.

Sextum, pro necessitatis ratione maior aut minor numerus conscribatur. maior siquidem, bello varijs simul in prouincijs exorto (putà in Italia & Belgio) quàm dum in sola Italia, militum copia requiritur. Tum etiam maior, cùm tria aut quatuor regna & prouincias Regias belli flamma corripuit.

Septimum, bello aliqua in prouincia excitato, miles in alijs, pro necessitatis magnitudine, prouincijs conscribatur. ad cuius conscriptionem & solutionem quæque suam, iuxta assignatum priùs vnicuique numerum, symbolam conferat.

Octauum, vt in omni armorũ motu & bello, præter eas quas prouincia bello ardens colligere copias iubetur, triginta peditum, & quinque equitum millia, prouinciarum à bello immunium stipendio, ad Regij iuris tuitionem, conscribantur; vnaquaq; pro numero antè singulis indicto, ad triginta hæc quinque millia concurrente. Si verò maioribus Rex copijs (quòd fortè maior sit necessitas) egeat, tot ei singulis tunc indicere milites liceat, quot ad hoc periculum auertendum opus habebit.

Neque recens id inuentum est. etenim idem olim Augustum Imp. factitasse, Rom. loquuntur historiæ: cùm enim à Marcomannis bello

peteretur, nec militi conſcribendo publicum ærarium ſufficeret; pop. Romanus, pro facultatum ratione, militem vnum, aut duos, aut etiam plures, ſuo quique ære conſcriptum ei ſubmiſere. quo vltroneo populi ſubſidio Marcomannis ſubactis, Imperium Rom. ab inſtante Auguſtus ruina vindicauit.

XIII. Decimò tertiò, cùm omne hoſtium robur & potentia mercimonijs contineatur, rebelliumque prouinciarum opes è negotiorum & commerciorũ tractatione potiſſimùm proueniant; ante omnia, & quàm maximè neceſſariũ cenſeo, omnem illis negotiandi viam præcludere & ſuccidere. ſic enim fiet, vt omnes ſibi neruos præcidi exiſtiment. Iam cùm belli neruus ſit pecunia, & ſine hac illud omnino geri nequeat; ſequitur, omni ab hoſte abacto commercio, & qui ex illo ſequitur prouentu, tolli quoque vnicam eius qua militi ſatisfaciat, rationem. Notiſſimum adhæc, omne illius commercium in mari, & varijs per Europam fluminibus potiſſimũ agitari. Illi ergo neruos ſi incidere vult Rex, maris & fluminum vſum ei auferat, & eneruis concidet. Fiet hoc Primò, ſi fluminum, quæ Regij iuris ſunt, & à Regijs propugnaculis inſidentur, vſum ei adimat; & imprimis Scaldis, quo Antuerpiam & aliò ſua conuehit, & alia euehit; Moſæ, quo Traiectum & Venlonam; Rheni denique, quo Rinbercam & aliò. Secundò,

dò, Visurgim & Albim primaria Germaniæ flumina, aut per se, aut per Cæsarem, qui illorum varijs in locis potestatem habet, illi occludat. hacque ratione, omne ei cum Germanis commercium, à quo potissima annuorum eius prouentuum pars dependet, præscinderetur. Ipsa denique cum Gallis negotiatio aut eripi, aut periculosa admodum reddi poterit, per eam quã Flandrico in littore Rex instructam habebit classem.

In quam (vt Regem nonnihil exoneremus) vicenas hæ prouinciæ cõtribuere naues (quemadmodum num. decimo tetigi) possent: Flandria quatuor, Brabantia cum Mechlinia tres, Hannonia duas, Artesia duas, Insulana ditio duas, Namurcensis vnam, Cameracẽsis & Tornacensis vnam, Geldria vnam, Luxemburgẽsis ager duas; Limburgensis, Falcoburgensis & Dalemensis vnam; Lingena, Grolla, Oldenselia & vicinus ager vnam. Præter has, Præsules Artesiæ duas, Hannonij duas, Flandrici vnam, Brabantini vnam, Cameracenses cum Tornacensibus vnã; Luxemburgenses & Namurcenses simul vnam, & reliqui omnes iunctim item vnã. quæ simul omnes vndetriginta nauium classem constituent. Addi his possent eæ, quas suo hinc inde priuati ære & opibus parare vellent. Prædam autem, quam ab hoste in mari referent, rei naualis præfecti, pro impensarum cu-

iusque portione & magnitudine, inter singulas (Regio fisco solùm decimâ eius parte assignatâ) ex æquo dispertiantur. Nullum verò in hasce naues prouincijs ius & auctoritas sit; solùm sua tam epibatis, quàm socijs naualibus ac militibus stipendia mensibus singulis submittere, & suas singulæ rebus necessarijs naues instruere procurent. Huic prouinciali classi si Rex aliam viginti nauium addere de suo vellet; resistendo hostis non foret, & omnis illius cum Gallis negotiatio penitus corrueret.

At ne fortè noua hæc nauium adornatio Belgicas prouincias nimiopere grauaret; posset, Rege annuente, commoda hæc iniri ratio. Vt

Primò, vnaquæq; vnius camini domus in Regio imperio parentibus locis sita decem quotannis stuferos penderet; duorum caminorum, florenum; quatuor, duos; sex, tres; octo, quatuor; denûm & amplius caminorum, sex.

Vel quarumlibet ædium, per iuratos rerum æstimatores, pretia pensarentur, &, pro pretij quantitate, vnaquæque aliquid annuè penderet. Quod aliàs factum non rarò, anno namque M D.LXXXIV. septingentesimũ, anno MD.LXXX. quingentesimũ, anno M D.LXXVI. trecentesimũ, anno M D.LXX. centesimum, anno M D.LXVIII. & LXXI. & alijs vicesimũ, imò annis M D.LXXVII. LXXXI. & LXXXIII. decimum, domorum, ad valorem taxatarum, nummum tributi nomine

datum

datum fuiſſe conſtat. Quod & à rebellibus ſæpiùs eſt vſurpatum. Adeò vt Regi ſubditæ prouinciæ nullam de grauamine hoc conquerendi occaſionem habeant, dum in bona, pia & iuſta cauſa conferunt id, quod hoſtiles in mala, impia & iniqua non illubenter & contribuerunt, & etiamnum contribuunt, non è domibus ſolùm, ſed & vniuerſis poſſeſſionibus immobilibus, pro taxatione à ſuperioribus ad rerum valorem facta. Pudeat, prouincias Regias minorem in vera Religione promouenda, & patriæ ſalute & incolumitate quærenda zelum & affectum oſtendere, quàm hoſtis in falſa fide, & noxia libertate ſua tuenda ac conſtabilienda, libenter & ſine vlla repugnantia indies oſtendit; dum & ducenteſimũ bonorum nummum, & ſingularum domorum tributum non inuitus pendit; idque præter alia noua & penè incredibilia, animalibus, rebus ad victum neceſſarijs, & penè omnibus vſu conſumptibilibus impoſita vectigalia. Quin imò virorum fide dignorum relatione accepi, nuperrimè ac recenter domorum ſingularum poſſeſſores ſeptimum, agrorum quintum nummum iuſſos pendere. Quod ſanè intolerabile eſt grauamen.

Secundò, in ſingula hominum Regi in Belgio parentium capita, annuus trium ſtuferorum cenſus imponeretur; ab hoc tamen ſoluendo pauperes & triuiales exciperentur: heri autem

& heræ pro famulis eum penderent, ita tamen, vt ex addicta in annum mercede nihil his decederet.

Tertiò, singula agrorum iugera binos quotannis stuferos exsoluerent.

Quartò, nullæ à Tabellionibus, Secretarijs, alijsúe scribis tabulæ instrumentaúe, in quibus centum florenorum res agitur, conficerentur, quin Regi pro ijs florenus persolueretur: in quibus verò plusquam mille florenorum res ageretur, sex. ac simul indiceretur, nullum instrumentũ ratum & legitimum fore, aut robur habiturũ, quod Regio non fuerit sigillo, hunc in vsum sigillatim cuso, signatum & munitum. quod valoris munimen habere qui vellet, præscripto id ære redimere deberet.

Quæ omnia si per prouincias executioni mandentur, & exactè seruentur, non viginti modò, sed & quadraginta, vel etiam quinquaginta, naues rebus necessarijs instrui, stipendia menstrua ijs persolui, & amissarum in locum aliæ non incommodè substitui poterunt. Hoc pacto fiet, vt omne in mari commercium securè tutoque exerceatur, nec ab hostilibus nauibus interturbetur; omnis quà patet regio mirum in modum locupletetur; omne mercimoniorum & opificiorum genus ad obedientes Regi prouincias ex hostilibus traducatur; denique summo Rex grauamine exoneretur, hosti

verò

verò omnis penè lucrandi materia & occasio eripiatur.

Quis hoc prouincialibus graue fore dicat, cùm tam exiguo, & propè nullo, & quem ne sentiant quidem, censu centuplū sint lucraturi?

Ab hoc autem onere nullus, quocumque tandem colore & specie exemptionem prætendat, eximendus esset; non palatini, non Consiliarij, ne quidem Velleris aurei Equites; soli illi, qui sub Mendicantibus Ordinibus censentur, & palàm pauperes.

His adiungere possumus & alium auri parandi modum. quotquot alteri litem, in qua de centum & ampliùs florenis controuertetur, intentare volent, sex priùs florenos pendant oportebit illi, qui singulis in opidis & pagis hunc in vsum constituetur; in quos, lite demum peracta, condemnabitur quisquis causà ceciderit. Hoc si fiat, litigantium & actionem nulli non intentantium prurigo nonnihil comprimetur, & ad classem prouincialem bonum patrium insigniter promouere natam maximopere conducet.

Neque verò singula hæc reipsa executioni mandanda sunt; sed vel simul omnia, vel potior illorum pars, prout reip. expedire Rex iudicabit, & prout maiorem aut minorem subditorum erga eadem propensionem, pro temporis oportunitate videbit.

In

In ſingulorum capitum cenſu maximam fore credo difficultatem. Minimè tamen recens inuentum id eſt, ſed ipſi etiam hoſti hodie vſurpatum, & olim in Palæſtina Regibus Iſrael; nec vllus è filijs Iſrael vmquam ei legitur refragatus, cùm tamen didrachmum vel ſemiſſiclum, id eſt duos regales, annuè ſinguli capitatim penderent.

Quod ex agris & iugeribus petendum monui tributum, quamquam ipſum perexiguum, Principibus ac Magnatibus vſque adeò gratum non exiſtimo futurum; quòd hi ſeſe ab omni agrorũ onere & grauamine immunes iactent. At viſo quod hinc conſequetur, emolumento, & incredibili reip. totius bono, nullus dubito, quin oneri huic etiam vltrò & quàm libentiſſimè ſint ſubſcripturi, quò tandem aliquando belli finem videant. quem certè numquam ſunt viſuri, niſi maris imperium occupemus; quod hiſce, & alijs id genus modis haud ægrè parabitur. Neque verò perpetuum id onus futurum eſt, ſed quamdiu bellum durabit: illo enim finito finientur & grauamina.

Vnde in ſpem venio, fore vt etiam Eccleſiaſtici & Præſules Religioſi huic rei non inuiti ſint aſſenſuri, viſo quod per bellum ſuis in prouentibus & fructibus patiantur diſpendiũ, & quod, illo ſublato, in ijſdem ſperare debeant compendium. Ac quemadmodum è bello hoc

in

in nullos maius quàm in Ecclesiasticos damnũ redundat, ita nec ex armorum cessatione, aut pace maius vllis accedet è prouentibus commodum quàm Ecclesiasticis. Æquissimum ergo & par est, exiguo huic eos tributo quàm libentissimè assentire, è quo tam immensum indubitatè ad ipsos commodum deriuabitur.

Optarem porro naues hasce bellicas in maritimis Flandriæ opidis stationem habere, vt omne rebellium cum Gallia & Britannia commercium & negotiationem, quantum fieri potest, disturbent & frustrentur. Ceterùm isthæc nauium communibus prouincialium sumptibus parandarum ratio nuperum non est inuentum; sed iam olim etiam apud Romanos rerum dominos vsurpata, cùm singulæ, pro potentiæ & opum ratione, prouinciæ suo classem ære instruerent, fouerent, & per quęstores quęque suos menstrua stipendia adnumerarent. Hæ verò naues numerosissimam certè constituebant classem, qua orbis sibi imperium pop. Romanus vindicauit. ac si quam harum aut tempestate mergi, aut ab hoste intercipi, aut alio incommodo perire contigisset; illius mox loco aliam prouincia, cuius nauis perierat, sumptu suo sufficiebat; vt nec nauium vmquam numerus imminueretur, nec maritima populi potentia decresceret.

Decimoquartò, mirè ad rem faceret, si Rex, XIV.
quò

quò aliquam Belgicis ſuis prouincijs locupletandi & lucri comparandi materiam ſuggereret, mercatoriam quamdam viginti, aut plurium etiam, nauium ſocietatem erigi permitteret. in quarum inſtructionem varij promiſcuè, tam Eccleſiaſtici quàm ſæculares, tam nobiles quàm plebeij, ac potiſſimùm mercatores, vltroneè & ſponte ſymbolam conferrent; & pro impenſæ & contributionis ratione, optati quiſque lucri particeps fieret.

Vt autem in hanc quiſque ſocietatem ſortem libentiùs conferat, neceſſe eam foret quibuſdam à Rege priuilegijs & immunitatibus donari. Atque inprimis, vt omnes hiſce nauibus impoſitæ merces, tam ex Hiſpania in Belgium, quàm è Belgio in Hiſpaniam vehendæ, vlteriori inquiſitioni non ſubiacerent.

Secundò, hæ tam euectæ quàm inuectæ, è conſuetis Regi pendi vectigalibus minus (videlicet è quatuor partibus tres tantùm) perſoluerent, quàm quæ alijs nauibus ad ſocietatẽ hanc non ſpectantibus imponerentur. Quæ vectigalium detractio adeò ærarium Regium & prouentus non imminuet, vt inſigniter etiam ſit adauctura. Hinc enim conſequetur Primò, vt plures longè vltrò citroque merces inuehendæ euehendæue ſint. Secundò, Hiſpanæ merces in Galliam, Britanniam, Germaniam, & alias prouincias minore ſint copia exportãdæ. illa quip-

pe regna & prouinciæ, quò huius vilitatis pretij aliquam ad se partem deriuent, è Belgio potiùs, vt duobus aut etiam vno in centum minoris eas emant, quàm ex Hispania has petent. Vnde maximum Regiorum vectigaliũ & portoriorum consequetur augmentũ. etenim cùm ex emptis in Hispania, indeque in Galliam, Britanniam, Germaniam, & alias regiones sibi non parentes auehendis, mercibus nonnisi vnicum, in euectione, Rex vectigal percipere soleat; ex omnibus Belgium petituris duplicatum id percipiet; primum in Hispania cùm exportabuntur, alterum in Belgio cùm importabuntur. Vtque res exemplo notior fiat, fingamus Hispanas merces cùm inde aliò exportantur, duodecim in centum pendere. ex omnibus ergo quæ in Galliam, Angliam, Germaniam, & alia loca auehentur, nonnisi semel duodecim in centũ Rex recipiet: inuectæ enim in terras quæ illi non parent, quidquã vt ei pendant, non est quod exspectet. at ex ijs quæ ex Hispania in Belgicas emittuntur prouincias, bis portorium percipit, primum in Hispania, alterum in portubus Belgicis. Ac licèt è duodena illa parte nonnisi nouenam percepturus esset, ob duplex tamen iam vectigal, duodeviginti in centum illi cedent, cùm è mercibus aliò exsportandis nonnisi duodecim. Iam cùm merces, aliò auehi solitæ, in Belgium sint, quò imminutionem illam

Iam vectigalis ſentiant, auehendæ; fiet, vt Regio ærario, ob geminatum vectigal, multum hac ratione accedat. Gallis quoque, Anglis, Germanis compendioſius érit, Hiſpanienſes merces è Belgicis portubus & emporijs auehere, perſolutis hîc vectigalis loco decem aut vndecim in centum, quàm in Hiſpania duodecim; partim ob hoc quod dixi compendium, partim quòd regnis illis commodius multò ſit, illas è Belgio quàm Hiſpania petere; ſumptu quoque & periculo minori.

Tertiò, vt omnes Hiſpanas merces, in Galliam, Angliam & Germaniam auehendas, nouo vltra conſueta & priſca vectigalia, Rex onere grauaret, alia inquam quinque in centum illas pendere iuberet; à nouo autem hoc onere exciperet illas, quæ ex Hiſpania in Belgium Regium dictæ ſocietatis nauibus importarentur. Erit hoc dictæ ſocietati cum primis lucroſum, & in cauſa, vt quæ ex Hiſpanicis opus habebunt exteri, è Belgio petituri ſint, quò grauamen hoc vel totum, vel in parte effugiant. Neque inſolitum ac nouum hoc eſt, nec etiam exteris graue aut inſolens videri poterit, cùm & alij Reges & Principes, quoties eis viſum fuerit, & expedire iudicauerint, ſuorum regnorũ merces ad aliorum Principum prouincias conuehi ſolitas, nouis tributis grauare pro more habeant, nemine aduerſus illa reclamante, aut
ipſos

ipſos iniuſtitię damnante; quòd Reges ac Principes ius habeant domi ſuæ nata, & ad alienos auehenda, cùm placuerit, grauandi.

Quartò, vt omnia opera mechanica, quæ in Regio Belgio aut modò fiunt, aut olim fieri ſolita erant, at modò in rebellibus, aut extra Regium imperium ſitis locis fiunt, prohiberētur, capitis pœnâ inuehenti propoſitâ; nulla verò alia permitterentur, quàm quæ in Regio Belgio facta, dictæ ſocietatis nauibus vehentur. Vnde fiet Primò, vt hoſtis aut tota, aut potiſſima opificiorum ac manualium operum negotiatione priuandus ſit, ideóque pluſquam octoginta familiarum millia, hiſce operibus tantùm victitantia, Hollandiam deſertura ſint, omni propè horum operum ad exteros auectione, hoc edicto Regio, excluſâ aut prohibitâ. Erit hoc in cauſa, cur annuus rebellium prouinciarum prouentus incredibile paſſurus ſit detrimentum & imminutionem. hiſce enim mechanicis & opificibus, qui numero plurimi, migrare & alias ſedes quærere compulſis, non modica prouentuum Hollandicorum qui è rerum comeſtibilium & conſumptibiliũ emptione & vſu colliguntur (in quibus tamen annui eorum prouentus pars potiſſima ſita eſt) portio annuatim deperibit. Hoc autem Regium edictum non eſt quòd aliæ prouinciæ aut regna carpant, cùm alia id genus edicta decretaq́ue

apud ipsas etiam in vsu sint. Sic enim Anglorũ Rex omnem externam lanam, stannum, plumbum; Francorum, diuersa exterorum opera, atque in primis adamantes sculptos & politos, in regna sua inferri vetant.

Vtque apertiùs rem tangamus, & ad particularia descendamus, prohibere & excludere Rex posset, 1. omnes eos pannos laneos, nigros & albos, quos vocant *Hollantsche saeyen*, Hispano vocabulo *Xergas*, vel *Anascotes*: qui Leydis aut Delfis vt plurimùm conficiuntur, cùm Honschotanorum, Brugensium & Iprensium merces ea sit propria. 2. Telas lineas, tum albas, easque partim subtiles, & arctè complicatas & constipatas, partim spissiores in longum expositas, ac diductas; tum etiam crudas & naturales, nec soli expositas: quas Harlemium potissimùm suppeditat, cùm tamen apud Siluæducenses, Gandenses, Endouienses, & alios non minore industriâ & arte parentur. 3. Omnia mapparum & mantilium lineorum floribus intextis genera, Cortracensium opus & artem. 4. Telas gossipinas albas, quas Brugenses submittere solent. 5. Varia Antuerpiensium opera, putà pannos sericos floridos, holosericos villosos, damascenos, & alios id genus; alios item è lino & serico, alios è serico & lana diuersimodè, cum floribus & sine floribus opere phrygio textos; rasos alios, alios non rasos; alios auro falso

falſo in ſpeciem intertexto (quos propriè dicunt *ſmallekens van garen, ſÿde ende valſch goudt, boeren-kaffaen, garen-damaskens, ghenopte, buratte*; vel *telillas de hilo, dichas de ſeda, y con orò falſo, telillas de borlilla, o motillas, caffates de hilo, damaſquillos de hilo, fileyles de todas ſuertes.*) item aciculas, acus, vncinulos, zonarum æreas & ferreas fibulas, lineas omnis coloris ligulas, denique omnis coloris filum lineum. 6. Tapetia, quibus texendis Bruxellenſes, Antuerpienſes, Aldenardenſes, & Angianenſes excellunt. 7. Eos pannos laneos, quos *cangeanten*, *baracanen*, *pluymkens*, *gheſigureerde trÿpen*; aut *lanillas negras y de color, baracanes ò albornoſes, telillas de mõte, tripillas terçiopeladas*, vocitant; quos, vt proprios, ſibi Inſulenſes & Tornacenſes vendicant. 8. Filum candidum & ſole dealbatum; hoc ſibi Gandenſes. 9. Tibialia lanea, varijs è filamentis texta, & alias id genus veſtes, vt interulas, & ſoccos pedales, quæ Bruxella & Tornaco peti ſolent. 10. Omne filamentum lineum textum, quod Bruxellis & Siluæducis parari texique conſueuit. 11. Texturam muliebrem & puellarem, tam è filo lineo quàm ſerico textam (nomine *Breynaet*, vel *punteria*) & alias id genus minutias, quæ in varijs Belgij Regij locis ac ciuitatibus confici ſolent: denique omnia manualia opera, quæ hiſce in prouincijs aut olim fieri ſolebant, aut etiam modò fieri poſſent. 12. Pannos

dire. Etenim fieri poſſet, vt tres quatuorúe naues, pretioſis tum ex Hiſpania,tum Belgio petitis,mercibus onuſtæ in hoſtiles myoparones inciderent; quarum amiſſio duodecim aut quindecim centenis florenorum millibus vix penſaretur,irreparabili ſocietatis huius cum damno, & incredibili hoſtium compendio. Superiore anno ſatis id ipſum in Anglis experti ſumus.Vt hæc ergo pericula euitentur,plures in freto naues & milites,quàm hoſtis,Rex habeat oportet, tam ad omnem,vel partem ſaltem, negotiationem Hollandorum eum Gallis &Anglis diſturbandam, quàm ad nauibus hiſce ſocialibus ſecuritatem & præſidium præſtandum.

Non me fugit, quod ab ærea Hiſpanorum pecunia (*quartos* vocant) ſocietas hæc accipere damnum queat. mercibus enim Belgicis in Hiſpaniam, vt ibi venumdentur, appulſis, & argenteæ pecuniæ defectu, æreâ diuenditis; ſequitur, vendentem, ſi aureâ vel argenteâ ſibi ſolui velit,aut quinquaginta in centum perdere debere (quod malum vt euitet, neceſſe habebit merces ſuas dimidio plus grauare; quod in graue plebeculæ diſpendium cedet:) aut, ſi æream recipere non abnuat, quam dein cum argentea commutet, eum,quò fœnus illud collybiſticum euadat, merces ſuas antequam diſtrahat, grauare; aut, ſi æreâ ſuâ alias Hiſpanienſes emere cupiat, putà oleum, ſalem,vinum,

&

& alias huiuſmodi ibi natas, has ideo illum empturum carioris, quòd pretium illarum ærea ſit perſoluturus. Hiſpanienſis enim venditor tantum ſuas grauat merces, quanto æs argento eſt vilius & pretij minoris. vnde emptorem, cùm haſce in Belgium inuehet, viciſſim eas grauare oportebit, ne quod in ijs detrimentum accipiat. Quod nimis quàm graue onus eſt. imò, niſi aliqua æreæ huiuſce pecuniæ Hiſpaniâ proſcribendæ ineatur ratio, fiet breui, vt, quod ex permutatione apud nummularium æris in argentum ſequitur diſpendium, ad centeſimũ in centum adſcendat. Miſera ſanè res, à qua totalis regni opulentiſſimi ruina dependet. Et ea noſtra eſt cæcitas, vt malum in quo verſamur, minimè videamus, & vltrò nos in pecuniarias haſce voragines præcipites demus; aut ſimplicitas & veſania, argentum vt æri poſtponamus; aut arrogãtia, vt toties nobis propoſita remedia vſurpare nolimus; aut denique tam iurati patriæ ſumus hoſtes, & ſingulares iuratiſſimorum hoſtium noſtrorum amici, vt dextra illorum propinatum aconitum vini inſtar ſapidiſſimi, obbibamus, totali patrię noſtræ cum deſtructione & interitu, & orbis totius ludibrio, vt qui aurum omne & argentũ à nobis proſcribimus, quò æra redimamus; & quotquot Europâ ſunt gentes auro noſtro diuitamus, quò ipſi ad inopiam redigamur. Itane nos cæcutire ac deſipe-

re,& non videre, omnium nos gentium hac ratione ludibrium fieri & opprobrium? Nupera & inopina illa aquarum nos inundatio mirè afflixit; turbauit quoque, non immeritò, inexſpectata illa Anglorum in agrum noſtrum ſuſcepta expeditio; hinc totâ Hiſpaniâ concitamur, & identidem arma procudimus. & iure merito, neque enim vlla in hac re diligentia & vigilantia eſſe nimia poteſt. Et interim æreo hoc diluuio libenter, & vltrò, obrui gaudemus, & per vniuerſum regnum noſtrum æra ſpargimus, decuplo nocentius paritura damnum, quàm decem Anglicanæ Batauæque claſſes.

XV Decimoquintò, vt propè omne maritimum ac nauale hoſti eripiatur commercium, opus, meo iudicio, foret

Primò, freti Gaditani anguſtias illi præcludere, eoque illum, quà licet, excludere. hoc ſi fiat, nullum ei in Mediterraneo, Liguſtico, & Adriatico mari, nullum cum omnibus Italis, Maſſilienſibus, aliiſque in Gallicana illa ora gentibus, ſupererit commercium. Fiet hoc, ſi anguſtias illas quindenæ triremes, & totidem naues, armis & milite inſtructiſſimæ, inſiſtant, quæ vicinis in portubus, Gibraltarienſi & Alybenſi (Ceutam vocant.) quorum hic in Africa, ille in Hiſpania, ſtationem ordinariam figant. Has ſuis Bætici ſumptibus inſtruant; ea tamen conditione, vt quas de hoſte referent manubias

nubias

nubias & prædas, ipsis ad impensam commodiùs sustinendam cedant. Nullum tamen aliud in hasce naues illis ius & imperium sit, quàm eas fouere, in socios nauales, militem & epibatas menstrua stipendia curare, & rebus omnibus necessarijs instruere, decimâ tantùm de hoste relatæ prædę parte fisco Regio in iuris recognitionem reseruatâ. Quid porro facilius, quàm freti huius fauces & angustias communire, & illis hostem depellere, vtpote quæ varijs in locis vix tres in latitudinem leucas patent? Mirificè porro huic intento deseruiet, si decem in Sardinia instructissima nauigia, Sardorum & Corsorum impensâ, parentur, & passim per Mediterraneum mare prædas agant. quod illos haud illubenter facturos autumo, si captam ex hostę prædam Rex illis concedat.

Secundò, Orientalis Indiæ nauigatione hostem excludere; cui ille supra sexaginta vertente anno naues nongentis viris instructas, vltrò citroque commeantes dedicat, quæque ei modò tres, modò quatuor, modò quinque, & interdum etiam sex, florenorum milliones, æquatis inter se annis, annuatim parit. Hæc porro nauigatio à nouem aut decem onerarijs, optimè instructis, in insula à S. Helena cognominata stationem habentibus, (ad hanc enim hostem ex Oriente domum redeuntem necessariò oportet appellere, ad nauigia instauranda, & æ-

gros, quos habet plurimos, recreandos & curandos) tolli & impediri poteſt. Adeò vt quæ recenter à ſtatione prodit,& à nauigando hactenus ceſſauit, nauis vna duas tales, vtpote laceras & præſidiarijs exhauſtis defenſioni inutiles,facilè ſuperatura ſit.quod eo factu facilius, quòd hoſtis vt plurimùm non niſi tres ad ſummum naues domum amandet, quas Rex, vti & omnes quas conuehunt merces & pecunias, haud ægrè ſibi vindicet.

Tertiò, eum commercio cum Guineenſibus priuare. huic ille nauigationi ſupra viginti naues,quadringentis hominibus inſeſſas, impendit.quod autem ex illa annuè prouenit lucrum, vnum florenorum millionem, in Occidentalis Indiæ ſocietatis emolumentum cedentem, excedit. Quæ naues, quòd in opidis maritimis & in littore potiſſimùm,viginti aut triginta leucis ab inuicem remotæ ſuas merces diſtrahant, & alias coëmant, à viginti armatis & optimè inſtructis, paruo molimine ſubigi expugnariq́ue poſſunt. Ad hanc rem neceſſe foret, naues noſtras Februario menſe in Guineam appellere; quòd hoſtis nonniſi circa Aprilem diſceſſionē in Hollandiam parare ſoleat.

Quartò, commercium Groenlandicũ, quod potiſſimùm in balenarũ captarum adipe, muria & oſſibus cõſiſtit,& cui annis ſingulis quindecim ſedecimúe naues applicantur, & è quo pluſ-

plusquam octingenta florenorum millia quotannis proueniunt, intercipere. quod sanè disturbatu facillimum est, cùm naues eò proficiscentes vix armatæ, & paucissimis epibâtis sint instructæ: tum verò, quòd Hollãdi nostris Vasconibus transfugis, quos auro sibi pararunt, & iam inde à Cantabria & Biscaia ad se pellexere, destituti balenas capere nequeant. Vnde si Rex his sine vlla exceptione delicti veniam indulgeret, & alijs promissis & sponsionibus ad obsequium suum, hostique valedicendum pelliceret, in caussa esset vt, transfugis domum redeuntibus, mare Boreale balenarum ergò hostis nauigare cessaret.

Quintò, nauigationem in Moscouiam, vnde pelles ferinas, ceram, & alias id genus merces petunt. lucrum huius quotannis ad sexcenta propè florenorũ millia pertingit. octo ad summum huic destinantur nauigia: quæ non difficile foret intercipere aut disturbare, quòd à defensoribus & armis non satis sint instructa.

Hæc sunt præcipua loca, ad quæ Hollandi merces deuehunt & auehunt, quibus per paucas Hispanorum naues excludi & impediri possent. Et sanè probrosissimum, turpissimum, & numquam ignoscenda negligentia est, Hispaniam omnium harum nauigationum dissipationem & exclusionem in manu habere, nec vmquam eam tentare, cùm tamẽ tot florenorũ mil-

milliones hosti ex illis annuatim proueniant, sempiterna gentis nostræ apud omnes cum infamia & opprobrio : quibus proinde persuasum est, nos studio bellum hoc alere, & illo velut delectari, dum hosti materiam vltrò quodammodo ad bellum hoc sustinēdum suppeditamus. Hoccine quis sibi persuadeat? hoccine cuiquam in mentem veniat? vbinam nostra sapientia ? an non meritò nos gentes omnes explodant? sexaginta ipsos annos, nos hoc tolerare potuisse ? quàm intolerabile hoc Hispanorū est phlegma & morositas? quis hūc nobis errorem condonet? tametsi lapidei essemus & bruti, cæcitatem sanè hanc videremus. *Vala me Dios*! Ignosce; Hispana enim cholera & bilis mihi mentem propè eripit.

XVI. Decimosextò, quò maris sibi Rex imperium vindicet, potentem in eo classem instrueret necesse foret, quæ per varia dispersa loca hostem vndiquaque mari excludat, & plenum eius dominium Regi suo consignet. Quod vt sine Regij ærarij sensu & damno fiat, omnia regna & prouincias naues quasdam adornare, & impensas earum sustinere oporteret; Castellam Veterem sex, Nouam item sex, Lusitaniam sex, Aragoniam quatuor, Catalauniam sex, Valentiam & Murciam quatuor, Granatense regnū duas, duas item Galæciam, & duas Cantabriam, totidem Nauarram, Neapolitanum regnum sex,

Siculum quatuor, Mediolanensem denique Ducatum quinque; vniuersum duodesexaginta naues.

Magnates porro Hispaniæ, quos *Grandes* vocant, quique ibidem & domicilium stabile, & facultatū suarum prouentus habent, quorumque annuus reditus duos & dimidium auri milliones exsuperat, & quidquid sunt omnemque magnitudinem suam Regi debent, non pauciores quàm sex, pro rerum suarum magnitudine, instruere naues par est.

Alios verò Duces, Marchiones, Comites Hispaniæ, quorum prouentus tres auri milliones excedit, non pauciores sex.

Archiepiscopi quoque & Episcopi Hispaniæ, qui suam à Rege promotionem accipiunt, non etiam pauciores quàm sex, rebus omnibus necessarijs instruere naues debent, cùm tres ferè auri milliones suis è prouentibus annuè recipiant. Non pauciores item Abbates, Præsules, Canonici, quorum reditus non cedunt prioribus, imò & superant non parum.

Militarium Ordinum collegæ, quorum prouentus annuus in auri millionem & amplius excrescit, duas etiam Regi naues adornent, cùm nonnisi Rege donante, sacræ illi militiæ inserantur.

His adde Indiam Orientalem: non enim potest hæc pauciores sex, rebus omnibus instru-

ctas,

ctas, Regi suo naues submittere. Quid verò America, Perüaua, Mexicana, Brasilia, & omnia ei vicina regna, Regi suo minus dare possunt, quàm decem instructissima nauigia, eisque de annua impensa prospicere? Itaque nullo suo impendio, & sine vlla ærarij imminutione, centum nauium, de rebus omnibus prouisarum, classem Rex habebit; quarum epibatis & militibus ea, quæ diximus, regna ac prouinciæ, Ecclesiastici & Magnates, stipendia menstrua de suo numerarent.

Non potest autem hoc cuipiam videri graue: impensis enim pro facultatum vniuscuiusq; magnitudine diuisis & distinctis, onus hoc & grauamen nimis quàm exiguum, neu dignum vt id quisquam suscipere detrectet, esse deprehendetur. Hoc tamen Regi non mediocri erit subsidio, & pleno maris imperio parando, pacificeque semper possidendo, peroportunum. quod vbi habuerit, non est quòd vlla cuiuspiam arma metuat, cùm, ad omnium Regum potentiam infringẽdam, mare liberum ei velut viam aperiat. Etenim nauium suarum commoditate, potentiâ & adminiculo, ad ferè omnium Regum oras maritimas appellere, easque infestare poterit.

Cui classi voluntariæ si quinquaginta suo ære paratas adiungere & sustentare Rex naues vellet, centum quinquaginta nauium staret classis:

classis: quæ vniuerso mari occupando, æmulis omnibus edomandis, rebellibus suis haud ægrè compescendis, & vicinorum Regum ac Principum armis, vt nec se mouere, nec prouincias Hispano Regi rebellantes auro & milite iuuare auderent, retundendis, nimis quàm abunde sufficerent.

Decimoseptimò, non inconsultum foret, XVII Antuerpiæ, & in nonnullis oræ Flandricæ locis ad hoc peroportunis, minora nauigia, vti actuarias, celoces, liburnicas, dromones, & minoris formæ triremes parari; quæ Zelandicas insulas excursionibus suis fatigarent, & exscensione subinde factâ agros depecularentur, neque vllum domi suæ tutum ac securum esse sinerent; vt bellum reipsa sentiant, & non velut in tabula depictum videant, aut libris descriptum legant. Quod si fiat, mirabilem mox in harum insularum incolis mutationem videbis; quorum modò ea est arrogantia, vt seipsos non noscant, cunctis insultent, Regum omnium potentiam eludant, inuincibiles se esse rati, quòd quid bellum sit, facto non experiantur; eorum denique superbia etiam nubes transscendat, quòd à nemine sibi damnum aut vim inferri posse, & omnium sese armis & potentia superiores esse existiment. Sentiant tantùm nauium harum adminiculo, Regis sui arma, & ipsis noctu diuque non quietis, non tutis domi esse liceat, lon-

gè

gè aliter ſentient ac loquentur, & elatus eorum animus longè infra aggeres & aquas ſubſidet.

XVIII Decimooctauò, optandum eſſet, omnia portoria, quæ *Licentias* paſſim dicimus, terra mariq́ue penitus inhiberi: his enim qui hoſtem priuat, è quatuor & triginti, quos habet, dentibus ſex ei quodammodo eripit, cùm duos florenorum milliones, idq́ue nullo cum labore, Licentiæ ei quotannis indubiè pariant. Eâdem quoque operâ eſſet vniuerſum inter rebelles, & obedientes Regi prouincias, commercium inhibendum, nulla vllis in rebus cõmunicatio permittenda, acri in delinquentes propoſitâ pœnâ; vt hac ratione, omnis mercium propriarũ venditio, nec non emolumenta è vectigalibus, quæ tum inferendis, tum efferendis mercibus impoſita ſunt, prouenientia, hoſti eriperentur.

Prohibendos quoque cenſerem libellos illos, quibus vltrò citroq́ue cõmeare liceat (quos *paſſportas* vocamus) qui non exiguum hoſti compendium annis ſingulis adferunt; cùm ſinguli ad annum duraturi libelli ſex & triginta florenis redimantur. & quia plures id genus libelli tum à ſuis, tum à noſtràtibus peti ſolẽt, magnã auri vim inde redigit. Si enim verum, quod vulgò fertur, quinque aut ſex huiuſmodi libellorum millia, pauculis abhinc annis, ab hoſte petita fuiſſe; inde efficio, horum annorum ſingulis hac è pecunia & redemptione, ſupra du-

centa & viginti florenorum millia eum conflasse. tantum quippe circiter in annum efficient sex libellorum millia. Est hoc insigne inimico ad sumptus extraordinarios tolerandos subsidium; quod non sine magno sensu, & cum notabili annuorum prouentuum decremento illi eripietur.

Decimononò, Regio Belgio commodum, rebelli autem (cuius omnis vis & potentia in mercimonijs ac nauigatione sita est) incōmodum foret, & securitati, tutelæ, munitioni patriæ parandæ perutile, si Mosa in Demeram flumen vel aliorsum, Antuerpiam vt decurreret, deriuaretur, Rhenus verò Mosam influeret. quod paruâ satis peragi potest impensâ: etenim vix quatuor leucarum vtrimque ducendus & effodiendus est riuus. Incredibile dictu, quantum per horum fluminum concursum & connexionem mercimonia florerent, vectigalia Regia increscerent, & omnis quà patet regio omnigenis mercibus abundaret. Hinc enim fiet, vt omnis ad Belgium Regium cum Coloniensibus, Iuliacensibus, Cliuijs, Marcanis, Montensibus, Westphalis, Treuirensibus, Moguntinis, Palatinis, Francofurtensibus, atque adeò Germanis omnibus, negotiatio & correspondentia sit cōmigratura: omnes quoque Leodiensium merces vilioris multò sint pretij futuræ, vtpote ab immenso, quòd curru vehantur, sumptuum o- XIX

G nere

nere iam liberæ. Augebit hoc immensùm mercimonia & negotia: nam vna triginta tonnarum (vt vocant) nauis non plus merces, & earum vecturam aggrauabit, quàm modò duo currus; qui tamen simul non plus quàm tonnæ vnius onus vehere possunt. Adhæc, horum fluuiorum adminiculo, omnia Rhenana & Mosellana per vniuersam prouinciam vina commodè conuehi & traduci poterunt, vti & omnigenæ Belgicæ Hispanæque merces per vniuersam Germaniam longè lateque diffundi. Hinc quoque fiet, vt, quod è Licentiarum inhibitione Germaniæ Principes passuri sunt detrimentum, (vtpote quos propter eam multis exteris carere mercibus, & non modica mercium patriarum distractione frustrari oportebit) minus & tolerabile visurum sit; quòd, horum fluminum oportunitate, quascumque è Belgio nancisci iam poterunt.

At dici non potest, quantum hinc hosti oriturum sit damnum: omnes enim merces, ac præsertim aromata, quas, horum & aliorum fluminum oportunitate, in Germaniam magnâ copiâ numquam non conuehere solet, apothecis suis reclusas tunc seruare cogetur; quas diu seruatas multorum annorum situs deteriores reddet, & pecuniariũ fœnus aggrauabit & demum consumet. Cogentur præterea opifices, prę mercium distractionis, venditionis, operum de-

defectu, aut inopiam pati, aut patrijs sedibus relictis, aliò commigrare. Ligno quoque & omni fabrili materia, quod horum fluuiorum aquâ potissimùm ad illum conducebatur, necesse eum erit destitui; nos vice versa eo abundare. quod in causa erit, vt, quod modò carò apud nos venditur, vilioris veneat; apud hostem verò pretium illius multò futurum sit grauius. Adeò vt ei tunc nauis quadruplo maiori constitura sit pretio, cùm fabrilem materiam è Suedia & Dania intolerabili cum impensa; & ferrum, quod nunc Germania ei suppeditare maximè consueuit, è Suedia (esto Suedicum hoc, dimidio quoad valorem minùs valeat) petere compelletur. Idem de sclopetis, plumbetis, alijsque bello seruientibus rebus esto iudicium: quę horum & aliorum fluminum interclusione, itinere verò terrestri iam præpedito & ablato, dimidio pluris ei haud dubiè stabunt; imò quibus, (quod maius:) horum fluminum vsu intercluso, penitus eum carere oportebit. Hæc denique fluuiorum diuersio agrum Transmosanum, Limburgensem, Falcoburgensem, & non paruam Iuliacensis, Cliuensis, & Brabantini, partem à contributione hosti pendi solita eximet; Luxemburgenses verò à prædonibus & volonibus satis tutos reddet, itaque à magnis pecuniarum impendijs immunes præstabit.

Non foret item abs re, si Scaldis Antuerpien-

ſium flumen in vicinum Netham deriuaretur; quod ſine vllo propè impendio fieri poteſt. Non minùs ad rem faceret, ſi Hulſtani per Stekenam pagum riuum effoderēt, per quem tum Antuerpiâ, tum Gandauo ſua peterent,& conducerent. cuius adminiculo Hulſtum mirum in modum communiri, eiq́ue de omnibus rebus neceſſarijs commodè proſpici, & vniuerſus Waſianus ager non mediocre percipere poſſet emolumentum.

Neque recens eſt hæc fluminum aliò conducendorum abducendorumq́ue ratio, ſed & olim à Regibus, varijs in locis vſurpata. Sic lego Xerxem Perſarum Regem Athon montē maximum perfodiſſe & velis peruium feciſſe, vt commoda ex vno mari in aliud per eum omnigenis nauibus eſſet nauigatio, & qui ob eum nauigantibus faciendus erat, circuitus euitaretur; etenim ad mille quingentos paſſus Rex eum à mari præſcidit.

Ptolemæus, Ægyptiorum Regum non poſtremus, iam inde à Peluſio ingentem effodit foſſam; quam, cùm tellus vniuerſa aquarum laborabat penuriâ, laxabat; cumq́ue inundationis nimię periculum imminebat, catarractis occludebat.

Sic & Myro, Ægypti item Rex, foſſam iugeri latitudinē habentem è Nilo ad nouena paſſuum millia effodi, & ad lacum, quem priùs

parari

parari iusserat, ad trecẽta septuaginta in circuitu milliaria patentem, vsq; conduci mandauit.

Sesostris Ægypti quoque Rex, hunc ipsum Nilum, iam inde à Memphi vrbe regia procurrentem, in plures deriuauit alueos: cùm vt ager omnis aquis hisce quaquaversum irrigaretur, & ad ciuitatem regiam nauibus, ac proinde minore cum sumptu, cõmeatus varijs è locis conduceretur; tum etiam vt Ægyptus, hostili excursioni vndique patens, hisce intersecta riuis, ab eadem aliquatenus foret immunis.

Eamdem ob causam Persarum Rex Cyrus Gindin flumen in quadraginta & amplius amnes distinxit.

Nec viris solùm id fuit propositi, sed & Reginæ Semiramidi: viso namque, Ecbatana Mediæ regiam, aquarum laborare penuriâ, rupe tribus altâ milliaribus excauatâ, fluminis vicini aquam, quinque & quadraginta altam pedibus, per latissimam fossam in vrbem deriuauit.

Romanos si intueri velimus, ea illos in aquęductibus fecisse comperiemus, quę fidem apud posteros vix inueniant.

Sic Claudius Imp. duos aquæductus, à Caio Caligula inchoatos, perfecit; quorum primum partim actis cuniculis subtus, partim per terram, ad quatuordecim passuum millia; alterum verò ad duodesexaginta, etiam sub & supra terram conduxit.

Sic M. Titius aquam Martiam per montes cōduxit; adeò vt ſub terra ad quatuor & quinquaginta, ſuper terram fornicatos per tubos ad ſeptem paſſuum millia, & ſub montibus ad bina flueret.

L. Flaccus, quod Curius antè cœperat, per continuum ferè ſaxum aquam ad duo & quadraginta milliaria in vrbem deriuauit.

Nec inſolens hoc aut mirum cuiquam videbitur; nam quæ de Sinarum aquæductibus hiſtoriæ produnt, fidem propè ſuperant. Etenim vix vlla apud eos ciuitas, ad quā non aut natura, aut hominum induſtria flumen deduxerit, partim in negotiorum facilitatem, mercium traductionem, partim in regni robur ac tutelam, partim in incolarum habitationem; cùm plures in nauibus & aqua, quàm in opidis & terra commorentur.

XX. Vigeſimò, communis eſt Regiæ proſperitatis amantium ſententia, ad inimici potentiam prorſus eneruandam, & inſolentem eius animum deiiciendum, nihil eſſe compendioſius, quàm ſi ſuas in hoſtilem agrum Rex copias educat: partim, vt Regiarum prouinciarum incolæ ab incommodis & damnis, quæ militaris & caſtrenſis turba ſecum trahere ſolet, immunes agant; partim, vt hoſtis ipſe belli incommoda ſuis etiam in viſceribus ſentiat; quòd alia nulla illius edomandi ratio appareat. Quàm com-

cõmodiſſimè autẽ id fieri poterit,ſi cis & trans Iſalam flumen duæ validiſſimæ, rebuſque omnibus neceſſarijs, vt commeatu militari, annona, armis, milite, inſtructiſſimæ condantur arces: quas ambas pons naualis nectat ac combinet. Fateor, Brefordiam commeatus aduectioni ſatis incommodare & nocere poſſe: at, cùm opidi huius ciues nonniſi vnum per aggerem exire & redire poſſint, duabus arcibus vtcumque paruis in vicinia erectis, hoc tolli incommodum commodè ſatis poteſt.

Vigeſimoprimò, ſæpiùs ex ipſiſmet Belgis, locorum omnium & adituum peritiſſimis, etiam in Hollandia & Zelandia natis, audiui, ſatius longè fore, vt, cùm vicinorum Regum ac Principum potentiâ, armis, pecuniâ rebelles ita iuuarentur, vt, humanitus loquendo, eos ſubiugare videretur impoſſibile; tunc ſuis eos aquis Rex faceret innatare, omnes eorũ agros, campos, animalia perfoſſis aggeribus immergendo, itaque omnem internam & domi natam potentiam eis eripiendo. quod, aggeribus varijs perfoſſis, factu haud difficile foret. itaque pluſquam duæ tertiæ Hollandiæ ac Zelandiæ partes aquis inundarent, & ad annos plurimos inutiles manerent, aquarum prẹda. Quod ducentorum trecentorumue aureorum, qui rei huius executoribus re confecta addicerentur, impenſa haud ægrè fieri poſſe arbitrabantur. XXI.

Et ſanè, multò mihi videtur ſatius, Hollandiam ac Zelandiam ſub aquis merſam natare, quàm ſuos Regem theſauros, non ſine notabili Indiarum ſuarum ſi non amiſſione, ſaltem exhauſtione,& ſempiterna cum Hiſpaniæ inquiete, quæ ſuo præterea robore, tot generoſis ſubmiſſis militibus, identidem exhauritur, & non ſine grauiorum periculorum,& maioris aliquot poſt annos iacturæ metu, incaſſum in eam recuperandam profundere. Si pari Hiſpania facilitate ab Hollandis obrui aquis poſſet, ad triduum non exſpectarent.

PELAG. Incredibili hæc animi mei cum gaudio ex te audiui: hinc viginti aureorũ millia æquè cara non habeo, atque hanc tecum de Belgicis rebus à tanto tempore mihi expetitam agendi oportunitatem. Vnde etiam æternùm me tibi deuinctum,& perpetuum clientem fore ſpondeo. Sed vnum eſt, quod perſæpè mihi dubium mouet. Eſto namque ex ijs quas attuliſti rationibus ſole meridiano clariùs videam, Regem Belgicæ ſuæ rebelli iugum poſſe imponere; aliquis tamen mihi ſupereſt ſcrupulus, in quo animo ipſe meo neutiquam poſſum ſatiſfacere, aut, quo minùs dubitet, impedire. Quomodo nimirum, ſi Galliæ, Angliæ, Daniæ, Suediæ Reges, ipſis Germaniæ Principibus etiam ſuppetias ferentibus, quò Hollandos contra Hiſpanorũ potentiam tuerentur, apertè rupto

fœ-

fœdere, vim omnem armorum aduersus Regem nostrum conuerterent; solus ipse tot potentium Regum impetum excipere, & suas à tanta violentia prouincias ac regna defendere valeret?

Bonavent. Quoad Angliam, nemo id mihi facilè persuaserit: norunt siquidem Angli, Hiberniam insulam commodissimum esse locum, quem nullo cum labore, & paruo impendio Hispanus queat occupare; vt quâ nulla in Europa prouincia commodiores tutioremque nauibus stationem præbentes portus habeat. Quos si Rex noster inuadat, quem Angliæ statum futurum putas, hoste tam vicino, & Anglicana littora quotidie infestante? Ipsa adhæc Anglia vndique & aperta, & accessibilis est, vix vt vllum munitum sit opidum, quod accedentem hostem arceat. Scotia quoque non minùs patet quàm Anglia, & nulla penè quæ hostili incursioni resistant, habet loca. Denique modum non video, quo necessariam bello alendo, aut nouæ semper classi comparandæ, Anglus pecuniam coaceruet vel inueniat.

De Gallia, multò id minùs timere possum. licet enim Galli exteriùs sæpè parum prudentiæ præseferant; suis tamen in consilijs ac propositis prudentes, maturi, cordati, viriles, & prouidi sunt: cumq; iam instat præ foribus periculum, non raró eos prudentiores videas, quàm

alios permultos, qui magnum prudentiæ ſpecimen nonniſi exteriùs oſtentant.

Cur autem Gallus apertum, pace diſruptâ, Regi noſtro bellum minimè ſit indicturus, his rationibus adducor vt credam. Prima, quòd arctiſſima & duplex inter eum & Regem noſtrum intercedat affinitas: quamquã non ignorem, vix vllum apud Reges ſanguinis ſenſum reperiri, cùm vnicuique Regum regni ſui ſalus, bonum, incolumitas affinis, ſororius, frater, imò pater & mater ſit. Vt quoddam Regem inter ac regnum, initum matrimonium dicas, cuius ille cauſâ ſorores, fratres, patrem iuxtà ac matrem relinquat & obliuiſcatur.

Secunda, maior Gallorum Regis mihi videtur pietas ac religio, quàm vt cum fidei Catholicæ hoſtibus, eadem in cauſa aduerſus ſororium ſuum conſpiret. IVSTI adhæc is paſſim cognomento dicitur; propterea neutiquam mihi in mentem venire poteſt, vt is apertam & ſole meridiano clariorem Hollandorum iniquitatem & iniuſtitiam tueatur, & Chriſtianis armis ſuis eos, aduerſus naturalem, legitimum & natiuum Principem ſuum rebellantes protegat. Nam quemadmodum is meritò ſuccenſeret, ſi Rex noſter rebellantes illi Rupellanos armis ſuis foueret, impiamque illorum cauſam tueretur & firmaret; ita & noſter iniuriam ſibi fieri queri iure poſſe videretur, ſi ſuis Franco-

rum

rum Rex armis contumaces & proteruos Batauos Regi ſuo rebelles protegeret, & iniquam illorum cauſam faceret ſuam. Quod enim quis dicat & obiiciat, non ideo Gallorum Regem Batauis Hiſpani iugum detrectantibus & rebellibus, Chriſtiana ſua ſubſidia mittere, vt illorũ rebellionem foueat, cauſam iniquam tueatur, minùs etiam vt religionem adulterinam promoueat; ſed vt Hiſpanorum arma à regni ſui finibus auertat: id & Hiſpanus hîc poterit dicere, non ideo ſe Rupellanos Regi ſuo rebellantes iuuare velle, vt ipſorum rebellionem foueat; nec ſuppetias dare, vt aduerſus legitimum dominum inſurgant, regno eius vaſtationem inferãt, ac perfidæ religionis ſuæ terminos longiùs extendant; ſed dumtaxat, vt Gallorum à regnis ſuis potentiam amoliatur. quam non eſt quòd timeat, quamdiu illi Rupellenſibus edomandis & cõpeſcendis diſtinebuntur. Et hanc, vnicam rationem videri, quæ Regem noſtrum ad illos iuuandos poſſet inducere. At quis hanc in illo rationem probet aut dilaudet? Idem verò de Gallorum ſuppetijs & armis, quibus Batauorum rem fulciant, dicendum eſt.

Video adhæc, Gallum Valle Tellina recuperanda, & Sabaudo Duce aduerſus Genuenſium Remp. fouendo diſtineri; adeò vt, ſi ſe Regis noſtri hoſtem palàm declarare vellet, tertium conflare exercitum, (quod ſine ingenti pecu-

nia-

niarum vi fieri nequit) cogeretur.

Demus verò, cum ſeſe Hiſpano hoſtem declaraſſe. vbinam ergo prima hoſtilitatis ſuæ argumenta edet? In Belgas armorum vim conuertet? ijs certè haud difficile erit, vim vi repellere. non tunc & Aragonij & Catalauni quinq; ac viginti armatorum millia, ſuo ære collecta, paruo in Galliam negotio poterunt emittere? non Poloni & Croatæ, tali datâ occaſione, viginti equitum immiſſis millibus vniuerſam quà patet Franciam vaſtare & depeculari? In Hiſpaniam potentiam ſuam & belli molem conuertet? non regnum eius, Germaniam & Belgium verſus, vndiquaque patet, & incurſionibus obnoxium eſt? In Germaniam ergo copias educet? Hiſpani & Belgæ nullo non tempore in Galliam poſſunt irruere. Et hæc illum videre non putas? adeóne blennum & fatuum eum exiſtimas, vt ab Hollandis quocumque velut naſo comprehenſum, ſe abduci paſſurus ſit; aut vt, quò vnius Buckingamij conceptum in nos odium & maleuolentiam vleiſcatur, ſexcentis regnum & omnes ſuos periculis exponere pro nihilo ducat?

Taceo præterea, quoad Rupellanos illum, vtcumque decies fidelitatē ei ſcripto iuraſſent, nullatenus poſſe eſſe ſecurum. viſo namque, militem Regium bello externo diſtineri, facilè, quæſito in ſpeciem colore & occaſione, muni-

ni-

nitiora quędam opida Regi parentia,inuadent. quod ille certè nequit ignorare,vt qui ex histo-rijs, & maiorum suorum gestis, Caluinistarum genium & indolem satis perspectum habere potest; non aliter pacem petentium,& quietem amantium, quàm dum res ipsorum domi afflictæ & propè desperatæ sunt: illam verò violantium, dum lætior alicunde affulgêt sors, & meliorem rerum euentum sperant; cùm probè gnari sint, in turbida aqua tutiorem esse piscatum. Ita porro me harum rationum pondera ac libramenta suas in partes pertrahunt, nemo vt facilè mihi persuasurus sit,Gallum initam cum Hispano pacem violaturum;nisi,ad peccata aut nostra,aut Gallorum, aut vtrorumq; castiganda, tale quid fieri Deus permitteret. quod de clementissimo illo Patre nos nefas est credere, vtpote qui regna illa & Regem vtrumque, perinde ac filios carissimos,tueri solet ac protegere (ringentibus licet ac frendentibus vtriusque aduersarijs) & semper, vti confido, conseruabit atque defendet.

Neque etiam mihi persuadere, aut à meipso possum impetrare vt credam,Gallum cum Anglo,coniunctis pariter viribus, Hispanos adoriturum. Norunt quippe Galli, adeò è re sua non esse, Anglum potentiâ crescere: vt qui priscas Anglorum in Galliam prætensiones & iura non ignorant, & quid ab ijsdem hæc olim passa sit

etiam-

etiamnum recordantur. recens enim illorum adhuc memoria eſt, & Regia vrbs Pariſij, ac potiſſima regni portio exercitæ ſæuitiæ locupletiſſimus eſt teſtis. Sed demus id ita fieri, & Gallum ſocietate armorum cum Anglo initâ, non modicam Hiſpaniæ partem occupaſſe; quid tunc Gallo, ab Anglo iam potentiore, & latiùs imperante, aliud exſpectandum, quàm vt hic, fortunâ lætiore iam arridente, & à Gallicanis Caluiniſtis ſuis in Euangelio fratribus, ſuffultus & adiutus, priſca ſua iura armis repetat, vti à maioribus illius olim factitatum non ſemel, vt qui etiamnum, in prætenſionis & ſpei ſuæ ſignum, Francorum ſeſe Regem appellare non dubitat? vt maiorem Gallia ſibi ab Anglorum potentia & magnitudine, quàm Hiſpanorum, metuendi cauſam habeat. Ac proinde, non priùs Galliam tutam ac ſecuram eſſe poſſe arbitror, quàm Anglo ad anguſtias redacto, exhauſto, & ad priſtina iura per bellum repetenda impotente; cùm quotieſcumque ei libuerit, optimam ad ipſa bello & armis alleganda occaſionem habeat. Sapientiores ergo duco Gallos, eoſque præterita, & futura contingentia ac poſſibilia prudentiùs excuſſuros, ac in rebus ſuis circumſpectiores fore arbitror, quàm vt, præcipiti in Hiſpanum odio acti, hæreditario & nato hoſti ſuo Anglo arma velut in manus tradunt, ad priſtinam Britanniam ſuam denuo inuadendam, in-

indeque tum ſua, tum reformatorum Hugonottarum arma vlteriùs proferenda; venientibus præſertim in partem Batauis, qui ad fratribus ſuis in Chriſto, eiuſdem ſecum fidei, auxiliandum, & cauſam eorum tuendam, magis ſe putant obligari, quàm Chriſtianiſſimo Gallorum Regi, cuius illi ob eam quam profitetur & tuetur religionem, iuratiſſimi ſunt hoſtes.

Denique videbis Gallos ſuis in conceptibus maiorem re iam agi cœptâ prudentiam oſtendere, quàm initio præ ſe ferebant; adeò vt effectus & finis longè ſint alia, quàm ea prima rei ſpecies futura prodebat. Norunt quippe, Deo dante fieri poſſe, vt ad Regem ſuum Hiſpanienſe ſceptrum deuoluatur; imò faciliùs, quàm ad Borbonios deuolutum eſt Gallicanum, cùm iam quatuor de ſtirpe Valeſia maſculi fratres ſupereſſent; etiam faciliùs, quàm FERDINANDVS ad Imperium Romanũ peruenit, cùm ſex MAXIMILIANO Imp. eſſent filij, quorũ etiam quinque ſatis prouectæ & maturæ ætatis fuere. Quis vmquam crediđiſſet fore, vt Luſitanicum ſceptrum & regnum ad Hiſpanos deuolueretur? Mirabilia ſanè ſunt opera Domini, & incertiſſimæ mundi huius reuolutiones & viciſſitudines. Vide, quàm arcana & admirabili rerum deuolutione, Auſtriaca nobilitas Burgundicæ potentiæ, & deinde Hiſpanicæ, & omnibus quæ hæc poſſidet, coronæ annexa & aſſociata fuerit. Cui

vm-

vmquam,iſtuc aliquando fore, in mentem veniſſet? Vt verò ad Regem noſtrum Galliæ ſceptrum hereditario iure futuris temporibus aliquando deuoluatur, incaſſum ſperamus; cùm id numquā futurum ſit, quòd priſcis Gallorum legibus à Francici regni gubernaculis mulieres arceantur. At Gallorum Regem ad Hiſpanienſe diadema, tamquam proximum heredem, euehi, factu facillimum eſt, & fieri poteſt, cùm etiam feminæ apud Hiſpanos ad regnum ius habeant.

Quod ad Sueciæ & Daniæ Reges attinet; non ea mihi modò videntur eſſe tempora, vt exerere cornua, vel mouere lacertos audeant, victricibus Imperatoris armis longè lateque terrorem per Germaniam incutientibus. Etenim tam multis hi ſeſe immiſcere poſſent, vt ne ad propria quidem tuenda ac retinenda, ſat virium haberent.

Alij verò Germaniæ Principes ideo res nouas moliri, aut tentare non audebunt, quòd nouis indies Imperatorem victorijs cælitus donari, & nouâ ab amicis & clientibus ſuffulciri potentiâ vident; vnde ceu frenis ac vinculis quibuſdam effrenis eorum impetus coërcetur & retinetur. Et ſanè, ita domeſtico ac defenſiuo (vti mihi quidem videtur) bello implicabūtur, vt apud exteros id quærere eos minimè oporteat: & ipſa foris belligerandi hauddubiè pru-

rigo

rigo illis decreſcet, cùm aliorum præter opinionem, & inexſpectata, arma domi experientur. Vt omnes has minas, volaticarum & inanium nubecularum, plus minarum, quàm aquæ afferentium, & præter minas & terriculamenta aliud non incutientium, adinſtar habeam.

Demus verò, omnes hoſce Reges ac Principes, coniunctis viribus, ac ſocietate armorum initâ, tripartito exercitu, tribus Hiſpanici iuris prouincias locis inuadere. ea ſanè Regis noſtri eſt potentia, vt, ſine vllo ærarij ſui detrimento, triplici item exercitu, quorum vnuſquiſque quinquagenis armatorum conſtet millibus, illorum excipere impetum, & occurrere copijs poſſet (quemadmodum num. XII. videre eſt.) quin & alias, præter has, ſuo copias ære conſcribere, quas in aliquam hoſtilium prouinciarum poſſet educere. Adeò vt nullam, hominum more loquendo, vllius arma metuendi occaſionem habeat; quòd ita illius Deus ter maximus potentiam conſtabilierit, & talem regno ſitum dederit, nullam vt exterorum Regum eum timere potentiam vel arma oporteat.

Pelag. Pluſquam ſatis eſt, hunc mihi ſcrupulum abſtuliſti, rationumque tuarum fulgor ſpiſſiores omnes dubitationum mearum nebulas diſcuſſit. Sed eſt aliud, quod mirè me torquet, & ſolicitum habet; ideoque vt à te mihi hîc fiat ſatis, expectabo. Dicitur inimicus omnes

pagos & domos rurales, ad quos ei patet acceſſio, igne velle abſumere & deuaſtare, vt hac ratione nullus ab agreſti turba ad Regia opida commeatus deferatur, & ſic illa præ annonariæ rei penuria ad ſibi parendum compellantur; eadem quoque ratione copijs noſtris militaribus officiat, victum ijs omnem præcludendo. Hinc ſequetur, vt ſeſe atque agros ſuos à noſtrorum excurſionibus tutos, & ab armis immunes reddat, viam verò nobis præcidat, ne quod ei parentium opidorum inuadamus.

BONAVENT. Quantum ad domorum ruralium deflagrationem & vaſtationem ſpectat, quid dicam neſcio; niſi, quemadmodúm Aduocati Hollandici mortem, quæ nullo ei ſtetit impendio, ſexcentis facilè aureorum millibus Rex noſter, vtpote ſibi cõpendioſiſſimam, redimere debuiſſet; ita illum iſthanc ædium deflagrationem plus auri millione æquè poſſe redimere. Idque varijs de cauſis.

Prima. Non alias ex eis, quæ Regio parent imperio, vaſtare prouincias hoſtis poteſt, quàm aliquam Brabãtię, Geldriæ, Tranſiſalanæ partem, & agros Tranſiſalaniæ proximos. Flandria quippe, tum electiuo ſuo milite, tum erectis hinc inde propugnaculis, haud ægrè ſe ab hoſtili tueri poterit incendio.

Secunda. Non pauciores noſtri inimicorum pagos, tam hieme quàm æſtate, incendio &

flam-

flammis tradere possunt. Vniuersa namque Frisia per æstatem aperta est. vna proinde excursione omnes eiusdem pagos incendio delere possumus. Non modica quoque Geldriæ quam ipse possidet, pars nullo non tempore in nostra est manu, vti & vniuersa Transisalana ditio. Brumali tempore, aquisque conglaciatis, Mosę proximum, necnon Betuwensem, agrum igne quin vastemus, nemo nos inhibere potest.

Tertia. Credo equidem, tantum interdum hominum in hominem esse odium, adeoque implacabile & mortale, vt, dummodo inimico malè sit, oculum sibi vnum erui paterentur; sed vt adeò quis demens sit, & odio ardeat, vtroque vt orbari lumine gaudeat, quò vno priuetur inimicus, inauditum & inuisum est hactenus. E pagis, quos igne delere Batauii valent, decuplo plus tributorū in menses singulos percipiunt, quàm cùm ex his, tum è Batauicis, Regis nostri ærario accedat. Et quis, hisce eos prouentibus suopte nutu & libenter carituros credat? etenim è solis pagis Brabanticis, tributi & taxationis nomine, supra decies centena florenorum millia præsente pecunia annis singulis percipiunt. Et hæc eos cum cineribus & fauilla commutaturos, quis credat? adeò insanire solennia, & vsque eò hebetes illos esse minimè opinor.

Vt autem Brabantica, Geldrensia, & alia o-

pida, hosti propiora, commeatu & rebus necessarijs destituantur, non est quòd timeamus: Flandria namque, Leodicensis, Namurcensis, Iuliacensis, Cliuius ager, Westphalia, & Germania nimis quàm abunde illis alimenta sufficere queunt, vt à fame minimè nobis timendum sit. Et sanè, si hanc hostis inire viam inciperet, trans Isalam sibi miles noster, necessitate pressus, violenter commeatum quæreret. nulla enim fami via est inuia.

Quarta. Non eam existimo hosti feritatem & immanitatem fore, vt tam atrociter in innocuos & paruulos sæuire, & Regi pariter, ad eamdem necessariò exercendam, occasionem dare cuperet. Hac quippe ratione, æternum & implacabile omnium agricolarum & ruralium, in caput suum, odium arcesseret; quos modò in omnibus rebus necessarijs sibi nimis quàm fauentes & beneuolos experitur.

Et sanè, nî vnica hæc ratio contrà faciendum suaderet, iam dudum omnem pagatim & vicatim indictam ab hoste nostratibus contributionem & censum Rex noster interdixisset, & sub capitis pœna inhibuisset. Sed noluit, & plus quàm barbarum duxit, innocuos & insontes penitus destruere, perdere, omnibusque bonis & facultatibus. quò hostibus hac ratione officiat, dispoliare. Sed, si hostis vel lucernulam accendat, verendum est, ne integras Rex fa-

ces

ces accenſurus ſit,quas hactenus, tamquam pater in benignitatem quàm flagella pronior, in filios ſuos rebelles exercere diſtulit.Et ſanè nihil ei accidere poſſet optatius, nihil videret libentius, quàm vt primam tragœdiæ huius ſcenam Bataui agerent, cuius ipſe, ſine cuiuſquam admiratione & reprehenſione, at maiori hoſtium cum damno ac maleficio quàm fortaſſe exiſtiment,cataſtrophen poſſet agere & epilogum.

PELAG. Bene quidem tu hæc hactenus; at diſcere ex te peruelim, vndenam quadraginta illæ militis Regij ſeditiones ortum habuerint; quæ, quemadmodum non ſemel à me intellectum, tam diutini ciuilis belli potiſſima cauſa fuere: per quas factum, vt Regi præclariſſima, quam vniuerſæ prouinciæ ſubigendæ habuit, occaſio ſæpiùs è manibus effugerit; atque inimicus tam ſui ſuorumque communiendorum ac tuendorum,quàm potiſſimæ eorum quæ iam poſſidet portionis obtinendæ tempus ac modum nactus ſit. noſtris enim inter ſe digladiantibus,ac ſeſe mutuo conficientibus, & hoſti reſiſtere non valentibus, (quòd vtrimque, tam domi,quàm foris, impeterentur) temporis ipſe turbidi oportunitate ſibi vtendum ratus, egregiè rem egit.Neque enim,vt verum fatear, poſſum intelligere, quænam tam frequentium in milite noſtro ſeditionum ac rebellionum fuerit cauſa; cùm tantum Rex annuè argenti bello

gerendo ſubmiſerit, vt ſupra ſexaginta armatorum millia eo ali & ſuſtentari haud ægrè potuerint. Cùm certum tamen ſit, non aliam vt plurimùm ſeditionum eſſe originē, quàm menſtruorum ſtipendiorum defectum: qui locum in Belgio habere quî potuerit, nequaquam intelligo; cùm pecuniæ, ſi militum in quos expendendæ erant, numerum ſupputemus, non modò non defuerint, ſed etiam pluſquam ſufficientes ſemper miſſæ fuerint.

Inimicus, eſto non pauciores quàm Rex milites in aciem quotidie educat, tamen notabilem nullam ſuorum ſeditionem vidit; cùm tamen tanta pecuniarum ei non ſit abundantia, quanta Regi; &, præter menſtrua hæc ſtipendia, plures eum quàm Rex, in opidorum atque arcium ſuarum reſtaurationem & munitionem impendere pecunias oportuerit: quæ etiam duplo pluris ei ſtat quàm Regi, vti negare non poterit, quiſquis arcium & propugnaculorum illius copiam nouit & intuetur. Adeò vt, etiam induciarum tempore, annua propugnaculorū & vrbium nobis vicinarum inſtauratio ſupra centum florenorum millia abſumpſerit.

BONAVENT. Factum id à te conſultiſſimè, quòd in vltimum quæſtionem hanc locum reſeruaris: in hac enim pecuniæ & ſeditionum materia, abditiſſima & obſcuriſſima quædam myſteria, quæ peraccurata opus habent interpre-

pretatione, conſiſtunt. quæ tametſi perobſcura atque intricata eſſe videantur, ea tamē quàm potero clariſſimè, tibi reuelabo. Conſtat ſanè, tantam Regem ſingulis propè annis in Belgiū auri vim miſiſſe, quanta quinquaginta armatorum millibus ſtipendiandis nimis quàm ſufficeret; & non rarò tantam, vt etiam ſexaginta commodè eâ ali potuiſſent. Sed omnis illa vis ne mediæ, & ſubinde ne tertiæ quidem, oneris, quo exercitum ſuum Belgicum Rex onerarat, parti ferendæ ſuffecit. Etenim frequēs illud ordinariorum ſtipendiorum augmētum; plurimorum illorum qui nec reipſa milites ſunt, nec pro Rege arma geſtant ſuſtentatio; ſumptuum tolerandorum ſubſidium, (*ajudos de coſta* vulgò dicuntur;) incredibilis miniſtrorum à calamo multitudinis ſalaria; occultæ impenſæ (*gaſtos ſecretos* nominant;) emeriti & reformati caſtrenſes Pręfecti, quibus ſua non aliter & æquè plena, quàm ſi reipſa caſtrenſibus muneribus perfungerentur, ſtipendia adnumerantur; denique honorifica & regia in varios Regum & Principum exterorum Legatos munificentia, tantum auri abſumpſere, vt in hæc plus nummorum in annos ſingulos inſumi oportuerit, quàm in menſtrua pugnantium ſtipendia. Adeò vt hæc, & his ſimilia, quæ ad bellum propriè non ſpectant, vim auri maiorem deuorarint, quàm quinquagenûm millium exerci-

ercitus; plusque in hæc, quàm in omnem militem, sit impensum; &, si prout res est loqui velimus, mediam eius, quâ Belgica onera indigebant, pecuniæ partem Rex non submiserit.

Nihil hîc dico de incredibili fœnoris onere, quod Regem, quò à mercatoribus pecuniam, si quando eius, quam in menses singulos bello alendo necessariam submittere solebat, numerationem ad aliquot menses differre cogebatur (quod certè satis fuit frequens) mutuo acciperet, subire oportebat. Vnde fiebat, vt multa Regiæ pecuniæ millia, in fœnerariam hanc voraginem coniecta, deperirent, sine vllo alterius commodo, quàm solius mutuo dantis mercatoris, qui mirè suam inde rem adaugebat.

Satis hinc te videre existimo, ecquid in causa fuerit, vt omnibus hisce oneribus ferendis submissa à Rege pecunia impar fuerit; cur item ex ea militi exactè satisfieri non potuerit, penè omni pecuniâ in ea quæ priùs dixi impendia insumptâ. Vides præterea, ideo quinquagenis aut sexagenis militum millibus nullatenus ad plenum stipendia annumerari potuisse, quòd pecunia omnis alijs oneribus, quæ promissis stipendijs inferiora non erant, ferendis obnoxia fuerit. Vt, tametsi quàm æquissima illius facta fuisset partitio ac distributio, militi ne quidem mensis vnius (cùm duorum, etiam trium ac quatuor subinde, mensium stipendia ei deberen-

rentur) potuiſſet perſolui. Hęc ergo ſeditionum fuit cauſa, quòd pauculo argento militibus multis accuratè & plenè ſatisfieri non poſſet. Quæ incommoda vt euitentur, varia tibi, præſertim num. III. IV. VI. VII. IX. remedia propoſui, quæ tibi ad plenum huius rei intellectum vſui eſſe poterunt.

Quòd autem nullas, aut ſanè perpaucas, militum ſeditiones hoſtis habuerit, quòd addictũ menſtruè ſtipendium ſuis ſemper exactè adnumerare ſtuduerit, non eſt quòd mireris. Perinde enim hîc ſe res habet, atque in ſplendidi cuiuſdam Principis, & alterius ciuis honeſti quidem, ſed non vſqueadeò locupletis, familia fieri videmus. In illa enim velut de ingenti & nõ numerato auri aceruo, in hac de prænumerato marſupio fit impenſa. Vix nouit Princeps, quid ſit impenſæ rationẽ reddere: at ciuis ille, iam tum ſub anni principium, ſubduxit & ſtatuit, non ſolùm quid menſtruè, verùm etiam hebdomadatim, expendere velit & valeat, tenues ſuos prouentus & lucellũ identidem præ oculis habens, ne illos quotidiana excedat impenſa. Tenuitas, parcæ erogationis, & prouidæ diſtributionis, eſt mater; at liberalis donationis, & inconſideratæ impenſæ, abundantia. Inopia per ſe eſt parca, & ſapientiæ mater neceſſitas; copia econtrà munifica & larga eſt, atque ingens opum vis modum & moderationem ne-

re ipſo exequi velit. Atque hæc ferè ſunt, quæ tibi de Belgicis rebus poſſum referre, & quæ quinquagenario armorum per Belgium vſu & experientia edidici. quæ ſanè tecum minimè communicaſſem, niſi arcta tua mecum neceſſitudo, cui denegare nihil poſſum, hæc inuito expreſſiſſet, & ſuo iure quodammodo à me popoſciſſet.

PELAG. Quam tute mihi hodie oſtendiſti beneuolentiam & amorem, nullo tibi poſſum auro, nullis opibus, rependere; quas etiam te nec velle, nec opus habere, mihi exploratum eſt. Nihilominus plus tibi debere me fateor, quàm aut lingua hæc eloqui, aut cor valeat comprehendere: ſimul quoque ita cunctis dubiis ac poſtulatis meis à te eſſe factum ſatis, nihil vt vltrà expetam vel optem. Vtinam verò, quorum aliquid ad hæc efficienda valet auctoritas, eorum executioni ſtudeant & incumbant, & eam quâ pollent, prudentiam, auctoritatem, ac poteſtatem oſtendant; præſertim cùm totius reipubl. ſalus & incolumitas, tot millium animarum ab interitu vindicatio, vniuerſæ denique Hiſpanicæ monarchiæ quies id exigant & quodammodo depoſcant. Eâdem tamen operâ noſſe è te velim, quid ad eas, quæ Vallis Tellinæ & Palatinatus occaſione, totâ Europâ ſparſæ ſunt, calumnias poſſit inculpatè reſponderi? Multa enim hac ſuper re ſcribuntur,

buntur, plura ſparguntur, & vbiuis à quolibet iactantur; Rexque noſter paſſim omnium fit fabula & prouerbium, vti & iuſta illius arma in agrum Iuliacenſem alioſque vicinos illata. Plenis faucibus, mutis verùm armatis & dentatis calamis, ſummam illius in prouincias illas iniuriam paſſim clamitant, & ad rauim vſque inculcant.

BONAVENT. Non poſſum non ſatis hominum impudentiam obſtupeſcere. Verùm, quod duabus mulieribus litigantibus vſu venit, vt ſcilicet ea quæ vitæ inquinatiſſimæ & infamiſſima eſt, priùs alteri litem moueat, quò & ſuam infamiam ac propudium tegat, & vicinæ iuſtitiam verbo aliquo probroſo ſubuertat, cauſæ iniquæ æquitatem, & æquæ iniquitatem affricare conata; idem hac in controuerſia locum habere mihi veroſimile fit.

Etenim Vallis Tellinæ Catholici, cùm ſe, præter fas & æquum, & ſecùs ac mutuo promiſſum & addictũ erat, oppreſſos, vexatos, facultatibus ſuis exutos, patrio ſolo exactos, & immaniùs, quàm in Turcica ſeruitute ab hæreticis haberi, neq; vllam meliorũ ſpem alicunde affulgere cernerent; omni vicinorum & amicorum ſuorum ope deſtituti, & iam ad extrema redacti, miſſâ ad Regem noſtrum, velut veræ fidei protectorem & tutorem, legatione, illius opem efflagitarunt, vt nimirum ſuis ipſe armis cauſæ ipſorum

re ipso exequi velit. Atque hæc ferè sunt, quæ tibi de Belgicis rebus possum referre, & quæ quinquagenario armorum per Belgium vsu & experientia edidici. quæ sanè tecum minimè communicassem, nisi arcta tua mecum necessitudo, cui denegare nihil possum, hæc inuito expressisset, & suo iure quodammodo à me popoſcisset.

PELAG. Quam tute mihi hodie ostendisti beneuolentiam & amorem, nullo tibi possum auro, nullis opibus, rependere; quas etiam te nec velle, nec opus habere, mihi exploratum est. Nihilominus plus tibi debere me fateor, quàm aut lingua hæc eloqui, aut cor valeat comprehendere: simul quoque ita cunctis dubiis ac postulatis meis à te esse factum satis, nihil vt vltrà expetam vel optem. Vtinam verò, quorum aliquid ad hæc efficienda valet auctoritas, eorum executioni studeant & incumbant, & eam quâ pollent, prudentiam, auctoritatem, ac potestatem ostendant; præsertim cùm totius reipubl. salus & incolumitas, tot millium animarum ab interitu vindicatio, vniuersæ denique Hispanicæ monarchiæ quies id exigant & quodammodo deposcant. Eâdem tamen operâ nosse è te velim, quid ad eas, quæ Vallis Tellinæ & Palatinatus occasione, totâ Europâ sparsæ sunt, calumnias possit inculpatè responderi? Multa enim hac super re scribuntur,

buntur, plura ſparguntur, & vbiuis à quolibet iactantur; Rexq́ue noſter paſſim omnium fit fabula & prouerbium, vti & iuſta illius arma in agrum Iuliacenſem alioſq́ue vicinos illata. Plenis faucibus, mutis verùm armatis & dentatis calamis, ſummam illius in prouincias illas iniuriam paſſim clamitant, & ad rauim vſque inculcant.

BONAVENT. Non poſſum non ſatis hominum impudentiam obſtupeſcere. Verùm, quod duabus mulieribus litigantibus vſu venit, vt ſcilicet ea quæ vitæ inquinatiſſimæ & infamiſſima eſt, priùs alteri litem moueat, quò & ſuam infâmiam ac propudium tegat, & vicinæ iuſtitiam verbo aliquo probroſo ſubuertat, cauſæ iniquæ æquitatem, & æquæ iniquitatem affricare conata; idem hac in controuerſia locum habere mihi veroſimile fit.

Etenim Vallis Tellinæ Catholici, cùm ſe, præter fas & æquum, & ſecùs ac mutuo promiſſum & addictū erat, oppreſſos, vexatos, facultatibus ſuis exutos, patrio ſolo exactos, & immaniùs, quàm in Turcica ſeruitute ab hæreticis haberi, neq; vllam meliorū ſpem alicunde affulgere cernerent; omni vicinorum & amicorum ſuorum ope deſtituti, & iam ad extrema redacti, miſſâ ad Regem noſtrum, velut veræ fidei protectorem & tutorem, legatione, illius opem efflagitarunt, vt nimirum ſuis ipſe armis cauſæ

ipſorum

ipſorum æquitatem tueretur, ac quam omnibus notiſſimam à Griſonibus hæreticis paterentur iniuriam ac violentiam, à ceruicibus ipſorum depelleret. Nec fruſtra petiere. etenim Mediolanenſis Gubernator, Regiis Catholicorum æquitatem armis vindicandam ratus, iis mox opem tulit, ſuis eos facultatibus & Eccleſiaſticos beneficiis ac templis reſtituit, extorres reuocauit, ipſos iniquos proſcriptores & oppreſſores ſolum vertere compulit. Griſones, tamquam intolerabilem ab Hiſpano iniuriam paſſi, de ea mox ſuos per Legatos apud Francorum Regem expoſtularunt. Verùm, poſt varias vltro citroque miſſas legationes, diuerſa poſtulata & refutata; ita tandem inter vtrumque Regem conuenit, vt quæ Hiſpanus occuparat opida, Romano Pontifici, quaſi neutri parti addicto, ſeruanda traderentur, quoadusque cauſæ æquitas exactiùs diſcuteretur, & parti alterutri adiudicaretur. Dictum, factum. Rex itaque noſter, præſidiis & copiis ſuis è Valle euocatis, munitiora opida & arces Pontificis poteſtati tradidit; qui, velut ſequeſter & arbiter, ſuis ea præſidiis inſedit & protexit.

Verùm, non multò, miſſis trans Alpes copiis, Gallus Tellinam Vallem inuadit, Pontificiiſque pulſis præſidiis, cuncta eiuſdem propugnacula occupat. Nihil tale ſuſpicatus Hiſpanus, at ſincerè procedens, de apertiſſima hac apud Summum

mum Pontificem iniuria per Legatos est conquestus. at, cùm se & tempus terere, & frustra apud eum verbis agere videt, armis vtendum ratus, ea in Gallos dictæ Vallis iam possessores, quò suæ æquitatem causæ tueretur, & quam priùs Catholicis tulerat opem, afferre pergeret, conuertit. Atque hæc pura & ipsissima rei veritas.

Non est verò meum, hîc disquirere, vter Regum potiore iure nitatur: tantum quippe in scholis Iuris prudentiæ non hausi; vtpote qui iam inde ab adolescentia inter arma, non libros, vixi. At ferream rabularum quorumdam miror frontem, qui tum linguâ, tum calamo, in Regem nostrum identidem tam malignè debacchantur. Licuítne Angliæ Regi, Batauos, apertissimos rebelles, veræque fidei desertores, aduersus Regem nostrum, legitimum ac naturalem suum Principẽ insurgentes, auro & milite, sine vlla iniustitiæ nota suffulcire & iuuare? Idémne licuit Gallo, sicuti non paucis editis libris Galli ei licuisse ostendere gestiunt? Cur Regi nostro non liceat, Catholicos oppressos, proculcatos, præter fas & promissa eiectos, extorres, bonis exutos, armis suis protegere, cùm illius hi opem priùs postulassent? aut hæretici Batavi, Christianorum Principum, vt aduersus legitimum Regem suum bella suscipiant, auxilio & subsidio digniores sunt, quàm prisci Val-

lis

lis Tellinæ Catholici auxiliaribus Catholicorum copiis, quibus ſe aduerſum iniquos ſui oppreſſores Griſones hæreticos tueantur? Si duobus his Regibus citra culpam licuit, ſuis Batauos rebelles & hæreticos armis propugnare, & aduerſus legitimum naturalemq́ue Principem ſuum pecunia & copiis ſubmiſſis fouere; quid ni Regi noſtro liceat ac licuerit, ſuis Valtellianos Catholicos, oppreſſos & ſub onere Griſonico fatiſcentes, defendere?

Vtra pars iuſtiùs arma induerit, aut æquitatem pro ſe habeat, non dico; at non intelligere me, quomodo duo illi Reges in cauſa iniqua ab omnibus paſſim inſontes cenſeantur, noſter verò in bona iniquitatis inſimuletur. An non Rex noſter occupata armis opida, Pontificiæ poteſtati tradidit? quid vltrà requirant? Ergóne Gallo, qui in arbitrium & neutralitatem hanc conſenſit, præter omnium exſpectationem licuit Tellinam Vallem armis opprimere, Pontificis præſidiarios exigere, omniumq́ue ſibi locorum dominium arrogare? Quis igitur Regem noſtrũ arguat, quòd Gallis iſtic ſeſe oppoſuerit, ac priorem ſuam adire poſſeſſionẽ, quam antè quàm Papæ arbitrio lis & controuerſia committeretur, habebat, tentarit; præſertim quòd iam & ſequeſtratio diſturbata, ſequeſterq́ue loco, de quo controuertebatur, vi cedere compulſus eſſet?

Gallum

Gallum hîc neutiquam damno vel culpo; at non video, quomodo prudẽs & cordatus quiſpiam, hiſce in armis hunc vt inſontem, Hiſpanum verò ſontem habeat. Hoc ipſe in animum vt inducam, induci prorſus nequeo; nec vt vllus ſapiens Gallus in ſuum, ſine fuco & ſincerè inducat, vllatenus mihi poſſum perſuadere.

De Palatinatu nihilo minùs miror. Bohemiæ Rex coronatus erat FERDINANDVS: ſubditorum illius nonnulli, tam Caluiniſtæ quàm Huſſitæ, aduerſus eum inſurgunt. Ergo Palatinum Comitem euocant, qui, omnibus quibus poterat, hæreticorum, Turcarum, perduellium, armis ſuffultus, præter fas & æquum, contra fidelitatis iuſiurandum, quam Cęſari, in quantum Elector Imperialis, debebat, contra omnia tum humana, tum diuina iura, Bohemicam FERDINANDI coronàm ſibi arrogat; Gaboris Bethlini ſubſidiis, Hungariâ illum deturbat; hæreticorum armis, Sileſiâ, Morauiâ, & potiſſimâ Auſtriæ parte exuit: vt, vnâ demptâ Viennâ, & aliis pauculis opidis, omnibus ſe prouinciis ſuis ac regnis diſpoliatũ Imperator videret. Hac in neceſſitate conſtitutus, primò Dei, dein ſororij ſui Hiſpanorum Regis, & exinde nepotis, qui modò Hiſpanici regni gubernacula tenet, opem efflagitat; qui, per BVCQVOYÆ Comitem, aduerſus infinitam hoſtium manum, & varios exercitus, perexiguo militum numero, aliquot eum annis,

magis diuinâ quàm armorum potentiâ, protexit.

Hanc Cæsaris iniuriam, nec non ſceleſtiſſimam hæreticorum impietatem & audaciam BAVARIÆ DVX cùm videret, iuſtitiæ zelo actus, quibuſdã Germaniæ proceribus Eccleſiaſticis in oneris partem venientibus, armis eam ſibi vindicandam cenſuit. BVCQVOYO itaque ſe iungit; vnde concordibus animis & armis ambo ante Pragam, hoſtes proterunt. Quo in prælio, magis diuinam, quàm humanam, dextram licet agnoſcere. Etenim hoſtẽ, poſitis in colle caſtris inacceſſum, tormentis bellicis vndiquaque circumuallatum, Pragam à tergo velut inexpugnabile propugnaculum habentem, aduerſarios tum equeſtrium, tum pedeſtrium copiarum numero multò ſuperantem, recentem, rebus omnibus inſtructiſſimum; Bauarici & Bucquoyani ſuperioribus viarum incommodis licèt fracti, exhauſti, neceſſariis deſtituti, loco caſtrorũ decliui & iniquo præpediti (quos proinde velut in cliuum obnixos aſcendere oportuit, vt hoſtem ferirent) inuadere non dubitarũt. Attamẽ ille caſtris exuitur, funditur, ac fugatur: Praga, in qua ſupra quinquaginta bellatorum erant millia, expugnatur: ſimul & Bohemia vniuerſa in Cæſaris poteſtatem concedit; quam & mox ſecutæ Sileſia, Morauia, Hungaria, & reliqua per Auſtriam opida: denique Palatinatus ipſe,

partim

partim Regiis, partim Bauaricis, armis Exregi Palatino eripitur.

Quis Regem in his omnibus meritò culpet? Palatinus Comes, Imperatoris cliens & ſubditus, contra legitimum Principem ſuum arma induit,& regno illum priuat;obloquitur nemo, aculeatis eum ſcriptis oppugnat nemo. Præter hæc, Gaborem & Turcas concitat.vt Cæſarem impugnēt;ecce tacent omnes. Vniuerſos Cæſaris fautores & præſidiarios tum per ſe,tum per ſuos, Sileſiâ, Hungariâ, Morauiâ, & potiſſimâ Auſtriæ parte expellit; nemo verbum, nulli in chartam inuolant calami Imperatorem propugnaturi; nullus Palatinum damnat & ſugillat. Vindex Deus inuaſorem eiicit proprio, ſpurium Bohemorum Regem ſolio deturbat, Imperatorem in propria reſtituit;ſuas Rex noſter hunc in vſum ei copias, tam ad proprium patrimonium recuperandum, quàm ad condignas de alieni peculij inuaſore Palatino pœnas ſumendas, commodat; confeſtim omnes Regem carpunt, eiuſque factum vellicant,quòd, ad Imperatoris petitionem, SPINOLAM ad Palatini ditiones occupandas cum copiis miſerit. Quâ in expeditione tot propè rurſus videbimus prodigia, quot geſta & expeditiones. Videas namque

Primò, vt perexiguam militum manum aduerſum varios & validiſſimos inimicorum

exercitus in domeſtico ſolo agentes, SPINOLA educat.

Secundò, vt Brunſuico-halberſtadienſis, Marchio Durlachius, & ſpurio-Mansfeldius, triplicem ſimul conſtituentes exercitum, aduerſus GONSALVVM DE CORDVBA, & TILLIVM, pauciſſimis inſtructos, in aciem prodeant: tanta tamen potentia mole ſua fatiſcens, ſuccumbat, Palatinatus totus ad Regem tranſeat, &, quamuis multitudine noſtros duplo penè ſuperarent, tertiò tamen profligentur, non tam hominibus, quàm Deo pro Imperatoriis depugnante. Et, ecce, ad nauſeam vſque, rabulæ omnes hîc obganniunt, ſcriptiſq; virulentis Regem noſtrum calumniantur. Miror, eos & in Deum calamum non ſtringere, eumque non culpare aut calumniis proſcindere; qui vt euidentiſſimè patuit, Imperatoris cauſam tuendam ſuſcepit, hoſtium inſolentiam deiecit.

Quis ergo Chriſtianus approbet, aut ferat, Palatinum, numquam ab Imperatore vel in minimo violatum, aduerſus eum inſurgere ac rebellare; Turcas, & Turcis deteriorem Bethlinum, in eum concitare, omnium ferè Proteſtantium Principum arma euocare; ſibimet ipſi manu armatâ coronam Bohemicam, quam Cæſari præter fas & ſacrilegè detraxerat, imponere? Huic nemo occlamat, omnia ex æquitate & Dei ita diſponentis voluntate fieri cenſentur.

At

At ſtatim vt auunculo ſuo Rex noſter, in cauſa iuſtiſſima, & qua æquiorem nulla vidit ætas, auxiliarias mittit copias; varij hinc inde per Europam volitant libelli. quaſi is rem iniquiſſimam tueretur. Hoc vt feram, à me ipſe nequeo impetrare.

Galliæ & Britanniæ Regibus fas erit, Batauos rebelles Regis noſtri ſubditos, totis viribus propugnare, & hunc omnimodis impedire, ſuo ne patrimonio pacificè fruatur; Hiſpano auunculum iuuare, quò ſubditum ſuum, rebellantē, & imperij arrogati reum, Bohemiâ aliiſque prouinciis iniquè inuaſis expellat, & eum pro meritis in proprio caſtiget, minimè licebit. Quonam ex Euangelio huiuſmodi Chriſtianus calamus lac ſugat? ecqui doctrinam hanc Patres tradidere?

Ludouicus XI. Galliæ Rex Caroli Audacis filiam à morte patris, Burgundiæ Ducatu, & non modica aliarum prouinciarum, quas pater eius Carolus moriens poſſederat, parte ſpoliat, eaſq; ſibi, vti & alia non pauca dominia legi Salicæ non obnoxia, quorum proinde à feminis adiri hereditas poteſt, quæque ad Sereniſſimam Infantē ISABELLAM (cuius mater trium Regum fratrum fuit ſoror, & ex Regia Valeſiorum ſtirpe ſola iam ſupereſt) æquiſſimo iure pertinent, vendicat; & nemo iniquam hanc eius inuaſionem carpit. Gallis, nullo præuio bello, licebit

Metim, Virdunum, Tullum ab Imperio præscindere & tranquillum possidere: adhæc Cameracum occupare. Ducem Alensonium magnis cum copiis in Belgium mittere, quò in prouinciarum Belgicarum Principem inauguretur; hinc & nemo rem hanc damnat, sed vt bonum factum interpretantur, tamquam si diuino illa nutu & beneplacito fieret. Hispaniarum Rex auunculo aduersus rebelles auxilio venit, & ad eos cui impio & sacrilego terras & prouincias Imperatorias ausu inuaserant, hisque eum pepulerant, suo in peculio (vti promeriti erant) castigandos cooperatur; & nulla typographica præla satis sunt, ad probrosos in Regem nostrum confictos libellos cudendos. Palatinatum, Cæsaris in obsequium, & rebellantis subditi castigationem, occupat; & satis Europa chartæ non habet, ad infamia in eum scripta & satyras per orbem euulgandas. at cùm sibi Palatinus regna & prouincias alienas, suique Imperatoris, nullâ præuiâ æquitate vindicat; nulli sese Reges in causa Imperatoris mouent, calami quiescunt, arma velut situ & rubigine obsita delitescunt. Quis hæc intelligat, quis comprehendat?

De Iuliaco quid dicam? Imperator armis fraternis eam occupat, illam ei cessurus, cui Iudices controuersiæ dirimendæ propositi adiudicabunt. Hollandi, Francorum armis, eam obsidio premunt,

premunt, intercipiunt, & diu poſſident; obloquitur nemo, imò Chriſtianum & pium opus cenſetur. Hiſpaniarum Rex Duci Neoburgico, legitimo Iuliacenſis & Cliuenſis Ducatuum, Montium, aliarumque inde dependentium terrarum heredi, cuius mater, vnica ſuperioris horum dominiorum Ducis, (huius mater FERDINANDI I. Cæſaris erat filia) proles in viuis ſupereſt, fert ſuppetias; omnis charta volitat, calami omnes viuere incipiunt.

Bataui per ſpeciem Brandeburgicum iuuandi, varias ciuitates occupant, Embricam & Reſam præſidiis ſuis detinent & premunt; nemo muſſitat. Rex verò, petente Neoburgico Duce, oppidorum præſidia adauget; ferè orbis totius arma incaleſcunt, nemo non ſe ad ſcribendum accingit. Quis capiat hæc? Si Bataui Iuliacum retinuiſſent, & ſua in ea præſidia firmaſſent; omnes ſe domi continerent. Regi verò noſtro, in Ducis illius qui legitimus eius, eſt Princeps, gratiam & vſum, ſua ibidem præſidia locanti, anathema nemo non pronuntiat, ac diris caput eius deuouet; imò, ſi poſſent, lapidibus eum vniuerſi impeterent. vniuerſa enim illius verba & facta, quantumcumque iuſta, blaſphema cēſentur, ac proinde digna quæ lapidũ imbre luant. Neminem calumnior aut culpo, nec quis æquitate cauſæ nitatur, meũ eſt definire; ſed hæcce ſtatus axiomata & vulgò receptas doctrinas intelli-

Metim, Virdunum, Tullum ab Imperio præſcindere, & etiamnum poſſidere: adhæc Cameracum occupare, Ducem Alenſonium magnis cum copiis in Belgium mittere, quò in prouinciarum Belgicarum Principem inauguretur; hinc & nemo rem hanc damnat, ſed vt bonum factum interpretantur, tamquam ſi diuino illa nutu & beneplacito fieret. Hiſpaniarum Rex auunculo aduerſus rebelles auxilio venit, & ad eos qui impio & ſacrilego terras & prouincias Imperatorias auſu inuaſerant, hiſque eum pepulerant, ſuo in peculio (vti promeriti erant) caſtigandos cooperatur; & nulla typographica præla ſatis ſunt, ad probroſos in Regem noſtrũ confictos libellos cudendos. Palatinatum, Cæſaris in obſequium, & rebellantis ſubditi caſtigationem, occupat; & ſatis Europa chartæ non habet, ad infamia in eum ſcripta & ſatyras per orbem euulgandas. at cùm ſibi Palatinus regna & prouincias alienas, ſuique Imperatoris, nullâ præuiâ æquitate vindicat; nulli ſeſe Reges in cauſa Imperatoris mouent, calami quieſcunt, arma velut ſitu & rubigine obſita delitеſcunt. Quis hæc intelligat, quis comprehendat?

De Iuliaco quid dicam? Imperator armis fraternis eam occupat, illam ei ceſſurus, cui Iudices controuerſiæ dirimendæ propoſiti adiudicabunt. Hollandi, Francorũ armis, eam obſidio premunt,

premunt, intercipiunt, & diu poſſident; obloquitur nemo, imò Chriſtianum & pium opus cenſetur. Hiſpaniarum Rex Duci Neoburgico, legitimo Iuliacenſis & Cliuenſis Ducatuum, Montium, aliarumque inde dependentium terrarum heredi, cuius mater, vnica ſuperioris horum dominiorum Ducis, (huius mater FERDINANDI I. Cæſaris erat filia) proles in viuis ſupereſt, fert ſuppetias; omnis charta volitat, calami omnes viuere incipiunt.

Batatui per ſpeciem Brandeburgicum iuuandi, varias ciuitates occupant, Embricam & Reſſam præſidiis ſuis detinent & premunt; nemo muſſitat. Rex verò, petente Neoburgico Duce, oppidorum præſidia adauget; ferè orbis totius arma incaleſcunt, nemo non ſe ad ſcribendum accingit. Quis capiat hæc? Si Bataui Iuliacum retinuiſſent, & ſua in ea præſidia firmaſſent; omnes ſe domi continerent. Regi verò noſtro, in Ducis illius qui legitimus eius eſt Princeps, gratiam & vſum, ſua ibidem præſidia locanti, anathema nemo non pronuntiat, ac diris caput eius deuouet; imò, ſi poſſent, lapidibus eum vniuerſi impeterent. vniuerſa enim illius verba & facta, quantumcumque iuſta, blaſphema cẽſentur, ac proinde digna quæ lapidũ imbre luant. Neminem calumnior aut culpo, nec quis æquitate cauſæ nitatur, meũ eſt definire; ſed hæcce ſtatus axiomata & vulgò receptas doctrinas intelli-

Metim, Virdunum, Tullum ab Imperio præſcindere, & etiamnum poſſidere: adhæc Cameracum occupare, Ducem Alenſonium magnis cum copiis in Belgium mittere, quò in prouinciarum Belgicarum Principem inauguretur; hinc & nemo rem hanc damnat, ſed vt bonum factum interpretantur, tamquam ſi diuino illa nutu & beneplacito fieret. Hiſpaniarum Rex auunculo aduerſus rebelles auxilio venit, & ad eos qui impio & ſacrilego terras & prouincias Imperatorias auſu inuaſerant, hiſque eum pepulerant, ſuo in peculio (vti promeriti erant) caſtigandos cooperatur; & nulla typographica præla ſatis ſunt, ad probroſos in Regem noſtrũ confictos libellos cudendos. Palatinatum, Cæſaris in obſequium, & rebellantis ſubditi caſtigationem, occupat; & ſatis Europa chartæ non habet, ad infamia in eum ſcripta & ſatyras per orbem euulgandas. at cùm ſibi Palatinus regna & prouincias alienas, ſuique Imperatoris, nullâ præuiâ æquitate vindicat; nulli ſeſe Reges in cauſa Imperatoris mouent, calami quieſcunt, arma velut ſitu & rubigine obſita deliteſcunt. Quis hæc intelligat, quis comprehendat?

De Iuliaco quid dicam? Imperator armis fraternis eam occupat, illam ei ceſſurus, cui Iudices controuerſiæ dirimendæ propoſiti adiudicabunt. Hollandi, Francorũ armis, eam obſidio premunt,

premunt, intercipiunt, & diu possident; obloquitur nemo, imò Christianum & pium opus censetur. Hispaniarum Rex Duci Neoburgico, legitimo Iuliacensis & Cliuensis Ducatuum, Montium, aliarumque inde dependentium terrarum heredi, cuius mater, vnica superioris horum dominiorum Ducis, (huius mater FERDINANDI I. Cæsaris erat filia) proles in viuis superest, fert suppetias; omnis charta volitat, calami omnes viuere incipiunt.

Bataui per speciem Brandeburgicum iuuandi, varias ciuitates occupant, Embricam & Ressam præsidiis suis detinent & premunt; nemo mussitat. Rex verò, petente Neoburgico Duce, opidorum præsidia adauget; ferè orbis totius arma incalescunt, nemo non se ad scribendum accingit. Quis capiat hæc? Si Bataui Iuliacum retinuissent, & sua in ea præsidia firmassent; omnes se domi continerent. Regi verò nostro, in Ducis illius qui legitimus eius est Princeps, gratiam & vsum, sua ibidem præsidia locanti, anathema nemo non pronuntiat, ac diris caput eius deuouet; imò, si possent, lapidibus eum vniuersi impeterent. vniuersa enim illius verba & facta, quantumcumque iusta, blasphema cēsentur, ac proinde digna quæ lapidū imbre luant. Neminem calumnior aut culpo, nec quis æquitate causæ nitatur, meū est definire; sed hæcce status axiomata & vulgò receptas doctrinas intelli-

Metim, Virdunum, Tullum ab Imperio præſcindere, & etiamnum poſſidere: adhæc Cameracum occupare, Ducem Alenſonium magnis cum copiis in Belgium mittere, quò in prouinciarum Belgicarum Principem inauguretur; hinc & nemo rem hanc damnat, ſed vt bonum factum interpretantur, tamquam ſi diuino illa nutu & beneplacito fieret. Hiſpaniarum Rex auunculo aduerſus rebelles auxilio venit, & ad eos qui impio & ſacrilego terras & prouincias Imperatorias auſu inuaſerant, hiſque eum pepulerant, ſuo in peculio (vti promeriti erant) caſtigandos cooperatur; & nulla typographica præla ſatis ſunt, ad probroſos in Regem noſtrũ confictos libellos cudendos. Palatinatum, Cæſaris in obſequium, & rebellantis ſubditi caſtigationem, occupat; & ſatis Europa chartæ non habet, ad infamia in eum ſcripta & ſatyras per orbem euulgandas. at cùm ſibi Palatinus regna & prouincias alienas, ſuique Imperatoris, nullâ præuiâ æquitate vindicat; nulli ſeſe Reges in cauſa Imperatoris mouent, calami quieſcunt, arma velut ſitu & rubigine obſita deliteſcunt. Quis hæc intelligat, quis comprehendat?

De Iuliaco quid dicam? Imperator armis fraternis eam occupat, illam ei ceſſurus, cui Iudices controuerſiæ dirimendæ propoſiti adiudicabunt. Hollandi, Francorũ armis, eam obſidio premunt,

premunt, intercipiunt, & diu poſſident; obloquitur nemo, imò Chriſtianum & pium opus cenſetur. Hiſpaniarum Rex Duci Neoburgico, legitimo Iuliacenſis & Cliuenſis Ducatuum, Montium, aliarumque inde dependentium terrarum heredi, cuius mater, vnica ſuperioris horum dominiorum Ducis, (huius mater FERDINANDI I. Cæſaris erat filia) proles in viuis ſupereſt, fert ſuppetias; omnis charta volitat, calami omnes viuere incipiunt.

Bataui per ſpeciem Brandeburgicum iuuandi, varias ciuitates occupant, Embricam & Reſſam præſidiis ſuis detinent & premunt; nemo muſſitat. Rex verò, petente Neoburgico Duce, oppidorum præſidia adauget; ferè orbis totius arma incaleſcunt, nemo non ſe ad ſcribendum accingit. Quis capiat hæc? Si Bataui Iuliacum retinuiſſent, & ſua in ea præſidia firmaſſent; omnes ſe domi continerent. Regi verò noſtro, in Ducis illius qui legitimus eius, eſt Princeps, gratiam & vſum, ſua ibidem præſidia locanti, anathema nemo non pronuntiat, ac diris caput eius deuouet; imò, ſi poſſent, lapidibus eum vniuerſi impeterent. vniuerſa enim illius verba & facta, quantumcumque iuſta, blaſphema cēſentur, ac proinde digna quæ lapidū imbre luant. Neminem calumnior aut culpo, nec quis æquitate cauſæ nitatur, meū eſt definire; ſed hæcce ſtatus axiomata & vulgò receptas doctrinas intelli-

exercitus in domestico solo agentes, SPINOLA educat.

Secundò, vt Brunsuico-halberstadiensis, Marchio Durlachius, & spurio-Mansfeldius, triplicem simul constituentes exercitum, aduersus GONSALVVM DE CORDVBA, & TILLIVM, paucissimis instructos, in aciem prodeant: tanta tamen potentia mole sua fatiscens, succumbat, Palatinatus totus ad Regem transeat, &, quamuis multitudine nostros duplo penè superarent, tertiò tamen profligentur, non tam hominibus, quàm Deo pro Imperatoriis depugnante. Et, ecce, ad nauseam vsque, rabulæ omnes hîc ogganniunt, scriptisq; virulentis Regem nostrum calumniantur. Miror, eos & in Deum calamum non stringere, eumque non culpare aut calumniis proscindere; qui vt euidentissimè patuit, Imperatoris causam tuendam suscepit, hostium insolentiam deiecit.

Quis ergo Christianus approbet, aut ferat, Palatinum, numquam ab Imperatore vel in minimo violatum, aduersus eum insurgere ac rebellare; Turcas, & Turcis deteriorem Bethlinum, in eum concitare; omnium ferè Protestantium Principum arma euocare; sibimet ipsi manu armatâ coronam Bohemicam, quam Cæsari præter fas & sacrilegè detraxerat, imponere? Huic nemo occlamat, omnia ex æquitate & Dei ita disponentis voluntate fieri censentur.

At

At ſtatim vt auunculo ſuo Rex noſter, in cauſa iuſtiſſima, & qua æquiorem nulla vidit ætas, auxiliarias mittit copias; varij hinc inde per Europam volitant libelli, quaſi is rem iniquiſſimam tueretur. Hoc vt feram, à me ipſe nequeo impetrare.

Galliæ & Britanniæ Regibus fas erit, Batauos rebelles Regis noſtri ſubditos, totis viribus propugnare, & hunc omnimodis impedire, ſuo ne patrimonio pacificè fruatur; Hiſpano auunculum iuuare, quò ſubditum ſuum, rebellantē, & imperij arrogati reum, Bohemiâ aliiſque prouinciis iniquè inuaſis expellat, & eum pro meritis in proprio caſtiget, minimè licebit. Quonam ex Euangelio huiuſmodi Chriſtianus calamus lac ſugat? ecqui doctrinam hanc Patres tradidere?

Ludouicus XI. Galliæ Rex Caroli Audacis filiam à morte patris, Burgundiæ Ducatu, & non modica aliarum prouinciarum, quas pater eius Carolus moriens poſſederat, parte ſpoliat, eaſq; ſibi, vti & alia non pauca dominia legi Salicæ non obnoxia, quorum proinde à feminis adiri hereditas poteſt, quæque ad Sereniſſimam Infantē ISABELLAM (cuius mater trium Regum fratrum fuit ſoror, & ex Regia Valeſiorum ſtirpe ſola iam ſupereſt) æquiſſimo iure pertinent, vendicat; & nemo iniquam hanc eius inuaſionem carpit. Gallis, nullo præuio bello, licebit

Metim, Virdunum, Tullum ab Imperio præſcindere, & etiamnum poſſidere: adhæc Cameracum occupare, Ducem Alenſonium magnis cum copiis in Belgium mittere, quò in prouinciarum Belgicarum Principem inauguretur; hinc & nemo rem hanc damnat, ſed vt bonum factum interpretantur, tamquam ſi diuino illa nutu & beneplacito fieret. Hiſpaniarum Rex auunculo aduerſus rebelles auxilio venit, & ad eos qui impio & ſacrilego terras & prouincias Imperatorias auſu inuaſerant, hiſque eum pepulerant, ſuo in peculio (vti promeriti erant) caſtigandos cooperatur; & nulla typographica præla ſatis ſunt, ad probroſos in Regem noſtrũ confictos libellos cudendos. Palatinatum, Cæſaris in obſequium, & rebellantis ſubditi caſtigationem, occupat; & ſatis Europa chartæ non habet, ad infamia in eum ſcripta & ſatyras per orbem euulgandas. at cùm ſibi Palatinus regna & prouincias alienas, ſuique Imperatoris, nullâ præuiâ æquitate vindicat; nulli ſeſe Reges in cauſa Imperatoris mouent, calami quieſcunt, arma velut ſitu & rubigine obſita deliteſcunt. Quis hæc intelligat, quis comprehendat?

De Iuliaco quid dicam? Imperator armis fraternis eam occupat, illam ei ceſſurus, cui Iudices controuerſiæ dirimẽdæ propoſiti adiudicabunt. Hollandi, Francorũ armis, eam obſidio premunt,

premunt, intercipiunt, & diu possident; obloquitur nemo, imò Christianum & pium opus censetur. Hispaniarum Rex Duci Neoburgico, legitimo Iuliacensis & Cliuensis Ducatuum, Montium, aliarumque inde dependentium terrarum heredi, cuius mater, vnica superioris horum dominiorum Ducis, (huius mater FERDINANDI I. Cæsaris erat filia) proles in viuis superest, fert suppetias; omnis charta volitat, calami omnes viuere incipiunt.

Bataui per speciem Brandeburgicum iuuandi, varias ciuitates occupant, Embricam & Resam præsidiis suis detinent & premunt; nemo mussitat. Rex verò, petente Neoburgico Duce, opidorum præsidia adauget; ferè orbis totius arma incalescunt, nemo non se ad scribendum accingit. Quis capiat hæc? Si Bataui Iuliacum retinuissent, & sua in ea præsidia firmassent; omnes se domi continerent. Regi verò nostro, in Ducis illius qui legitimus eius est Princeps, gratiam & vsum, sua ibidem præsidia locanti, anathema nemo non pronuntiat, ac diris caput eius deuouet; imò, si possent, lapidibus eum vniuersi impeterent. vniuersa enim illius verba & facta, quantumcumque iusta, blasphema cēsentur, ac proinde digna quæ lapidū imbre luant. Neminem calumnior aut culpo, nec quis æquitate causæ nitatur, meū est definire; sed hæcce status axiomata & vulgò receptas doctrinas intelli-

telligere me non posse, palàm pronuntio, nec sacris ea Litteris deprompta videri. Ea qui vsurpant & probant, vndenam mutuati sint & hauserint, secum ipsi dispiciant. Hispaniense ingenium meum vtcumque stupidum, profunditatem hanc nequit penetrare, nec ad hanc altitudinem euolare. Quem mihi militi, & in armis nato & adulto stuporem ignoscas oportet. Itaque finem hîc facio, meque reprimo: dies enim in vesperam declinat, cuius mediam propè partem huic colloquio impendimus.

PELAG. Vlteriùs porrò molestus tibi esse nolo, summas potiùs ex animo gratias ago; simulque boni omnis datorem Deum rogo, huius vt tibi laboris mercedem rependat, & doctrinæ ac consiliorum tuorum amplectendorum desiderium animis illorum inspiret, qui totius reip. bonum, diuini nominis gloriam, regni huius prosperitatem, consilio & opere promouere possunt. Itaque me æternum obsequio tuo deuotum habe.

APOCA-

APOCALYPSIS
BATAVICA

Beneuole Lector.

VERIDICO *Belgico Batauicam maritare placuit Apocalypsin, vt sibi per omnia pares. quod tibi coniugium, spero, minimè displicebit. In tui ergo gratiam iunxi, vt & meliùs vnum alteri componas, & commodiùs per viam tecum feras; vt, quod tum hæc, tum temporis longitudo adfert tædium, in curru æquè ac naui isthæc legendo leues, & cum duobus hisce prudentibus viris subinde colloquendo otium fallas, animumque oblectes.*

APOCALYPSIS BATAVICA.

INSVPERABILIS noſtra potentia per vniuerſum terrarum orbem iam innotuit: generoſa noſtra audacia & animoſitas per omnes eiuſdem angulos ſeſe diffudit. Sua Romani eouſque arma non produxerunt, quouſque nos noſtra. Orbem, quà patet, ſæpiſſimè enauigauimus; nullum vt ſuis ſol angulum

gulum radijs perlustret, quem nostra non lustrarint, non viderint arma.

Orientalis Indiæ prouincias omnes percurrimus, varijs illius in insulis arces & propugnacula nostra magna cum industria condidimus; vt iam non modicam maximarum insularum, in quibus Indorum potentia potissimùm sita est, partem nostræ potestati asseruerimus.

Hinc factum, vt ferè omnes orbis terrarum Reges ac Principes opem nostram efflagitent, vt, quemadmodum olim Romani rerum domini, armatas illis leges præscribere & imponere, in nostra sit manu.

Gallia plus quàm semel potentiæ nostræ suppetias petijt, & felicem earum successum, in expeditione contra Soubisium suscepta sensit. Ipsi quoque Reformati Rupellani & Montalbanenses, non abhinc multis annis, aduersus Regem suum dum insurgunt, ope nostra suffulti, edomari non potuere. Testari vt possit Gallia, illuc suam inclinare prosperitatem, vbi nostra sunt arma; & illi victoriam parti accedere, cui nobis pro temporis oportunitate cum armis nostris lubet accedere.

Anglorum Rex in Regia sua aduersum Hispanos expeditione arma & naues nostras expetijt; quibus si careret, nullam sibi de Hispana potentia victoriam auderet polliceri.

Daniæ item Rex, generalis Inferioris Saxo-

niæ

niæ districtus copiarum imperator denominatus, sæpissimè nostra requisiuit subsidia; in his namque omnem spem suam reponebat: vnde etiam hæc illi magna cum fide submisimus.

Brandeburgicus Marchio iam dudum à Neoburgico Hispanis armis suffulto, fortunata nostra arma impedimento nî fuissent, debellatus, & toto Iuliacensi, Cliuio & Montensi dominio eiectus esset.

Comes Palatinus suasu, consilio & auspicijs nostris Bohemicam sibi coronam imposuit; & eamdem etiamnum haberet, quin & Imperatoriam pacificè iam possideret, si modò Bohemi ante Pragam nostra sequi consilia, & animositatem imitari bellicam voluissent.

Gades, Hispaniæ fauces & introitum, per quem olim Mauri in eam penetrarunt, & plus septingentis annis possederunt, nostris Comes Essexiæ auspicijs inuasit & expugnauit; Anglorumque etiamnum in potestate forent, si ibidem is, (vt consulebamus) arce erectâ se communire voluisset.

Potens Venetorum Respublica, nostra, dum aduersus Pontificē Paulum V. ac deinde FERDINANDVM, modò Imperatorem, bellum gereret, subsidia exposcere sibi probro non duxit.

Sabaudiæ Dux, heros ille indefatigabilis, nostrorum ope armorum, cum varijs Hispanorum exercitibus, quibus S. Germani Marchio,

&

& Feriæ Dux cum poteſtate præerant, feliciter conflixit, & ſuperior euaſit. Iam dudum is Genuam, vti & Mediolanum, & Neapolitanum ac Siciliæ regna inuaſiſſet, ſi noſtrorum ductorum conſilijs Galli acquieſcere, & hebdomade quæ Paſchalia præcurrit feſta, montes penetrare voluiſſent. Genua quippe nullo commeatu, & paucis ad defenſionem neceſſarijs rebus tunc erat inſtructa. Certum verò eſt, ab illa vniuerſæ imperium Italiæ, tamquam ab ancora nauim, ab arce & propugnaculis vrbem, à duce ſuo exercitum, tunc pependiſſe. Etenim Mediolanum præſidiarios pauciſſimos habebat, Siciliam & Neapolitanum regnum qui defenderent, aliò conceſſerant. vt à ſola Genua, Italia vniuerſa, velut à filo penderet.

Moſcus cum Poloniæ Rege bello decertans, copijs noſtris adſcribat oportet, quòd victor euaſerit, & ſua conſeruarit.

Succiæ Rex, noſtris & armis & ductu fortunatiſſimè cum Polonis certauit, ac Rigam locaque ei vicina illis ademit.

Gabor Bethlinus animoſam & generoſam ſuam aduerſus Imperatorem FERDINANDVM initam expeditionem, noſtro ſuaſu ac milite, felicem ad exitum conduxit.

Magnus Turcarum Dominus noſtras, ad inimicorum ſuorum incurſiones coërcendas, etiam naues expetiuit.

Po-

Potens & longè dissitus Persarum Rex, in Armuzia sibi vindicanda, nostros in belli societatem adsciuit.

Brasilij vni nostræ potentiæ attribuant, quòd, Hispanicæ seruitutis excusso iugo, pristinæ libertati se, præter omnium exspectationem & opinionem, viderint restitutos.

Americanis, Perüanis, Mexicanis, nostris ipsi classibus sæpè timorem incussimus.

Magnus Mogoris Monarcha nostram ambiuit amicitiam & fœdus. ambiuit & potentissimus Sinarum Rex, & Iaponiorum dynarcha, nec non vniuersi omnium Orientalis Indiæ prouinciarum & insularum Reguli.

Maris porro imperium penes nos esse, in confesso est, & notius quàm vt opus sit dicere. Nullas quippe quis ab hominum memoria, omni retro ætate, audiat, vel in omnibus omnium gentium historijs legat, generosiores, audaciores, simul & feliciores expeditiones, quã nostrates paucis abhinc annis suscepere; vt qui soli plus viarum terra marique confecimus, quàm omnes aliorum regnorum nautæ.

Adhæc, plus quinque & quinquaginta annis terra marique, toto penè terrarũ orbe, aduersus Regum omnium potentissimum iuxtà ac maximum, bello certauimus. Vicimus multa, amisimus nihil; non modicam terræ partem, tam hisce in prouincijs, quàm in India, ei ademimus,

quam

quam etiamnum in poteſtate noſtra habemus: claſſes eius plus quàm ſemel aut diſturbauimus, aut intercepimus. vrbes & prouincias illius expugnauimus, exercitus varios fudimus, eumq́ue ad inducias, & ab armis ceſſationē à nobis expoſcendā compulimus; quas, Belgicarum prouinciarum vaſtationem & deſolationem ſolùm miſerati, Regum Galliæ & Britanniæ interuentione & ſuaſu, ei denegare non potuimus.

Quamquam fateri me oportet, non eam noſtram fuiſſe potentiam, vt ea ſola tam potenti validoq́ue Regi, tot per annos reſiſtere potuiſſet. hac enim de cauſa, vicinorum Regum, Proteſtantium Imperij Principum, & Sereniſſimæ Venetorum Reipubl. auxilia implorauimus; vt vnitis iunctiſq́ue viribus, atque vnanimi conatu, communi Europæ totius hoſti nos opponeremus, eiuſq́ue potentiam & vires ita acideremus, vt is ad Galliam, Britanniam, Germaniam, & Venetos impetendos impotens fieret, & ſua continere arma domi cogeretur. Nec multo ad hoc apud exteros opus fuit conatu aut molimine, cùm Hiſpana potentia in omnium Regum ac Monarcharum oculis ſudes ſit & cordolium.

Et hæc omnia fortunatiſſimis ductorum noſtrorum, Auriacorum Principum, Gulielmi & Mauritij Naſſouiorum, iuratiſſimorum Hiſpanicæ, nec non Auſtriacæ domus potentiæ hoſtium, auſpicijs ductuq́ue geſſimus; idq́ue, vt

in naturalem & innatam homini, libertatem nos vindicaremus, & ab Hiſpanico dominatu & Inquiſitione liberi viueremus.

Sed potiſſima armorum induendorum cauſa, fuit religionis noſtræ propugnatio. in ea quippe cupimus eſſe liberi, & talem deligere, qualem cuique noſtrûm & voluntatis inſtinctus & internus Domini ſpiritus præ alia amplectendam ſuaderet; & vnicuique libertatem dari, eam fidem & religionem aſſumendi, quæ ei ad ſalutem conſequendam optima videretur, neminem ad certam & determinatam aliquam deligendam compellendo. In quo, tum naturam, tum Deum ipſum ſumus imitati, qui liberum nobis dedit arbitrium atque optioné, ignemque & aquam ſimul appoſuit, vt ad alterutrum, prout liberet, manum extendamus; nulla verò voluntati vis inferatur.

Et licet in eadem, qua Hiſpani, fide, iam inde à multis ſæculis, continuâ patrum ſucceſſione, nati eſſemus; & per aliquot annorum centurias, in eadem quoque, ſponte, non repugnanter, nec inuiti, vixiſſemus; innatæ tamen hominibus libertati videbatur aduerſari, à quoquam nos compelli, in eadem vt perſeueraremus, viueremus & moreremur: cùm fidei & aſſumptionem & conſeruationem homini liberam & à nullo dependenté fecerit Deus, hæcque ipſa eiuſdem ſit donum, ad quam proinde neminem

par

par ſit cogi,ſed vnicuique liberum relinqui, vt in cuius libuerit, illius verba iuret.

Vt igitur libertatem noſtram,hominibus diuinitus datam, conſeruaremus, aduerſus omnium orbe toto Regum potentiſſimum,inſigni cum audacia,armis nobis agendum putauimus; cauſæ noſtræ æquitate freti, dum nimirum innatam nobis & à Deo datam libertatem propugnamus.

Atque ideo anno MDLXXVII. Ianuarij die XXII. Harlemienſibus ſolenni iuramento promiſimus, vt, quotquot tum è ſæcularibus, tum Eccleſiaſticis in Romanæ religionis exercitio permanere vellent; nullum in eo à quopiam impedimentum paterentur. Artic. namque I. pactorum ſic dicitur: *Quantum ad caput religionis; promittimus fore, vt Romanæ religionis exercitium Harlemij, tam inter ſæculares, quàm Eccleſiaſticos & Religioſos, tam viros quàm fæminas, qui eamdem exercere volent,futurum ſit liberum & ſine vllo impedimento,turbatione & iniuria exercendum.* Hæc noſtra ſunt verba. In quibus mox ſequitur: *Quiſquis verò Romanæ huic religioni iniuriam,turbelam,aut impedimentum aliquod attulerit grauiſſimas tamquam publicæ quietis perturbator, ſine vlla conniuentia vel indulgentia,pœnas dabit.*

Eodem anno, XXII. Martij menſis, idipſum Goeſanis & Sutbeuerlandijs,iureiurando art. I. promiſimus.

Idem in quinto conuentionis cum Vltraiectinis anno MDLXXIX. initæ articulo expressum legere est. Artic. verò 13. sic: *Vnicuique in sua religione liberum erit exercitium; ac eiusdem causa, nullus aliquod à quoquam grauamen, maleficium, aut vexationem patietur.*

Quin etiam apertiori Amsterodamensibus, anno MDLXXVIII. 8. Februarij die, promisso cauimus, dum artic. 1. dicimus: *In Amsterodamensi ciuitate, & omnibus eius territorij terminis ac dominio, nulla præterquàm antiqua Romana prædicabitur, docebitur, exercebitur religio.*

In conuentione autem Grauiensi anno MDCII. peracta, sic art. 1. polliciti sumus: *Omnes Religiosi, tam viri quàm feminæ, nullo excepto; item omnes Catholici ciues & inquilini, in Catholicæ religionis exercitio pacificè agere & manere permittentur.*

Hæc autem fecimus, vt vnicuique plenam in fide assumenda libertatem faceremus. quamquam me fateri necesse sit, his nos promissis, cesto iureiurando firmatis, minimè stetisse; verùm, non tam deliberata nostra voluntate, quàm seditiosorum & perduellium quorumdam instinctu & suasu. Putem autem, si addictam Catholicis fidem seruassemus, futurum fuisse, vt iam penè omnibus hostibus nostris superiores essemus. Sed vti in multorum capitum ac senatorum concilio fieri videmus, vt sæpè

vnus alterius ſententiæ aut opinioni acquieſcere recuſet;& quemadmodum nauis medios inter maris fluctus conſtituta , non rarò , gubernatore etiam reluctante & inuito, vndarum & ventorum vi ad littus hoſtile eijcitur ; ita & in Republica , quæ diuerſorum capitum & opinionũ colluuie conſtat, & in qua ſæpè magis ex aliqua neceſſitate,ac vi exteriùs admota, & coacta inconſiderantia,quàm maturis, deliberatis ac præmeditatis conſilijs homines aguntur,vſu venire conſtat.

Quod quãuis homini, qui futura & euentura vſquequaq; ad plenum præuidere nequit,vt etiam addicta & promiſſa ſua non rarò immutare cogatur, ignoſcendum ſit ; attamen citra extremam & ſummam id neceſſitatem fieri non debet.quæ vbi premit & vrget,priùs alteri promiſſa ad aliquod erunt tempus ſeponẽda, cùm videlicet ea, ſine notabili reip. incommodo & damno præſtari non poterunt. Atque hoc in caſu , eorum violationem & infractionem vir prudens ignoſcat oportet, cùm maior vis ijs & potentia præualeat.

Vnde etiam contingit, vt, dum maius & inexſpectatũ deforis bonum nobis aduenit, priora minoris boni promiſſa,illius cauſâ violemus. Etenim ſi maius illud præuidiſſemus , minus non promiſiſſemus ; præſertim cùm vi armorum quædam ſpondere & iurare compellimur,

quæ postea, è casibus & euentis quibusdam inexspectatis, notamus vniuerso & cōmuni reip. bono repugnare. Cumque maius bonum minori prævalere debeat, & inexspectatum nos damnum vrgeat; fas & æquum videatur, priores sponsiones, publici causa boni, in quid melius commutare.

Hæc vt ita se habeant, negare tamen non possum, maiorem nos Catholicis Romanis libertatem concedere oportuisse, atque adeò illi, quam semper spectauimus & iactauimus, religionis libertati repugnare, quempiam aut ad certam aliquam fidem assumendam, aut ab ea quam aliàs assumpsit recedendum cogere, illius causa eum persequi, & damnum inferre; aut in eiusdem professione & exercitio, quæ vnicuique ita libera esse debet, nullus vt in sua turbandus sit, perturbare; aut conscientiæ alicuius vim inferre; aut denique maiorem dominatum exercere velle, quàm in homines ipse exerceat Deus.

Et sanè petentibus à me Catholicis nostris inquilinis, quanam in re conscientiæ libertas sita sit; an non in libera eius religionis, quam mens & instinctus noster interior optimam nobis esse contestatur, delectione? quid respōdeam nescio. Vti nec rogantibus, in quo nos ab Hispanis quoad religionū exercitia inhibenda discrepemus. Hispani namque Reformatæ re-

ligionis exercitium prohibet: nos antiquæ Romanæ Catholicæ, in qua omnes maiores nostri iam inde à multis sæculis & vixere & mortui sunt, vsum proscribimus.

Illi supplicia infligunt peregrinas religiones profitentibus: nos qui aliam præterquam nostram, & maximè qui Romanam profitentur, mulctamus. Quod dum facimus, omnes retrò maiores nostros damnamus, ipsosque in posteris castigamus.

Illi graues & diras leges ferunt in eos, qui secum in fide non conspirant: nos sanguinariorum in Romanæ religionis, etiam in cellarijs & speluncis sub terra, & solarijs, cultores edictorum ferendorum finem nullum facimus. Si maiores nostri à morte resurgerent, & à fide sua primigenia & cum lacte nutricis imbibita desciscere nollent, nescio an non & illos decretis nostris premeremus,

Illi libros omnes, quibus peregrina religio traditur, proscribunt: nos in eos qui Romanæ fidei libros, aut legunt, aut domi seruant, grauiter animaduertimus. timeo sanè vt & in maiores nostros hac de causa animaduerteremus.

Illi regnis & prouincijs suis vniuersos excludunt qui externam fidem sequuntur: nos Romanæ fidei cultores à quolibet magistratu dignitate & munere publico arcemus. nescio an non & patres nostros, si in viuis essent, tamquam

Romanæ fidei defenſores & propugnatores, arceremus.

Plenis faucibus, ſexcentis libris, & nuſquam non, Hiſpaniarum Regem ſugillamus, quòd nos ad fidem ſuſceptam deſerendam compellere, aut eam quam animus nobis ſuſcipiendam dictabat, ſuſcipere inhibere voluerit. Et nos, Romanos fidei ſuæ veteri renuntiare cogimus, cùm tamen nos fateri oporteat, Romanam ſupra nongentos apud nos annos viguiſſe, antequam nupera Reformatio iam inde è Germania & Gallia ad nos commigraſſet.

Sciſcitantur à nobis, nec immeritò, quo eos iure nouem ſæculorum poſſeſſione deturbemus, cùm ipſi quinquagenaria Reformationis noſtræ poſſeſſione ab Hiſpanis deturbari ac deiici nolimus? Quid ipſis ad hoc replicē, aliud non habeo, quàm, noſtrum id Statum ſuo à nobis iure depoſcere.

Regerunt hi rurſus, Hiſpanorum quoque in his prouinciis Statum popoſciſſe, nulla vt alia, præterquam ſua, religio permitteretur. Hanc tamen illationē plurimis olim libris impugnauimus, & quæ ipſi nunc vſurpamus axiomata (cùm aliud quod reſpondeamus, nobis non ſuppeditet, quàm è Status noſtri re non videri, Romanæ exercitium religionis permitti) hactenus armis tum patriis, tum externis oppugnare contendimus.

Præter

Præter hæc nobis obiiciunt, Romanæ fidei hiſce in locis cultores, primos aduerſus Hiſpanum arma induiſſe, primos ſuo profugum Auracum gremio ſuſcepiſſe, eique tutum apud ſe aſylum præbuiſſe. Id quidē nos cōfiteri oportet, licet illis ſuæ exercitium religionis prohibeamus, qui tum auro, tum vita, primi libertatis noſtræ, qua modò pacificè fruimur, auctores & vindices exſtitere.

Ad Romanam tamen religionem prouinciis noſtris eliminandā, aliqua nos mouere ratio videtur: ne videlicet religionis huius efficaciâ, vi, & exteriore cæremoniarum illius ſplendore (vti Aduocatus ſubveritus dicere ſolebat) cariſſimi & amātiſſimi populares noſtri pellecti paulatim, tandem ad illam accedant; itaque religionis huius, quam & Hiſpani profitentur, potentia & adminiculo, priſtini ſui Principis, Hiſpaniarum Regis, recordentur, & erga eum animis propendere incipiant. Quod certè patriæ libertati quæ nihil Hiſpanicum fert, & omnem erga eos affectum excludit, nimium quantum repugnaret.

Sed Romanos miſſos facientes, quid de confratribus noſtris Arminianis, fidis noſtris commilitonibus, veris patriæ libertatis nobiſcum zelatoribus, & aduerſus omnem Hiſpanorum potentiam propugnatoribus dicemus? quæ porro ratio nobis dictat & ſuadet, vt liberum

illis religionis suæ exercitium permittere nolimus, sed omnem conscientiæ libertatē, & liberam fidei suæ susceptionem ac professionem auferamus, Gommaro nostro ac Synodo Dordracenæ eos inuitos subscribere compellentes.

Orbe toto Hispanos inauditæ & intolerabilis cuiusdam tyrannidis passim accusauimus, quòd nos ad Tridentini Concilij obseruationem vellent compellere. & nos iam, non Catholicos solùm Romanos, sed & fidos cooperatores nostros Arminianos, in Dordracenam Synodum vt iurent, eamque propugnent, cogere volumus. Quin & eousque nostra ascendit superbia & præsumptio, vt & Henrico Nassouio Auriaco Principi eam, quò in illam iuret, obtrudere non vereamur. Ecquis vmquam audaciorem impudentioremúe stuporem vidit? quid ad hæc respondere possumus?

Nec hîc stetimus. sed vlteriùs progressi, generalem prouinciarum Syndicum & Aduocatum, Arminianorum coryphæum, vnicum patrię zelatorem, tutorem ac parentem; sincerum, non fucatum aut fictum & natum Hollandum, iuratissimum Hispani nominis hostem (cuius vnius sapienti ac solerti consilio astuque, cùm ad extremum nostra iam redacta esset potentia, & annuum fœnus ita graue, vt omnes nostri prouentus ei ferendo nimis quàm impares essent; factum est, vt potentissimus Hispaniarum

rum Rex primus inducias & ab armis cessationem à nobis expetierit) neci dedimus, & infami carnificis securi subiecimus. idque potissimùm exterorum Gommaristarum, iuratissimorum communis prouinciarum nostrarum boni hostium, qui iam inde è Brabantinis partibus in has profugi, homines de triuio ac terrę filij cùm essent, post pauculorũ annorum dignitatem & magistratum iam supra octoginta, etiam centum, in annos singulos de prouentibus suis florenorum millia percipiunt, suasu & instinctu. Vndenam verò hi ita rem fecerint, & hæc illis sors allapsa sit, aliis cogitandum & examinandum relinquo.

Quid ergo Arminianis, meritò de istac iniuria conquerentibus, respondeamus? quam vel verosimilem facti huius rationem illis reddamus? præsertim cùm eos & omni magistratu excluserimus, illorumq; in locum, in omnibus propè ciuitatibus, sartores, cerdones, veteramentarios, piscatores, fabros ferrarios, cæmentarios, scriniarios, carpentarios, aliosque eius notæ triobolares gnathones, quibus res angusta domi, spes nulla foris, substituerimus. & hos vrbiũ gubernaculo admouimus, nullo alio nomine cõmendabiles, quàm quòd Gommarũ mordicus tuerentur; vt horum operâ & adminiculo executioni mandaremus, quod perduellibus & publicæ quietis perturbatoribus nonnullis allu-

 beret:

beret: probè gnari mendiculos hoſce Gommariſticos magiſtratus nobis per omnia ad nutum, ſeu cereos, fore obſequentiſſimos. neque enim eos aliud fuiſſe dicas, quàm impium quoddam & nefarium eorum, quibus propoſitum erat res nouare, patriæ noſtræ libertatem tanto ſanguine comparatam peſſumdare & euertere, eamq; noui cuiuſdam Comitis ſeruituti & dominatui denuo ſubiicere, inſtrumentum.

Etenim, non ſine inſigni fortitudinis noſtræ labe, fateamur oportet, nullum ab hominum memoria Dominum, Comitem, Principem, aut Regem, tantum in haſce prouincias earumque inquilinos iuris habuiſſe aut vſurpaſſe, quantũ nuperus habuit Auriacus Princeps Mauritius. Imò nullum, etiam inter Hiſpaniæ Reges, futurum, qui adeò liberè, audacter, hominem nullum timendo, omnia priora noſtra priuilegia, nullo excepto, ſit (vt ipſe) abrogaturus: adeò vt abſolutius & maius in haſce prouincias imperium habuerit, quàm ſuperiorum Principum ac Comitum vllus.

Illo enim viuo, poſt Aduocati noſtri mortem, velut incarcerati & mures in muſcipula viximus. Etenim, toto induciarum tempore, adeò omnes terræ limites & acceſſiones nouis munitionibus & arcibus, in quas multi florenorum milliones ſunt impenſi, firmauit, validiſq; militum præſidiis communiuit (quos item ad mini-

minimum oculorum nutum paratiſſimos,ſibiq́; addictiſſimos, & per omnia habuit obſequentiſſimos) vt illius vnius imperio, quòd arma & propugnacula prouinciarum omnia ſua in poteſtate haberet, cuncta regerentur, & nos inuitos licèt,ſibi parêre cogeret.

Qui puro religionis & fidei zelo hæc eum feciſſe putat,næ ille ſublimi eius ingenio & ſpiritui iniurius eſt. illius enim religio, eius erat magnitudo & potentia,omnis ad eam perueniendi via & ratio, gladius & arma; potens illius Deus, ſui ipſius amor, inſtrumenta bellica, vis, exercitus, quos adinſtar filiorum ſuo velut in gremio habebat. Equidem per magnũ Iehoua, Deum deorum iuro,ſi nulla,niſi Romanæ religionis adminiculo & medio, ad prouinciarum harum imperium illi patuiſſet via, illam ipſum non ſecùs ac veſtem nouam, haud illubenter aſſumpturum fuiſſe. etenim multis Miſſarum ſacrificiis æquiualet Hollandia. Et quis adeò demens, vt terram hanc promiſſionis, ob non aſſumptum Romanæ religionis velamen & ſpeciem, velit amittere? Maior ſanè erat Mauritij ſapientia, quàm vt ob fidem quam nõ profiteretur,pretioſo hoc monili carere vellet: neúe adeò is deſipiebat,vt, ne Romanæ Eccleſiæ cæremonias admitteret, hanc ſibi è manibus imperandi occaſionem elabi ſineret.Imò etiam (iurare auſim) hebdomadatim peccatorum

confeſ.

confeſſionem inſtituiſſet, & Romano cœnam Eccleſiaſticam more percepiſſet, ſi hac illi viâ ad Germanicum Imperium, aut certè alium paulò inferiorem principatum aditus patuiſſet. Mihi credas velim, adeò is in Gommari verba, aut Synodi Dordracenæ decreta non iurarat, vt ſe illorum tuendorum cauſâ, non dico flammis tradidiſſet, vel alapam, aut irrogatam dicti mendacij contumeliam tuliſſet, ſed ne vel minimam aciculæ, etiam in omnium Hollandicarum, quotquot cogi poſſent, Synodorum, aut excerebrati Gommari gratiam, puncturam pati voluiſſet. Vſque adeò is vecors non erat. Illa enim ei optima videbatur religio, quæ ad illius quam ſpectabat magnitudinis incrementum & promotionem maximè conducebat. Secùs de eo qui opinatur, errat grauiſſimè.

Eamdem quoque religionem profitentur & ſectantur, quotquot ei Aduocati de medio tollendi ſuaſores & inſtigatores fuere. Summus illorum Deus, eſt compendium & honoris incrementũ; religio verò, omnis illa per quam optatis eorum commodis, poſſeſſionibus, dominatui aliqua fieri poteſt acceſſio. Imò, tametſi hanc religionẽ cacodæmones ſectarentur, plenis eam nihilominus vlnis & ambabus manibus amplecterentur. Cælum ipſorum in terra eſt; aliud quippe nec exſpectant, nec eſſe credunt. inter hominis enim, & iumenti aut bo-
uis

uis Hollandici mortem nullum ponunt discrimen;& credũt firmiter, nullam, post hanc mortalem, vitam superesse aut exspectandam. Vt mirandum non sit, illam ipsis religionem optimam videri, quæ ad destinatum illos finem & scopum optimè dirigit. Sic mercator illam sibi viam compendiosissimam & optimam ducit, per quam maior peculio ipsius fit accessio, & annuus prouentus maximè increscit. Quisquis aliam Statibus nos regentibus religionem affricat, magnam illorum sagacitati, acumini, & prudentiæ irrogat iniuriam. Hinc toties eam vendere, abnegare, & abiurare non dubitabunt, quoties per aliam quamdã maior quęstûs & cõmodi spes affulgebit. Imò nec Turcismum, Iudaismum, & proinde nec circumcisionem abnuent, si hæc illos fides ad scopũ præfixum, speratas opes & honores conductura sit. Aliud qui de ipsis sentit aut opinatur, cæcutit. Asseuerare & iureiurãdo confirmare ausim, fore vt etiã parentes, vxorem, filios, Hollandiam, Deum ipsum venderent, quò votorum & intẽtionis suæ reddantur compotes. Exemplo tantùm tibi sit, quod superioribus hisce annis, tam in Gallia, quàm Anglia machinatum est. quoties enim duobus illis Regibus nescientes venditi sumus! Testãtur hoc immensa illa & regia, quæ Legati nostri domum retulere, quibusque suas illi facultates incredibile quantum adauxere, mune-

ra.

ra. Si tam facilè nos tradere, quàm vendere, potuiſſent, iam dudum Anglorum aut Francorum ſub iugo gemuiſſemus.

An non iſthoc in euentu longè ſatius nos eſſet Hiſpano ſubiici? Hoc tecum cogites obſecro, & ſimul intuere (reprimo me) Francorum leuitatem & inconſtantiam, intolerabilem Anglorum arrogantiam, quæ gentes reliquas ſeu peripſemata & propudia præ ſe contemnunt. Illorum ſecures, cruces, patibula intuere; vtriuſque gentis mores cum Hiſpanorum moribus compone.

Hiſpanorum mores te docebunt Siculi, Neapolitani, Mediolanēſes, quibus tot annis Hiſpani ſunt dominati, & etiamnum dominantur. Vide, quàm illis pacificè leniterque præſint, quanta incolæ & indigenæ in ſecuritate & quiete agant, quàm omnis metus expertes, quàm ab vniuerſis hoſtibus ſuis tuti, quanta domi pace potiantur, & toto dominatus Hiſpanici tempore ſint potiti; cùm ante illum vix eſſet annus, quo non aut domeſtico, aut externo bello fatigarentur. Sunt hæc huiuſmodi, vt & ad oculum videri, & manibus propè queant palpari; & orbe toto quàm notiſſima. Quam illorum fidem, ſinceritatem, & in addicta ſemel fide tenenda conſtantiam docere quoque nos poſſunt noſtri nuper è Braſilia reuerſi; quos primùm Hiſpani magna cum humanitate in fidem

&

& tutelam ſuam recepere, dein domum reuertentibus de omnibus rebus neceſſariis proſpexere, & in Hollandiam non tamquam hoſtes, ſed hoſpites & amicos, reuexere; nullus noſtrûm vt vel verbum contumelioſum & aſperius, aut minimum maleficij ſignum, ab ipſis ſit paſſus; ſed toto viæ tempore quaſi ſocii, & vnius Regis ſubditi amicè beneuoleque ſint habiti. Non poſſunt hanc noſtri iam domum reuerſi benignitatem non vbiuis prædicare, & centuplo maiorem exſpectatione ſe in hoſte humanitatem & affectum expertos, maiorem quoque beneuolentiam, quàm in ſuis ciuibus & eiuſdem ſecum gentis hominibus; plura denique beneficia quàm addicta erant, percepiſſe, paſſim ſpargere.

Idem & in Bredanæ vrbis iam victæ & traditæ pactis conuentis videri poterit. Etenim SPINOLA, copiarum Hiſpanienſium imperator, cùm ex interceptis ex vrbe in caſtra noſtra, & è caſtris viciſſim in vrbem miſſis litteris, quis rerum noſtrarum in vrbe ſtatus, quæ opidanorum eſſet neceſſitas, didiciſſet; HENRICVM COMITEM DE BERGIS in vrbem ad Gubernatorem emiſit, qui amicè ei conſuleret eam vt Regi quantocyùs traderet, etſi noſtris è litteris iam tum noſſet opidanis nonniſi in ſex dies annonam ſupereſſe. quorum exſpirationem cùm exſpectare, ac proinde noſtros ad probroſiſſimas

mas & turpissimas conuentionis conditiones adigere potuisset ; nihilominùs ostendere ad oculũ cupiens, Hispaniarum Regem tyrannorũ more nõ agere (quemadmodũ nonnulli nostrorum, & præsertim verbi diuini Prædicatores, plenis faucibus numquam non iactant) neúe nos vt seruos aut mancipia velle habere, sed illum verè, etiam in contumaces vasallos & filios, se patrem exhibere ; incredibili erga nos humanitate est vsus, sine vlla nos necessitate præuenit, & in victos benignum se victorem exhibuit. Quam etiam benignitatem declarauit tum, cùm præsidiarios nostros, non sine ipsorum stupore, & magno nominis sui apud omnes gentes præconio, peramanter ac benignè habuit. Vnde numquam non eum prædicabũt, atque inprimis ipsam Infantem ISABELLAM, cuius maternis ab vberibus lenitatẽ hanc profluxisse minimè dubitandum est, probè gnaræ hanc & patruelis sui Hispaniarum Regis, esse mentem. Vt nos de paterno Regis in nos & hasce prouincias affectu amoreque nefas sit dubitare. has enim ille semper primariam coronæ suæ gemmam duxit, easque vt subigat, & aduersus plurimorum Regum, Principum ac Rerumpublicarũ potentiam sibi vindicet & comparet, nullo hactenus sanguine aut auro pepercit; atque (vt Hispani vulgò dictitant) nonaginta nouem prouincias suas propemodum do-

deſeruit, quò errabundam hanc Belgicam ouiculam, ad Regium ſuum ouile, magno animi ſui cum gaudio & voluptate reducat. Non id eò dico, vt Hiſpano nos ſubiiciamus; ſed vt hinc liqueat, centuplo ſe hos benigniores erga nos præbuiſſe, quàm modò Franci in Italos, & olim in Genuenſes, Siculos, Neapolitanos, Mediolanenſes præbuere; & millecuplo humaniores, quàm nos in Indos, quos noſtrates nullo ſuo merito & nullius culpæ reos, inauditis ſupplicijs & incredibili cum immanitate, iubentibus Præfectis noſtris, neci dederunt; idque non militari quadam petulantia aut licentia, ſed præmeditato noſtrorū conſilio, & occultis ad hoc ipſum faciendum traditis litteris. Quod ſanè Orientalis Indiæ ſocietatis membra & Directores negare nequeunt. Atque hæc forſan eſt cauſa, cur Admiralius noſter Wittardus cum omnibus ſuis, parricidalis ſuæ feritatis pœnas Deo vindici dederit.

Non ignoramus etiam, quo in Orientis India modo in amicos noſtros Anglos anno MDCXX. ſæuierimus: quos manibus pedibuſque vinctos, & è ſcopulis præcipites datos, membratim dilaniari vidimus. Anno verò poſt hunc tertio, alios de trabe ſuſpenſos aqua infuſa propemodum ſuffocauimus. Aliorum quoque plantis pedum, manuum volis, & axillis ardentes faces admouentes, lento eos excruciauimus

mus ſupplicio,& mille mortibus;quos tandem poſt omnem hanc carnificinam, ſecuri ſubiecimus.Hoc ſanè ipſi negare non poſſumus;Anglorum quippe nomina,vti & ductoris illorum Gabrielis Towerſonij,orbe toto notiora ſunt, quàm vt rem negemus. Ac licèt hanc Angli barbariem & carnificinam auro noſtro excæcati,diſſimulent & æquo ferant animo;non eo tamen minùs omnium bonorum animos hæc offendit,& omnium linguis carpitur. Non tanta Hiſpani in noſtrates, iuratiſſimos ſuos hoſtes, crudelitate ſæuierunt, & feritatem exercuere, quanta noſtri in amicos & confœderatos; vt poſſet Nero,& priſci Chriſtianorum perſecutores noua à noſtris ſuppliciorum & tormentorum genera ediſcere. Hoccine Batauicum eſt? hæccine Reformatā religionem redolent? hæccine Chriſtiana, imò & humana ſunt? huiuſmodi ne in barbaris quidem immanitatem videmus. Interim tamen mites & lenes haberi volumus,noſtraque Hiſpanam barbariem ac feritatem clementiâ lenire; &, cùm Hiſpanorum tyrannidem nuſquam non paſſim iactemus, quaſi illius declinandę gratiâ arma induerimus, illos certè barbarie & belluina immanitate longè tranſſcendimus. Quod breui ad oculum me ſpero demonſtraturū, vt ſanguinarium Gommari ſpiritum, & inauditam omnium illius ſequacium, & nos Anglis ſubiicere conantium

tru-

truculentiam, orbis agnoſcat & deteſtetur. Quid enim ab Anglis ſperandum aliud, quàm, ſi ſemel abſolutum in nos imperium obtineant, eâdem illos nobis menſurâ menſuros, qua Gommariſtæ noſtri ipſis apud Indos menſi ſunt? Vtinam in memoriam & mentem reuocaremus, quo Angli olim modo in Francos ſint graſſati: vt interim de Francis nihil dicam, qui quales ſe in Flandros, Arteſios, Hannonios, Luxemburgios olim præbuerint, lippis notum eſt & tonſoribus. Licèt enim ciuili hoc bello inſignẽ & ſpe maiorem ab illis opem ſenſerimus, ac nobis aduerſus Hiſpanum bello certantibus ſupra centum ac duodecim florenorum milliones (credet poſteritas?) Gallus erogarit; in eo tamen non tam rerum noſtrarum accrementum eum. quàm Hiſpanienſis monarchiæ decremẽtum ſpectaſſe conſtat. Imò auratis hiſce donis harum prouinciarum imperium ſibi arrogare, & ſuam nos redigere ſub poteſtatem, vti Arteſios, Hannonios ac Flandros olim maiores eius reducere ſunt conati, ante omnia intendit.

Horum ergo exemplo ſapiamus. Beati & ter felices illi, qui fortunato & infortunato aliorũ exemplo, agenda & cauenda ſibi queunt ediſcere.

Et quamquam non id agam vt Hiſpanis nos ideo ſubdamus, cùm tanto ſanguinis & auri impendio noſtra nobis libertas tot per annos

ſteterit;negare tamen non poſſum, ſi, vt extero cuipiam nos ſubiiceremus, extrema nos compelleret neceſſitas, ſatius multò futurum, ad priſtinum noſtrum Dominum Hiſpaniarũ Regem redire, quàm vllum alium exterorum Regum aut Principum deligere, vel priuatum Comitem ac Dominum admittere. Hic enim aduerſus tum vicinorum,tum Hiſpanicam potentiam, prouincias noſtras tueri, & vim hoſtilem propulſare per ſe non valeret.

Verùm, hauddum huc extremitatis redacti ſumus; at, quamdiu & qua poſſumus, prouidâ ſagacique prudentiâ hanc à nobis neceſſitatem amoliamur. tametſi fatear neceſſe eſt, me rei noſtræ non parum timere:idque ob varias quæ me timere cogunt, rationes. Quarum ea potiſſima & maxima eſt,quòd aduerſarios noſtros à diuina potentia notabiliter videam iuuari & protegi. Videas enim

Primò, quomodo BVCQVOYVS Comes exigua militum manu (pugillo penè dixero) Imperatorem, ab omnibus deſtitutum, aduerſus Ottomannicam potentiam, Hungaros, Tranſſiluaniæ Principem Bethlinum, rebelles Bohemiæ Directores, Palatinum, Iagerendorfium, & Durlachij, Haſſi. Brandeburgici, Anglorum & noſtrorum ſuppetias ſit tutatus, quàm pauciſſimos aduerſus potentiſſimos & innumeros exercitus in aciem educens.

Se-

Secundò, vt idem Comes ad Danubij pontem, à ſexaginta & amplius hoſtium millibus circumvallatus, cùm ipſe vix vicena ſub ſignis haberet, glorioſiſſimè tamen cum ſuis euaſerit, & Vienna hoſtem diſcedere compulerit.

Intuere Tertiò, conflictum Pragenſem: in quo tot propè videbis prodigia ac miracula, quot euentus. Primò, BAVARIÆ Ducem belli imperitum, qui fortè nec hoſtem, nec arma vmquam viderat; Secundò, BVCQVOYVM vulneratum; Tertiò, Cæſarianos defatigatos & fractos; Quartò, Bohemos accliui in colle, tormentis bellicis & vallis communitos, & Pragam vrbem copioſiſſimã à tergo pro vallo habentes; Quintò, Cæſarianos toto corporum obniſu, hoſtem in colle ſuo quieſcentem vt ferirent, in cliuum aſcendere, & quidem anguſtum per callem coactos; Sextò, hoſtium multitudinem, vt qui Cæſarianos duplo penè ſuperabant. Hæc tamen omnia BAVARVS & BVCQVOYVS nihil morati, manus conſeruñt, Bohemum Regem in fugam agunt, Pragam, quam ne duplex quidem exercitus expugnaſſet, vtpote quæ ſupra centum bellantium millia complecteretur, intercipiunt. Hæc ſi humano iudicio penſentur, & iuxta militarium legum præſcriptum, & peritorum ex omni orbis totius gente ducum conſuetudinem examinentur; temerariũ maximè & ſtultum videatur, Bohemos tanta armorum, belli-

corum tormentorum; loci, quietis, copiarum tam equestrium quàm pedestrium prærogatiua præualentes à Cæsarianis impeti. Mirum vt non sit, veteranũ alioqui militem BVCQVOYVM, initio à confligendo alieniorem, prælium dissuasisse & propè detrectasse At BAVARVS, plus Deo quàm suorum fisus viribus, & hostiles prerogatiuas nequidquum moratus, collegam BVCQVOYVM ad manus cum rebellibus conserendas induxit; & superior euasit. Hæc omnium in ore, & memoria versantur.

Quartò, conflictum cum Durlachio & confœderatis intuere. in quo primò Hispanicus & Tillianus peditatus in fugam pellitur, equitatus funditur, CORDVBA à suismet militibus recedere cogitur; Durlacenses contrà concatenatis ferro curribus, inaudito castrametationis genere, omni propugnaculo & vallo valentiore communiti, & aduersus omnem hostilem incursionem offirmati in tuto sunt; TILLIVS denique consternatus, quò se vertat aut quid agat ignorat. Et tamen post hæc omnia, CORDVBA & Tilliani hoste profligato superiores euadunt, & palmam referunt.

Quintò, considera, vt Halberstadius valentissimis copiis suffultus, & adinstar arrogantis Holofernis adueniens, Cæsarianos & Regios ceu paleas dissipaturus; priùs in fugam agatur, quàm suos in aciem eduxisset, victumque an-

tè

tè ſe videat, quàm hoſtem vidiſſet.

Sextò, hic ipſe nouis iterum copijs firmatus, & omnibus rebus neceſſarijs quàm abundantiſſimè inſtructus, rurſus à pauciſſimis Tillianis funditur, fugatur, & caſtra ſua diripi videt.

Septimò, vide vt CORDVBA haud procul à Fleruaco à Mansfeldicis impetatur, eius equitatus diſtrahatur, peditatus perterritus propè in fugam agatur; & nihilominus victor euadat, quin & Mansfeldium proſequatur; cùm tamen huius equitatus Cordubenſem duplo ſuperaret.

Octauò, triplicem noſtram aduerſus Antuerpienſes expeditionem in mentem reuoca.

Primam aurâ temperatiſſimâ ſuſceperamus: ſed vix Princeps cum ſuis naues conſcenderat, vix medio nauigatum erat die, cùm, ecce, tantum, tamque vehemens, repentè exortum eſt gelu, omnes vt naues ad nauigandum inutiles & impotes redderentur; & ſubitâ ventorum coortâ tempeſtate, ita illarum latera conquaſſata, & ipſa claſſis magna nauium & hominum cum iactura hinc inde ita fœdè iactata & diſtracta eſt; vt Princeps in ſubito hoc gelu, tempeſtate, aquarum agitatione, Deum cæli noſſe, eumque (primùm fortè id ei fuit quamdiu vixit) inuocare cœperit, vt qui tempeſtates, & ciere, & compeſcere, cùm viſum fuerit, poteſt.

In secunda, sub ipsa arcis (in qua vix centum præsidiarij armorum tractandorum potentes tum numerabãtur) mœnia cùm penetrassemus, derepentè coorta ventorum tempestas impedimento fuit, quo minùs scalas & alias machinas pontibus ac mœnibus admouere, & cymbas aquis iniicere potuerimus; vt & cœpta abrumpere, & re infectâ domũ nos reuerti oportuerit.

In tertia, integram propè noctem in ericeto à via errauimus, cumque perpluti & madidi vix tandem sub arcem venissemus, cælesti quodam lumine perterriti & consternati eam aggredi ausi non sumus.

Nonò, considera, quomodo post Brasiliensium emporium, quod vulgò *à S. Saluatore* nuncupant, à nostratibus occupatum, classis, quam nostrorum auxilio destinaueramus, trimestri & ampliùs in Batauicis & Anglicis portubus ventum oportunum exspectans hærere coacta sit; tamquam si nos tamdiu vento carere oportuisset, quoadusque Hispana classis felici & optato vento in Brasiliam appelleret, & antè opidum expugnaret, quàm nostrates sociis auxilio venire possent: vt nonnisi aliquot post expugnationem diebus nostra Pernambucũ classis, per tempestatẽ & epibatarum morbos prorsus impotens (cùm centum & triginta epibatarum nauis, vix septem incolumes & valentes haberet) appulerit.

Deci-

Decimò, Bredanam obſidionem ſpecta: quot illa fuit menſium, tot penè videbis miracula. Etenim MARCHIO SPINOLA Regiarum copiarum in Belgio ductor, in Gilſeno pago, loco deſerto & ericoſo, non ſine ſtupore omnium, caſtrametatur, ſecum diu deliberans quem potiſſimùm locum adoriatur; noſtris interea velut tempus dans & oportunitatem ad omnibus vrbibus & arcibus de omni re neceſſaria in annos plurimos proſpiciendum. Tandem Bredam caſtris ad decem in circuitu leucas (inauditum id hactenus) extenſis & patentibus cingit. Nos interea eius auſus explodimus, eumque ſua in oculis propè noſtris valla & propugnacula per otium erigere patimur; nec plus mouemur, quàm ſi ea nos res minimè ſpectaſſet. Tandem nono pòſt menſe Regis in manus opidum traditur. In hac porro oppugnatione obſidioque permulta notanda ſunt. Primò, quòd datum ab hoſte, ad vrbi de neceſſaria in multos annos annona prouidendum, tempus neglexerimus. Secundò, quòd SPINOLAM, cùm vix quindecim hominum millia penes ſe haberet, non impedierimus, ſed ſuos per otium aggeres & propugnacula facere & perficere, paſſi ſimus, ne telum quidem mittentes. Tertiò, quòd flumen quo Bredam nauigatur, arcibus in ripa erectis antè non communierimus quàm vrbem vallaret SPINOLA. Quartò, quòd toto obſidionis

tempore, viuente Mauritio, hostilia latissimè per decem leucas diffusa munimenta semel non simus ausi impetere, aut vllum propugnaculorum tentare. Quintò, quòd hostem omnem annonam & commeatum suum octo leucarum itinere, continuò carris ad castra conuehere necessariò coactum, semel adorti non simus, nedum vt interceperimus. Sextò, quòd ejus equitatu, qui annonam aduehendam identidem stipabat, absente, aggeres illius numquam simus aggressi, nullumque animi aut potentiæ nostræ periculum fecerimus; nisi fortè sub Comitis Henrici Nassouij ducatu. Septimò, quòd ab hoste vltrò in aciem ad manus conferendas prodeunte lacessiti, illi occurrere ausi non simus, sed nostris nos castris tanquam obsessi continuerimus; cùm tamen & multitudine superiores essemus, & suos illum aggeres, propugnacula & fortalitia, quæ supra ducenta erant, presidiario milite tueri oporteret. Octauò, quòd totius penè Europæ viribus, & Gallicis, Britannicis, Germanicis copiis roborati, & Veneto auro suffulti, vni Genuensi bellanti, & Infanti Bruxellæ precibus insistenti, atque in solo Deo fiduciam locanti, præualere velut enerues nequierimus. Nonò, quòd omnem propè Batauicam gazam in vnam Bredam insumpserimus; & supra vicenos florenorum milliones, re nulla, spe maxima, iam inde ab eo tempore, quo Mar-

CHIO

chio Bruxellâ vrbem obsidere cogitans egressus est, prodegerimus. Decimò, quòd post obiectas flumini moles, erectos hinc inde aggeres, aquarum latè stagnantium inundationem, irrito conatu, ac re infectâ domum redierimus. Vndecimò, quòd variis in castra hostilia emissis incendiariis, omnem conatum nostrũ euentus sit frustratus, & nonnisi farinæ aceruo inferre noxam potuerimus. Duodecimò, quòd, cùm nossemus in quot menses Bredanis annona sufficeret, nullum interim hostile opidum tentauerimus: nam nouem spatio mensium potuissent haud magno negotio Vesalia, Rinberka, Grolla, Lingena, Oldenselia; aut quędam Flandriæ opida, putà Dunkerka, Neoportum, Brugæ, Ostenda de hoste capi; aut, expeditione saltem tentatâ, is cum probro à cœpto obsidio auocari. Decimotertiò, quòd non modicam Regibus Gallo & Anglo, aliisque sociis & amicis nostris, quibus obsidionem indubitatè soluendam addixeramus, intulerimus iniuriam, magnoq; illorũ nomini & gloriæ orbe toto infamiæ notam inusserimus, tamquam si vniuersis viribus suis Marchionem ad Bredâ recedendum compellere non potuerint. Decimoquartò, quòd nostrã vniuersæ Europæ ignauiã & degeneres animos detexerimus, thrasonica quidem verba, sed opere & animositate cassa; ac diuites sponsiones, sed rebus viduas,

dum;

dum sex & triginta armatorum millibus instructi, hostem eiusque vallos adoriri, aut aliquod generositatis nostræ specimen edere non præsumpsimus.

Intuere iam, obsecro, ærumnosum reip. nostræ statum. Supra sexaginta argenti milliones æs nobis alienū est, idq; è pecunia à nostris mutuata, cuius in annos singulos fœnus creditoribus nos pendere oportet; vt taceam eam quam Gallo, Venetis, & aliis exteris mutuantibus, pecuniam accepimus; item quinquagenos illos argenti milliones, & amplius, ab Orientali societate mutuo acceptos, & numquam refundendos; non quidem in ipsos pecuniæ dominos ac proprietarios, quibus societatis illius Directores (*Maiores* nominātur) per Capitaneos suos illam surripuerunt; non item in hos ipsos Directores, qui veri rerum furto surreptarum domini esse nequeunt. adeò vt omnis direpta pecunia Generalibus prouinciæ Statibus, tamquam bona derelicta, nullumque dominum agnoscentia, competat. Interim nullam Directores de his conquerendi ansam habent, cùm omnis furto sublatæ pecuniæ dimidium Status illis non inuiti cedāt. Imò verò Statibus illi gratias agant oportet, Primò, quòd bona illorum cum venia liberè sibi rapere & prædari licuerit. Secundò, quòd dimidiam rapinæ partem sibi cesserint; quæ nisi fuisset, sæpiùs societatem fo-

ro

ro cedere oportuisset; imò ne modò quidem extra periculũ est. Etenim omnis illius sors iam dudum disperiit; hinc, ne penitus intercidat, noua indies pecuniarum nomina contrahit.

Duodecimò, vide, vt Comes Mansfeldicus, cum Gallicis atque Anglicis copiis iam inde à Bredani obsidij initio exspectatus, cum tempestatibus variis conflixerit; & post naues plurimas amissas, Anglos suos delumbatos, exhaustos & morbidos, mortuis quàm viuis similiores, in Hollandiam adduxerit, & vniuersæ prouinciæ inauditi hactenus morbi contagia intulerit; imò ipsemet actuaria in cymba, cum pauculis comitibus, vix sospes euaserit.

Decimotertiò, quis dicere ausit, quid classibus nostris in Americã missis factum sit, vbinam tot naues variis sub nauarchis disperierint; quantũ auri à plebe in hanc expeditionem suasu nostro tam libenter erogati, irrito euentu dissipatũ sit? Vniuersam pulsis Hispanis, subacturi Americam, Peruuiam, Mexicum, Brasiliam, videbamur, & ita rem ibi nostram acturi, vt Nouæ Hispaniæ loco Nouam conderemus Hollandiam, & gentes illas barbaras nostram & linguam & religionem (missis eo fine permultis Euangelij nostri Ministris) Romanâ & Hispanâ proscriptâ, edoceremus. At in ventos hæc abiere molimina, vix centesimus domum reuertit; de reliquis quid actum sit, nouit Deus.

Deci-

Decimoquartò, tecum perpende, quam naues nostræ ante Dunkerkam, Deo castigante, à vento & oceano, & quidem in loco vbi tempestas rarior, sint passæ iacturam, vt pars malos præcidere sint coactæ, pars ad littus collisæ & exarmatæ in hostium potestatem deuenerint; cùm hostiles ne rudentem quidem amiserint. Factum hinc, vt illæ, nostris, à quibus velut obsidebantur, dissipatis & luxatis, liberum mare nactæ, sexaginta propè piscatorias nostrorum naues, & duas onerarias interceperint, quarum partē mersere, partē flammis absumpsere. quæ sanè iactura, quinque florenorum millionibus vix pensetur. Vt taceam ortum hinc in populo pauorem & consternationem, vt qui ea magis sit, quàm Bredæ amissione percussus; viso, nauium plurimas sine halecibus, reliquas cum pauculis domum rediisse. Auxit ea res non mediocriter superiorem iacturam. piscatus quoque omnis turbatus & dissipatus est, ac retia amissa: verendum vt sit, vt anno proximo pauci piscatum sint abituri; vnde non vulgare vniuersæ prouiciæ obueniet detrimentum.

Decimoquintò, vt Gabor Bethlinus, secùs ac iureiurando promiserat, & contra ictum cum Imperatore fœdus, iam paratus, nobis instigantibus, vt potenti cum exercitu in Cæsarianas prouincias irrueret, quò TILLIVM & WALSTEINIVM Brunsvicensi ditione excedere cogeret;

ret, ac Danorum Regi viam, qua nullo impediente in Palatinatum penetraret, veluti ſterneret, à Deo ſit caſtigatus. etenim quatuor primarij eius duces & velut atlantes, quibus amiſſis nihil eſt, vno ſimul tempore ex hac vita abripiuntur. Seczius enim & alius violenta, & ferro alieno; Butianius, & quartus ſubitâ & repentinâ morte ex hac vita ſublati. In quibus Gabor vindicem Dei cum Antiocho manum ſentire potuit: atque hinc ſceleratam ſuam expeditionem, ne fortè pares Deo pœnas daret, abrumpere eſt coactus.

Decimoſextò, Dei in hoſtes noſtros propenſionem & nutum pondera. Claſſi Anglicanæ noſtras ipſi naues cùm iunxiſſemus, animis & viribus concordibus Hiſpaniam petiimus, Gades inſulã expugnaturi; & Afris illam dare polliciti decimo tandem die, felici acti vento, etſi non ſine maris periculo, exſcenſionem fecimus. Hac porro in expeditione, quædam nobis conſideranda ſunt. Primum. cùm non pauci Angli æquè ac noſtrates exſcendiſſent, & octo bellica tormenta in terram expoſuiſſent, ſunt à præſidiariis Hiſpanis, quos ſextuplo numero ſuperabant, primò quidem inhibiti vlteriùs progredi,; dein prorſus in fugam compulſi. Qua in fuga cæſi octingenti, & octo illa tormenta Hiſpanis ceſſere. Itaque occupato illo portu, ſempiterna noſtri & Britannici nominis cum infamia;

quæ (humanitus loquendo) in nostras eam manus tradere, nobisque prodesse debuisset, obfuit. vt videre & fateri nos oporteat, classem Regiam ideo non periisse, quia cymbę eius speculatoriæ periere, Regisque bonum in earum malo, & nostrum infortuniū in fortunata illarum inuasione situm fuisse. Et sicut nil ad victoriam magis conferre vulgò solet, quàm hostilia prænosse molimina; ita nihil ad eamdem hîc mage nobis obfuit, quàm Regiam intentionem nouisse. Quod sanè omnem humanum intellectum & sagacitatem longè transscendit, & à Deo solo prouenire potest. Nihil hîc loquor de erogata in centum adornandas naues, & omnem illarum annonam impensa, de inutilibus eundo redeundoque factis sumptibus. prætereo & Anglorum luctum & querimonias, ciuium suorum tum in agro Gaditano cæsorum, tum in Oceano præ morbis & tabe consumptorum, amissionem plangentium; nec non frustranea militum & epibatarum stipendia: non examino, quis quæ vltrà eis debentur, post reditum persoluturus sit, & an non hinc aliqua toto regno secutura sit commotio. non dico, quo nos huius expeditionis causas Angli modo, diris omnibus sint deuoturi: vt taceam vindicem Dei dextram, quæ (si modò Deus sit & omnipotens) hanc iniustitiam inultam non sinet. Nisi fortè omnibus illis, suasu & exemplo

noſtro, eo ſatisfiat modo, quo nos noſtris è Braſilia reducibus perfidè perſoluimus. Hæ ſcilicet ſunt Puritani & Gommariſtici Euangelij, è ſacris Bibliis depromptæ adinuentiones & artes. hæccine Gommariſtarum, Bogermanno Pontifice, in Dordracena Synodo accuratè ad verbi diuini amuſſim & normam efformata dogmata? Dij porrò talem terris auertite peſtem, & plures id genus fruges noſtra ne ferat tellus.

At vndenam nuperæ illæ clades & infortunium, rebus noſtris antè tam feliciter & ad votum fluentibus, ortum habuerint, forſan ex me percontaberis. Dicam tibi quod ſentio, candidè, batauicè, & ſine fuco.

Primò, intolerabilis noſtra iniuſtitia, quam Orientalis ſocietatis Directores in India per ſuos exercuere, Dominum cæli indubiè ad iracundiam & à nobis auerſionem excitauit: cùm noſtrates, totâ paſſim Indiâ, & variis ſub Regibus, Indos incautos fraudulentis in caſſes ſuos verbis pertraxere, ac ſuis eos dein facultatibus & mercibus exſpoliauere. Dum, verbi gratiâ, anno MDCX. ductore Franciſco Henricio Wittardo, Sinenſibus centum maiorum regalium millia præſente pecuniâ exſoluimus, alia verò ducenta millia per cambiũ Bantani recipienda promiſimus. quos, cùm Bantanum ſuam ex fide data pecuniã receptum veniſſent, primùm ver-

bis

bis explosimus, dein violenter inde, nî perire vellent, recedere compulimus. imò (quod longè magis impium) naues illorum inter nostras dum nauigarent, diripuimus, mersimus, & vectores omnes manus pedésque vinctos in altum deturbauimus. E qua impia & scelesta machinatione plus centum argenti millionibus redactum est; vti ad oculum ipsas Directorum Orientalis societatis rationes inspicienti patebit. E quibus, annis MDCXVII. & proximo, nauarcho & ductore Ioanne Theodericio Lammio, supra tres ducatorum milliones direptos disces. Quæ rapina innoxiis & insontibus illata vltricem Dei in caput nostrum dextram armat, vindictam exposcit, & Batauicum toto terrarum orbe nomen meritò exosum & probrosum reddit. Prædatoria hæc negotiatio anno MDCX. primùm ortum habuit, quòd Directores incredibili cum impensa, ad sui suorumque tutelam, varias hinc inde construere coacti sunt arces, eisque de præsidio militari prospicere; quodque & aromatum in India pretium increscerete, hîc verò ob immensam illorum copiam decresceret. Itaq; Directores suis per Indiam ductoribus & nauarchis, obuios quosque, nullo amici sociiue & inimici cum discrimine, vt deprædarentur & exspoliarent, præscripsere. Hæc porrò rapina, iam quindecim annis elapsis, adhuc in vsu est; nec finem inuenit. Videant

deant hîc cordati nostri ciues, Batavi iuxtà atque alij, qui suas huic societati pecunias dedicarunt, quâ sibi monetâ à Directoribus persoluatur, direptis inquam & auectis misellorum Indorum facultatibus. Hac enim technâ & arte nisi societas sibi consuluisset, iam plus vicies foro cedere & dissolui debuisset. Atque hæc est causa, cur Directores rationes dare nolint, nec, si vellent, possint. Et esto immensum è rapina hac secutum sit compendiũ, sors tamẽ capitalis parum abest quin deperierit. Hæc videlicet ordinaria furtorũ & rapinarũ est merces ac præmia, cùm presertim cædium & sanguinis humani illis accedit auctoramentũ. sic enim ipsi, falsis assignationibus circumuentos Sinenses facultatibus ac mercibus spoliauimus, & honesto amicitiæ & mercimoniorum velamine neci dedimus. Factum hinc, vt opulentissimi & pecuniosissimi quique Directorum societate paulatim excesserint, priùs sibi scripto ita cauentes, satis vt prodant vereri se, ne, si rapina illa aliquando innotescat & palàm fiat, à plurimorum linguis vapulent. Verùm hæc eos cautio aut stipulatio ab iniquè raptorum restitutione veris rerum possessoribus facienda, non apud Deum, non apud homines excusabit: hæc enim nî fiat, nec ipsi, nec ipsorum heredes, in futuras generationes vmquam erunt securi.

Secundò, iniustitia nostra, quâ in Cæsarem

FERDI-

FERDINANDVM vſi ſumus, dum Palatinus noſtro ſuaſu, auro, milite fultus, Bohemicum ſceptrum Imperatori extorſit, ſibique præter fas & æquum, nullo iure vel veriſimili nixus, ſed manifeſta ambitione actus arrogauit; veniente præſertim in partem Ottomannica potentia, & impio Bethlino domini ſui interfectore, & iniquo dominiorum eius vſurpatore.

Nec hîc noſtra ſtetit iniquitas; ſed eſt longiùs progreſſa. Cæſari quippe vniuerſas hereditarias prouincias ſumus eripere conati, dum Hungariam, Morauiam, Luſatiam, Sileſiam, Auſtriam vlteriorem & citeriorem, & quidquid ad Imperij corpus vllatenus ſpectabat, aliis perduellibus, velut Orpheum Mœnadibus, diſcerpendum & dilaniandum dedimus. At, qui apertas id genus iniquitates exoſas habet Deus, Cæſarem aduerſariis diſſipatis, mirabili quodam modo tutatus eſt, ac non ſolùm omnes illi prouincias & vrbes reddidit, ſed & ad longè quàm priùs habebat, maiorē potentiam euexit; idque copiis tam exiguis, vt ad Cæſari auxiliandum Deum cæli concurriſſe, & iuſtam eius cauſam & pietatem reſpexiſſe ſole meridiano clariùs appareat. Etenim fateamur neceſſe eſt, illuſtres has victorias & hoſtium depreſſionem Imperatori ob aſſiduas ſolùm preces, & inſignem in Deum fiduciam obtigiſſe. Nam, humani iudicij pondere rem librando,

 fieri

fieri prorsus non posse videbatur, suorum vt aduersariorum manus Cæsar effugeret. At iuratissimus omnis iniustitiæ hostis Deus iniquorum consilia destruxit, & humanam nostram prudentiam confudit; itaque toti terrarum orbi impietatem nostram patefecit. Adhæc Palatinum non tantùm Imperio, sed & paterno Comitatu eiecit: adeò vt qui Imperatore prius suo expellere satagebat, expulsus sit suo, & iam apud nostrates, vt extorris & inops Princeps, publico ex ærario alatur. Idque non aliam ob causam, quàm quia impias hasce machinationes nobis consultoribus infeliciter suscepit, & quia Mauritium Principem auunculum habuit. Etenim Gulielmus Princeps Orengius, ductâ in vxorē Religiosâ, imò Abbatissa Deo votis obstrictâ, permultas ex ea filias, & in his ipsam Palatini huius matrem genuit.

Tertiò, iniustitia & ingratitudo nostra in communem patriæ Syndicum & Aduocatum, cuius prudenti cordatoque consilio, solerti sapientia, & auspiciis optatam nacti libertatem sumus, declarata. Cuius in morte duo potissimùm consideranda sunt. Primum nos hac Aduocati occisione Hispaniarum Regi longè gratissimum maximumque obsequium præstitisse; quòd hanc ille facilè auri millione redemisset: nullum enim eo reperiebat in omnibus suis cōceptibus euertendis, artibus & astu eludendis, potentia

potentia eneruanda, moliminibus infringendis, ſuadendo conſulendoque ſolertiorem & verſutiorem; quique maiorem Regi noxam ſuis cõſiliis, quàm omnes noſtri exercitus coniuncti armis, intulit. Alterum, quòd vnicum patriæ noſtræ Atlantem, libertatis noſtræ vindicem & baſin, vnicum rebus in afflictis conſilium & ſolamen in eo amiſerimus: cuius prudenti directione omnes, quæ nobis impendebant militares ſeditiones impeditæ & ſublatæ, & in omnibus neceſſitatibus numquam nobis defuit pecunia; &, quo agente, omnium totius Europæ Regum ac Principum ita certò nouimus arcana, ac ſi noſtros in eorum conclauibus habuiſſemus amanuenſes & ſcribas. Qui denique Anglicanum iugum, ceruicibus noſtris Comitis Leceſtrij temporibus imponi cœptum, ſolerti ingenio ſuo feliciſſimè ab eiſdem depulit, & priſtinæ nos libertati reſtituit. vt vnicus patriæ noſtræ baculus, magnes, anchora, & turbidis in rebus clauus extiterit. Non ſanguinem eius, vindictam aduerſum nos & ingratitudinem noſtram clamare credis? quem nunc aliis animum, ad re & ſanguine patriam tuendam, futurum putas, cùm tam indignè, ne dicam ſceleratè, beneficia & labores compenſemus? quid alia de nobis regna ſentire exiſtimas, aut quid ſibi ab ingratitudine noſtra exſpectent?

Quartò, iniuſtitia noſtra, inſigni mixta ingratitudine, elucet in ea quam in fratres noſtros, quos Arminianos dicimus, oſtendimus, inhumanitate ac barbarie. qui, ſi verè loqui velimus, vnà cùm Aduocato in cauſa ſunt, vt nos Gallus, Anglus, & nuper vitâ functus Mauritius ſub iugũ non miſerit & vt ſeruos ſibi ſubiecerit. Quamquã Mauritio agente, poſt Aduocati necem, & Arminianorum oppreſſionem, grauiore ſub ſeruitute gemuimus, quàm omnes Hiſpanorum ſubditi, qui maiore longè libertate gaudent, quàm nos ſub illo gauiſi ſumus; quibuſq́; priſtina ſua priuilegia integriora ſteterũt, quàm nobis ſub illo noſtra. Obſtupui, & non ſine lacrymis vidi, cùm per vniuerſas noſtras prouincias, Arminianos omnes, qui ſanè ſingulis in ciuitatibus, optimi, ditiſſimi, & eminentiſſimi ciuium erant, omnibus magiſtratibus ac dignitatibus vno pariter tempore vidi deturbari, tamquam ſi Hiſpaniarum Regi palàm ſacramentum dixiſſent; eorum verò in locum fæcem vrbium, ne familiam ſuam quidem regere, & vxores ac filios curare gnaram, ſubſtitui. An non hoc tyrannidem ſapit, & Hiſpanica Inquiſitione eſt grauius? interim tamen vt iuſti & placidi Batauì paſſim apud exteras haberi gentes volumus. Sed eò iam res deuenit, vt, qui hoc dicamur nomine, indigni cenſeamur.

Quintò, magis verò noſtra ſe prodit iniuſtitia,

tia, cùm cariſſimam matrem, patriam inquam noſtram, opprimere ipſi & peſſumdare incipimus, certiſſimo totalis libertatis amittendæ, & prouinciarum Anglorum tyrannidi ſubijciendarum, periculo nos exponentes. Quod vt fiat, cum Anglo, per ſpeciem neceſſariarum ſuppetiarum, pacti ſumus, vt præter ordinarios, quos in præſidiis habemus, & ad quatuordecim millia aſcendunt, Anglos, alia viginti ac quinque peditum, ac ſex equitum millia, illius ære apud nos alerentur; quorum in Geldria, Iuliacenſi & Cliuenſi agro, lociſque vicinis ſtatio foret, & quibus Rex ipſe de ſuo ſtipendium perſolueret. Vt vniuerſim quadraginta & quinque Anglorum millia noſtro in Belgio numerarentur. Quis hanc technam non intelligat? quis ſpecioſo hoc velamine libertatē noſtram vendi ac proſcribi non videat? an non hi, cùm allubebit, nos oppriment, & iugum imponent? Non ſatis, quid Angli ſpectent, nos edocuit Leceſtrius? itáne præteritorum periculorum nos cepit obliuio?

Hoc in conſilio & machinatione, euidentia perfidiæ, re dicam patriæ proditionis, argumenta, eaque plurima, elucent.

Primùm. iſtuc Achitopheles hi & patriæ proditores tendunt, vt Henricum Orengiæ nunc Principem Anglis ſubiiciant, potentia & auctoritate quam habet exuant, ac ceu puerum

illorum velut ferulæ ſubdant. Verentur ſcilicet illius potentiam,generoſitatẽ, illuſtria bello facinora , militum in ipſum propenſionem, animum denique placidum , & his quæ rationis ſunt accedentem. verentur ad hæc, illo dominante,vt ſuam ſibi in Romano-Catholicos& Arminianos ſæuitiem & tyrannidem , vti factum hactenus, exercere non liceat. Ideoq́ue, ſub neceſſarij ſubſidij pretextu,Anglorum Regem, ad eam quam dixi militũ copiam, noſtris in prouincijs alendam ampliſſi ma ſponſione & fictis pollicitationibus præuijs, inducendũ cenſuerunt. Aperiat, obſecro, Deus Principis oculos,& mentem ſuggerat, qua & inimicos ſupplantet, & nefarias eorum machinas ſubuertat.

Secundum. horum proditorum ſcopus eſt, Anglicanâ iuuante potentiâ & viribus, extorrem Palatinum in dominum & Principem aſſumere : putant enim hunc , ſororij ſui Angli viribus & milite roboratum , aduerſus Hiſpanorum potentiam nos noſtraq́ue numquam non poſſe defendere. quod cùm ſub Henrico Principe vt fiat deſperent, & contrà Palatino dominante, maiora compendia & emolumẽta ſperent,hoc quod dixi machinati ſunt,quò per Anglicanum hoc fœdus maris imperium conſeruent ac ſtabiliant, itaq́ue omnium Regum ſint domini, & ſub precario illo Principe ſuam non impigrè rem adaugeant.

Ter-

Tertium. ampla & ſpecioſa ex Anglicano ærario ſperant munera, eminentiores dignitates, Comitatus, Ducatus, & cum Anglorum magnatibus per nuptias affinitates. Huc vt pertingant, per nouas has militum copias viam ſibi ſternendam putarunt, vt ſic pariter nos Britannicæ tyrannidi ſubiiciant. Cogitent hîc ſecum patriæ incolumitatis amatores, quò nos hæc tandem deductura ſint, quò noſtra abitura libertas, & quem libera noſtra reſp. ad ſtatum redigenda. tum verò, quam non in Gallorum animis Anglicana potentia excitatura ſit æmulationem. Auertat impia & ſceleſta hæc molimina, aut ſaltem ea bene vertat, Deus.

Denique, iniuſtitiam noſtram euidentiſſimè ōſtendimus in nautas & epibatas illos, qui Braſiliâ nuperrimè ſunt reuerſi, ſuoque opidum S. Saluatoris, & primarias validiſſimaſque totâ Braſiliâ arces, ſanguine, non ſine omnium gentium ſtupore generoſè ſubegerunt; ſed à nobis, dum neceſſaria in tempore ſubſidia illis mittere neglekimus, deſerti ſunt. Vnde factum, vt tandem inimico copioſa cum claſſe aduenienti, poſtquam aliquouſque Hiſpanam vim & arma ſuſtinuiſſent, honeſtis cum conditionibus occupata priùs loca reddere ſint compulſi. Hos verò iam domum reuerſos nos ſanguinario & impio decreto, capitis damnauimus, quaſi ſi vltrò, & non compulſi, ſed velut

patriæ

patriæ proditores, Hiſpano arces & opida ceſſiſſent. Quænam hoc nos docet Theologia? nihil tale vniuerſa Scriptura, aut Gentium loquuntur hiſtoriæ. Duodetriginta menſium illis debebatur ſtipendium, ſed, quia ærarium exhauſtum eſt, adeò id illis non numeramus, vt innocuos etiam proditionis inſimulemus. Vt verò noſtram aliquo modo clemētiam teſtémur; Occidua ſocietas menſis vnius ſtipendium & non amplius, illis qui mille quadringenti vniuerſim ſunt, vt numeret permittimus, ſub capitis verò pœna, ne quid amplius eorum quis exigat, interdicimus. Non pium, hoc eſt? quis vmquam tale quid tyrannus fecit? & hæc licet ita ſe habeant, pij tamen & iuſti haberi volumus. Ne verò Præfectorum quiſpiam iuſtam ſuam cauſam verbis tueatur, promeritam eorum ſententiam ſtudio non proferimus ſed premimus vt ſemper ſibi metuentes taceant, nec proteruè ius ſuum iactent. Et hanc tu Deo iniquitatem inultam futuram putas? fieri ſanè non poteſt, vt, ſi modò aliquis ſit Deus, hæc aliæque huiuſmodi iniuſtitiæ non tandem aliquando dent pœnas. Si verò nullum ſit Numen (vt quidem ſuâ Status noſtri vitâ ſatis produnt) mirum ſanè non eſt, tale quid eos moliri. Et, vt nullum in orbe ſit Numen, ipſa certè natura ab omni nos iniuſtitia auocaret, ac proximo doceret præſtare id, quod ab alio ipſi nobis fieri volumus.

Ap-

Apparet demum iniustitia nostra, in nupera illa viginti aut plurium nauium Hispaniensibus mercibus, pecuniâ,& argento onustarum, (quarum pretium ad quatuor propè florenorum milliones ascendit) suasu & suggestione nostra facta ab Anglo inuasione. Quas nî inuasisset, Anglicana illa classis expediri, Gades petere, classem Americanam in mari exspectare minimè potuisset, quòd illi emittendæ domi deesset pecunia. vnde & militi & nauicularijs redacto ex hisce manubijs auro potissimè satisfactum est.

Dices mihi, omni qua fieri potest, via & modo, fas esse cuilibet hostem suum atterere; & damnum ei creare. Sed heus, nequid nimis: terminos rationis excedis; neque enim sacris id litteris edocemur. Liceátne, ad inimici potentiam accidendam & debilitandam, alium ad sanguinaria & iniqua molimina instigare? Florebat inter Angliæ & Hispaniarum Reges, iam abhinc multis annis pacta & confirmata, pax: amborum quoque Legati hinc & inde in vrbe Regia stationem in amicitiæ tesseram habebant: habebant item Anglus Agentem suum Bruxellæ, & suum Infans Hispaniarum, Londini: Anglici denique mercatores indemnes in Hispaniam suis vt amici & socij, merces vehebant & vendebant. Et nos, tot annorum pacem societatemq́ue nihil morati, sed Machiauellica

qua-

quadam religione ducti, Anglis auctores fuimus has vt naues sibi vindicarent. In quibus tamen Galli mercatores millionis & amplius, vti & nostrates alterius millionis se iacturam passos occlamant: reliqua ad Brugenses, Antuerpienses, Insulenses spectare pars dicitur. Inimici merces vt impetantur ac diripiantur, non dissuadeo; sed vt verbis consilioue Anglos inducamus, vt suorum amicorum, tamquam hostium, temere & promiscuè merces diripiant sibique arrogent, nec Turcarum quidem edocebit Alcoranus, non Iudæorum Talmud, denique vix quisquam cordatus credat.

Regeres ad hæc, necessitate sæpè hominem ad ea quæ numquam cogitarat, aut facere decreuerat, adigi: & illam hoc in casu vsu venisse. Etenim cùm (vt incredibiles impensas, & plurimos florenorum milliones in classem illam Anglicanam prodactos taceam) sine aliquo notabili pecuniarum subsidio, ipsa portubus Anglicanis excedere non posset, quò Afris, iuxtà fidem ipsis priùs datam, Gaditanæ insulæ possessionem tribueret; ac simul, illâ moras trahente, euidens esset periculum, ne commoda ad aliam quam præterea conceperat expeditionem peragendam præteriret oportunitas; denique Deus opt. max. Angliæ ærarium exhaustum videns, plurimas in Anglicanos portus naues, pretiosis plurimisque onustas mercibus inexspe-

ctatò,

ctatò, tamquam vnicam ad militi ſatisfaciendum rationem, ſubmiſiſſet; placuit hanc quodammodo cælitus ſubmiſſam ſortem & felicitatem ambabus vlnis amplecti.

Egregia ſanè & acuta ratio, quæ Deum inauditæ cuiuſdam iniuſtitiæ auctorē facit: qualis eſt haud dubiè, amicorum bona, ipſis etiam inuitis, violenter inuadere, quò iniqua aduerſus alios amicos ſuſcepta expeditio executioni poſſit mandari. Sic licebit quoque Statibus, quò magnam pecuniæ ſibi vim parēt, omnium amicorum ſuorum naues & merces deprædari, quò ſic Hiſpano Regi meliùs reſiſtant: imò verò, omnium vaſallorum ſuorum, ac præſertim Arminianorū & Romano-Catholicorum, facultates ſibi arrogare, quibus & aduerſus Hiſpanam potentiam ſeſe tueantur, & Gommariſtas locupletent. Verùm hoc & libris, & ſcriptis dictatiſque omnium gentium legibus reclamat, nec vt veriſimile Batauo mihi perſuaderi poteſt.

At dices, Anglos in ſuprema ſua neceſſitate harum mercium diuenditarum pretio tantiſper vti; ſed eas veris dominis, perſoluto etiā fœnore, tandem reſtituturos. Eſt hæc Orientalis ſocietatis Directorum techna & mos: qui tandem aliquando illorum quinque & ſexaginta, & aliorum octoginta vaſorum auri, tam anno MDCXIX. quàm XXI. vti & aliarum immenſarum

ſarum pecuniarum, annis ſuperioribus à caris noſtris inquilinis, mutuo & ad depoſitum acceptarum, rationem reddituri, quin & vſuram earumdem perſoluturi ſunt; cùm tamen hactenus plenam nec ſortis capitalis, nec vſurarij quæſtus rationem poſſeſſoribus nec de facto reddiderint, nec reddere velint, imò nec poſſint; quòd omnis illa auri vis aut in Directorum marſupia defluxerit, aut in auras euanuerit. Vt verear, vt eoſdem & Angli imitentur, & aliquot tandẽ poſt ſæcula exteris iacturam paſſis rationem omnium reddant.

Verùm exactiùs & propiùs paulò quid hiſce quinque proximis annis nobis euenerit, iam diſquiramus. comperiemus enim, plurima nos amiſiſſe, vix autem quidquam viciſſe; cùm tamen Hiſpaniarum Rex proximè elapſo quinquennio

Primò, pſeudoBohemorum Regem ante Pragam, per ducem ſuum BVCQVOYVM, Bauaricis copijs corroboratum, fuderit, & vniuerſum Bohemiæ regnum Cæſari reſtituerit; nec non Morauiam, & Hungariæ opida non pauca quæ iugum excuſſerant, ſuis ſub Imperatoris poteſtatem armis denuò redegerit.

Secundò, per SPINOLAM in Palatinatu iuxtà ac Iuliacenſi, Cliuio, Montenſi, Marcano, Rauenſburgenſi territorio pluſquam nonaginta tam opida, quàm arces interceperit, ac iuris ſui

ſui fecerit. Ac non ſolùm externis hæc Principibus ac Statibus extorſerit; verùm etiam Papenmutſiam arcem, Iuliacum vrbem, Monioniam, Bredam, (quæ loca inſuperabilia ducebamus) nec non alia opida plurima, quæ noſtris ipſi præſidiis prædictis in prouincijs inſeſſa habebamus & munieramus, noſtræ poteſtati ac manibus violenter eripuerit.

Tertiò, per GONSAL. DE CORDVBA, cui TILLIVS auxilio venerat, duos potentes Proteſtantium Principum exercitus, rebus omnibus neceſſarijs inſtructiſſimos, quos Brunſuico-halberſtadius & Durlacenſis Marchio ducebant, in Palatinatu fuderit ac fugarit. Mansfeldium verò eiuſdem GONSALVI ductu in Belgio propè deleuerit.

Quartò, Genuenſium rempub. cui de præſidiarijs, armis, bellico commeatu vix proſpectum erat, aduerſus duos validos exercitus, Gallorum inquam Leſdiguerio Comeſtabili ductore, & Sabaudiæ Ducis, tutatus ſit; expugnata ab illis opida & arces varias armis ſuis recuperarit, & alia econtrà non pauca, Sabaudici iuris quæ erant, inuaſerit.

Quintò. ab oppreſſis & ſub Griſonum onere gementibus Vallis Tellinæ Catholicis rogatus, ipſos non modò illorum è manibus liberarit, ſed & priſtinæ libertati reſtitutos, à ſer-

uitute, quæ plus Turcas quàm Christianos sapiebat, vindicarit.

Nos verò, Primò quidem S. Saluatoris, in Brasilia, suis cum arcibus & propugnaculis oppidum improuisò inuasimus, & nemine impediente interceptum dispoliauimus. Sed, cùm triginta nauium classe illuc appulissemus, fœdè & nonnisi mutuo acceptis nauibus inde excedere, & domum redire compulsi sumus.

Secundò, sex & triginta nauibus, & quinis militum ac nauiculariorum millibus *Porto rico* oppidum quidem diripuimus; arce verò nequidquam tentatâ, solâ prædâ contentos nos inde recedere oportuit.

Tertiò, eâdem classe Minensem in Africa arcem inuadere tentauimus, sed septingentis nostrorum desideratis oppugnatione desistere coacti sumus; ac nauibus tribus & viginti, militum verò quatuor millibus supra ducentos amissis, exarmatos & laceros. & vix vllo cum compendio reduces nos vidit Hollandia.

Quartò. tres quoque in Antuerpiensem vrbem expeditiones mouimus; nullatenus eam iam manus euadere nostras posse (ea nimirum nostra erat potentia, machinæ & industria) totâ passim Hollandiâ, etiam antequam solueremus, iactitantes: sed cœpta nostra cælitus disturbauit Omnipotens, & gelu repentinum, ven-

ventos, & tempeſtates in aciem velut producens, pro aduerſarijs pugnauit. vnde omnis ſpes noſtra, vt fumus in ventum euanuit.

Quintò, omni nuper armorum impetu ac potentiâ in Oldenſeliam opidum conuerſo, octidui ſpatio ipſum expugnauimus. Opidum dico, pagum dixerim potiùs, quòd hoſtilem locus impetum nequeat ſuſtinere, & SPINOLÆ olim viribus ne ad quatuor ac viginti quidem horas potuerit reſiſtere. vnde etiam eius valla & mœnia ſolo æquauimus, quòd hoſtili impugnationi ferendæ eadem non ſufficerent. Maius quid, fateor, ſpectaueramus, noſtraſque addictis à Dano Rege copijs turmas iungere: ſed cùm, quatuor Danorũ legionibus, & aliquot equitum millibus, quos nobis in occurſum emiſerat, antè, quàm noſtris iungerentur, à TILLIO ad interneccionem deletis, ſpes illa concidiſſet; aliò mentem, ne nihil egiſſe videremur, conuertere oportuit. Itaque ſeptimus ex omnium conductarum domorum, & quintus ex agrorum pretio redactus nummus, quem noſtri nobis ciues tam gratanter erogarunt, dum illuſtrem aliquam illis ſpondemus victoriam, in Oldenſelianis foſſis ſepultus iacet & diſperijt.

Sextò, iam abhinc diebus aliquot tria nauium millia inſtruximus. His primò Gandenſium propugnaculum mari imminens (*Saxeam*

vocant,) deinde aliud in alia Flandriæ ora tenue ſatis (cui nomen *Kieldrecht*) tentauimus; vt hac via patefacta, bina equitum & plurima peditum millia, in terram expoſita, primò vniuerſum agrum Waſianum, & exin Hulſtum occuparent. Sed cùm ventus, primùm propitius & fauens, pòſt redditus eſſet aduerſus, ne ſexto quidem pòſt die ad oram hoſtilem appellere valuimus. & tandem, poſt equos plurimos in nauibus præ æſtu exſtinctos appulſi, reiecti ab hoſte ſumus, & multiplicem commeatus & inſtrumentorum bellicorum iacturam paſſi (vt omittam, duos in hanc expeditionem abſumptos florenorum milliones,) & tandem irrita re fracti ac debilitati, ſempiterna cum Batauici nominis infamia, vela colligere, & domum renauigare compulſi. Probrum inde augetur, quòd antè paulò, thraſonica quadam præſumptione, Galliâ & Angliâ totâ ſparſiſſemus, trimeſtri nos ſpatio Brabantiam ac Flandriam vniuerſam noſtram ſub poteſtatem redacturos. Sed ſuperbiam noſtram deiecit Deus tum, cùm ad elata hæc molimina exequenda neceſſarium nobis eripuit ventum.

Adeò vt ne terræ quidem glebam toto illo quinquennio Regi abſtulerimus, plurima verò amiſerimus; ac potiſſimùm in Breda, quam inexpugnabilem putabamus. idque eò magis, quòd

quòd plurimo duorum Christianorum Regum (vt alios Principes & Respublicas omittam) auro & milite foueremur. Vt Hispanum in vna Breda Reges duos, plures Principes & Respublicas, & in Mauritio vniuersam Hollandiam expugnasse, dicere iure queas. Ad infamiam accedit, quòd, inspectantibus, & tantam Regum & Principum manum sub signis habentibus nobis, hostilibus verò castris per dena circumsecus milliaria diffusis, & minore quàm nos habebamus, milite communitis, eam tandem, ringamur licèt inuidiâ, subegerit.

Pluribus quidem tecum hîc agerem; sed longas Regibus esse manus, tenacem memoriam, & acutas secures, non nescio. quare, cùm hæc in præsens dicta sufficiant, finio. neque enim morbidum corpus expedit nimiis medicamentis obruere; sed paulatim, ex Physicorum mente, fit motus, eoque diuturnior. Paucula medicamenta, cùm tempestiuè ea dantur, ægrum recreant; plurima, Galeno & Hippocrate testibus, enecant. Hæc ergo fidelis expositio ac sincera monitio mea si quem locum inueniat, diuturnam Reipublicæ nostræ salutem fore, ac magnam exinde prosperitatem successuram auguror.

Quid Buckingamiæ Dux moliatur, quò collimet, liquidò videbis, si eius opera, intenta,

ſcopum perrimeris, & miram eius cum Palatino, illuſtre aliquod ſuorum connubium (intelligenti, pauca ſatis.) per eum ſperantis, conuenientiam, & occultam aduerſus Principem & ductorem noſtrum Henricum Naſſouium, ac dulcem patriæ noſtræ libertatem conſpirationem & molimina perſpicias.

Te itaque, Illuſtriſſime Orengiæ Princeps Henrice, compello. Quid agas, quò te vertas, quos in ſinu tuo & domi dracunculos & aſpidas foueas, perpende; quorum venenatæ technæ, virulentæ linguæ & calami, amicorum tuorum principem Aduocatum ſecuri ſubiecêre. Feralem Excellentiſſimi Marchionis Hamiltonij mortem, nec non inexſpectatum Iacobi I. Magnæ Britanniæ Regis interitum, accuratiùs tecum expende. Aliena hæc exempla cautum te faciant. Satius longè eſt, cautum te faciant exempla maiorum, quàm te exemplum habeant poſteri. Et felicitatis pars non minima eſt, aliena nos ex infelicitate & caſu ſapientiam diſcere, circumſpectiores fieri, & infortunia declinare: ingens contrà calamitas & infortunium eſt, noſtrâ vt calamitate alius cautior & fortunatior euadat. Quibus fidas, & quorum manibus fortunatum æquè atque infortunatum exitum tuum concredas, circumſpice. Falli ſemel, humanum eſt; ſecundò verò decipi, ſtolidita-

ditatem redolet, & in Principe vix ignoſcendum. In ſanguinem & cædes inſtigare te nolo, ſed vt prudenter tibi caueas volo. Memento, quæſo, omnem potentiam, maximè in bellis ciuilibus, multis eſſe obſeptam laboribus, ac difficultatibus variis obnoxiam. Vide, ne à nimio externo milite, ſub neceſſariarum ſuppetiarum velamine, circumuentus vmquam opprimaris, & tuam ſeriùs imprudentiam damnes. Vicini Reges tamdiu ſuis ſunt contenti, quamdiu vicino præualere nequeunt; at, ſemel vbi præualuerint, rationes illis non deerunt, ad regna & prouincias quaſcumque ſibi percommodas, in potentiæ & dominij accrementum, inuadendas: etenim ſexcentæ ſemper ad hoc eis ſuppetunt rationes, quas ſcriniis ſuis occluſas tenent. Præterea nota illa inteſtinorum bellorum incertitudo, rebellium ſubditorum mutatio, eorumque qui ſemel legitimorum dominorum iugum ſuis à ceruicibus excuſſere, impatientia identidem tibi ante oculos verſetur. In bellis enim ciuilibus impudentiſſimum & audaciſſimum quemque ſemper nemo non ſequitur: huic audacia armorum eſt loco, impudentia vallorum. qui primùm ſuos impetere riuales ac ſocios audet, is vt plurimùm victor. Temporis adhæc perpende incertitudinem, omnium hactenus rebellium diffidentiam & ingratitudinem,

dinem, vtque illis magnitudo & potentia omnis suspecta sit,& in omni rebellione ipsa semper placeat nouitas; deniq; ipsam omnis rebellium coalitionis & congregationis certitudinem in continua versari mutatione, quam homines inquieti & pacis optatæ perturbatores, speratæ suæ prosperitatis & boni successus intuitu,assiduò vrgent & machinantur. Quisquis veteres euoluet historias,id in nullo non bello ciuili locum videbit habuisse.adeò vt in eo nullus sibi, aut ob potentiam , aut ob ampliores dignitates plus aliis possit polliceri : minimus quisque maximo par esse & dignitate æquari vult; nemo cedere maiori.etenim vbi semel legitimo ac natiuo Principe suo repudiato, libertatem sibi , velut tunicam induêre, nullum amplius volunt dominum agnoscere,nullum ferre caput ; suam cuique inuident prærogatiuam, quamdamque in omnibus amant paritatem, in qua demum suæ fructum libertatis situm arbitrantur. Et quamquam aliquod subinde caput & superiorem agnoscant, id tamen nequit esse diuturnum. Considera & tecum pondera, quàm frater tuus frequenter indigna ab Amsterodamensibus sit passus, numquam quid quod ipsis displiceret,aggredi ausus;quomodo ipsis perpetuò eum obsequi , morem gerere, omnibusque ipsorum postulatis annuere oportuerit,

tuerit. Prudenter id & quàm consultissimè ab ipso factum, vtpote non ignoranti, omnem in populari gubernatione coryphæum ac principem à filo, id est ab impudenti perduellis alicuius ac sicarij audacia, dependere. Quod sanè nimis quàm durum & intolerabile est ei, qui naturâ Princeps est, ac nil nisi Principe & heroë dignum animo voluit.

Popularis ergo imperij incertitudinem & inconstantiam pluribus tibi nolo exponere; quòd ea satis superq; ue tibi nota sit. Prudentiam tibi det Deus, qua inimicos & amicos internosse valeas. Sed quamdiu amicos tuos, per Galliam, Germaniam, Brabantiam extorres & profugos errare patieris? hæccine perpetua futura, dissimulatio est? & illis te fidere, quos etsi quotidie ante oculos habeas, maiore tamen & magis Vatiniano odio te prosequuntur & inuidia, quàm omnes quos Hispania habet ciues & Proceres? Innata certè tibi est quædam de omnibus Hispanorum amicis ac fautoribus diffidentia: at plus diffidas oportet iis, qui sub specioso zelandæ patriæ libertatis prætextu, tuum & verorum amicorũ tuorum, interitum, malum ac ruinam. & quæsierunt hactenus, & etiamnum quærunt. Simulatio sæpè præsertim Principibus, necessaria est; at ea, cùm æquo diuturnior est, pares Hameltonio exitus causatur.

Pluribus Principe dignis virtutibus te Deus & natura beauit: vnde veros & fidos à fictis ac vulpinis amicis dinoſcere vt queas, tibi opto; nec non effuſam ac munificam in omnes tibi ex animo beneuolos & addictos mentem, & manum largam. Tenaces animi ſuo, dum opus eſt, defenſore destituuntur; & clauſæ manus amicos ſibi non comparant: prodigæ generoſum produnt animum, ſuaque in neceſſitate ſinceros & magnos amicos inueniunt. Finem igitur facio, felicia tibi omnia ex animo precatus, fidumque & minimè fucatum obſequium meum tibi addicens. noui enim, te inter omnes qui tibi & à menſa & cõſilio ſunt, hoc ſcriptore obſequentiorem famulum reperturum neminem, qui in omnibus quæcumq; tui obſequij & commodi futura ſunt, nulli vel minimum eſt conceſſurus.

FINIS.

